Kvaidan: Tuhaf Şeylere Dair Öyküler ve İncelemeler

Lafcadio Hearn

İngilizce Aslından Çeviren:
Göksu Göçhan

小泉八雲

Japon Klasikleri

ithaki

KAKTUSUN

"Bu gece ben gider gitmez verandada oturup beklemelisin. Seni çağıracaklardır. Ama ne olursa olsun cevap verme ve hareket etme. Hiçbir şey söyleme, kıpırdamadan otur... Kıpırdanır ya da en ufak bir ses çıkarırsan seni parçalara bölerler."

Yunanistan'da doğan ve daha sonra Japonya'ya yerleşip bir samurayın kızıyla evlenen Lafcadio Hearn orada Yakumo Koizumi adını alarak Japon vatandaşı oldu. Japon tarihindeki eski yazıları ve halk hikâyelerini inceleyerek bunları Japonya hakkında sınırlı bilgiye sahip Batı toplumlarına tanıtmayı amaç edindi ve eserleriyle ülkede büyük saygı kazandı.

1964'te ünlü Japon yönetmen Masaki Kobayaşi'nin Oscar adayı filmi *Kaidan*'a da esin veren *Kvaidan: Tuhaf Şeylere Dair Öyküler ve İncelemeler*'de ölülere müzik yapmaya zorlanan kör bir müzisyen, gezginlere musallat olan cinler, yüzü olmayan hayaletler, ölümden dönen samuraylar, insan yiyen goblinler ve diğer birçok Japon efsanesi, miti ve halk hikâyesini Hearn kendine has üslubuyla anlatıyor.

Japon
Klasikleri 12

www.ithaki.com.tr
ithaki
9 786258 327021
/ithakiyayinlari

Lafcadio Hearn (D. 27 Haziran 1850 – Ö. 26 Eylül 1904)

Daha sonra aldığı isimle Yakumo Koizumi. İrlanda asıllı Japon yazar, çevirmen ve öğretmen. Yunanistan'a bağlı Lefkada'da doğdu. İlkokuldayken Yunan edebiyatı ve mitlerine merak saldı. On bir yaşındayken Fransa'da bir Katolik okulunda eğitim almaya başladı. On dokuz yaşındayken velayetini ustlenen akrabası tarafından tek başına Amerika'ya, Cincinnati'ye gonderildi ve orada sıradan işler yaparak hayatını sürdürmeye çalıştı. Daha sonra *Cincinnati Daily Enquirer*'da gazetecı olarak işe başladı. Amerika'nın farklı şehirlerinde yaptığı gazetecilik ışlerinden sonra 1890'da Japonya'ya taşındı ve ülkenin kültüründen çok etkilendi. Bir samurayın kızı olan Setsuko Koizumi ile evlendi, Japon vatandaşı oldu ve Tokyo'da öğretmenlik yapmaya başladı. 54 yaşında Tokyo'da hayatını kaybedene kadar Japon kültürünü ve sosyal yaşamını Batı'ya anlatmak için Japonya'yla ilgili birçok kitap kaleme aldı.

ithaki

Kvaidan: Tuhaf Şeylere Dair Öyküler ve İncelemeler
Lafcadio Hearn
Orijinal Adı: *Kwaidan: Stories and Studies of Strange Things*

İthaki Yayınları - 2177
Japon Klasikleri - 12

Yayın Yönetmeni: *Alican Saygı Ortanca*
Sanat Yönetmeni: *Hamdi Akçay*

Dizi Editörü: *Ömer Ezer*
Yayıma Hazırlayan: *Selis Yıldız Şen*
Düzelti: *Ömer Ezer*
Kapak İllüstrasyonu: *Kuniyoşi Utagava*
Kapak Tasarımı: *Hamdi Akçay*
Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: *Mehmet Büyükturna*
1. Baskı, Haziran 2022, İstanbul
ISBN: 978-625-8327-02-1
Sertifika No: 46603

Türkçe çeviri © Göksu Göçhan, 2022
© İthaki, 2022

Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

İthaki™ Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. A.Ş.'nin tescilli markasıdır.
Caferağa Mah. Neşe Sok. 1907 Apt. No: 31 Moda, Kadıköy - İstanbul
Tel: (0216) 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34
editor@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com

Kapak, İç Baskı: Deniz Ofset Matbaacılık
Maltepe Mah. Hastane Yolu Sok. No: 1/6, Zeytinburnu-İstanbul
Tel: (0212) 613 30 06 denizmatbaamucellit@gmail.com
Sertifika No: 48625

LAFCADİO HEARN

KVAİDAN: TUHAF ŞEYLERE DAİR ÖYKÜLER VE İNCELEMELER

İngilizce Aslından Çeviren

Göksu Göçhan

ithaki

İÇİNDEKİLER

Orijinal Baskıya Önsöz 5
Mimi-Naşi-Hoiçi'nin Hikâyesi 9
Oşidori 21
Otei'nin Öyküsü 24
Ubazakura 28
Diplomasi 30
Ayna ve Çan 33
Cikininki 39
Mucina 45
Rokuro-Kubi 48
Mezara Giden Sır 60
Yuki-Onna 64
Aoyagi'nin Öyküsü 70
Ciu-Roku-Zakura 81

Akinosuke'nin Rüyası 83
Riki-Baka 91
Hi-Mavari 94
Horai 98

BÖCEK İNCELEMELERİ

Kelebekler 105
Sivrisinekler 122
Karıncalar 126

ORİJİNAL BASKIYA ÖNSÖZ

Lafcadio Hearn'ün Japonya'yla ilgili enfes çalışmalarının yeni bir tanesinin yayımlanması, leziz bir ironi eseri, dünyanın tam da Japon savaş gemilerinin son serüvenlerine dair haberleri gerginlikle beklediği aya denk geliyor. Rusya ile Japonya arasında devam eden mücadele nasıl sonuçlanırsa sonuçlansın, Batı'nın silahlarıyla donanmış, Batı'nın irade gücünü kuşanmış bir Doğu ulusunun, Garp'ın büyük güçlerinden biriyle inadına boy ölçüşmesi başlı başına önemli bir durum. Hiç kimse, dünyanın uygarlaşmasına dair böyle bir çatışmanın sonuçlarını öngörecek kadar bilge değil. İnsanın tüm aklını kullanarak yapabileceği, en iyi ihtimalle, ilgili halkların ulusal özelliklerini değerlendirmek olabilir. Bu da, halkın umutları ve korkularını mevcut savaşla ilgili karmaşık meselelere dair salt siyasi ve istatistiksel çalışmalara dayandırmak yerine, iki ırkın psikolojilerine dayandırarak yapılabilir. Rusya halkının, Avrupalı izleyicileri bir kuşaktan uzun süredir büyüleyen edebiyat sözcüleri var. Oysaki Japonların, Turgenyev ve Tolstoy gibi tüm dünya tarafından tanınan figürleri yok. Tercümana ihtiyaç duyuyorlar.

Herhangi bir doğu ırkının, bizim garp lisanımıza tercüme edilen Japonya'yla ilgili olarak, Lafcadio Hearn'den daha mükemmel bir anlayış ve duygudaşlık besleyen bir tercüman bulması zordur. Ülkede uzun süre yaşamış olması, aklının esnekliği, şairane hayal gücü ve muhteşem derecede berrak tarzı, onu bu son derece hassas edebî göreve uygun kılmıştır. Hearn mucizeler görmüş ve bunları mucizevi bir şekilde anlatmıştır. Çağdaş Japon yaşamının hemen tüm yönlerini, Rusya'yla yaşanan çatışmayla alakalı toplumsal, siyasi ve askerî meselelerin neredeyse tüm unsurlarını, Amerikalı okurları büyüsü altına alan kitaplarının birinde değilse ötekinde mutlaka açıklamıştır.

Kvaidan'ı "tuhaf şeylere dair hikâyeler ve incelemeler" olarak niteler Hearn. Kitapta yüzlerce düşünce ele alınmıştır fakat düşüncelerin çoğu bu tuhaflık olgusuyla başlayıp bitmektedir. İçindekiler tablosundaki isimleri okumak bile, uzaklarda bir yerde çalınan bir Budist çanını dinlemeye benzer. Hikâyelerinin bazıları uzun zaman öncesine aittir, buna rağmen, şu saatte Japonya'nın zırhlı kruvazörlerinin güvertelerini dolduran o küçük insanların ruhları ve zihinlerine ışık tuttukları görülür. Bununla birlikte hikâyelerin çoğu kadınlar ve çocuklar –dünyanın en güzel peri hikâyelerinin örülmesini sağlayan hoş konular– hakkındadır. Üstelik bu Japon genç kızlar ve hanımlar, bu keskin bakışlı, koyu renk saçlı kız ve erkek çocuklar da tuhaftır: Bize hem benzer hem benzemezler; gökyüzü, tepeler, çiçekler de bizimkilerden tamamen farklıdır. Yine de, çağdaş yazarlar arasında bu işin neredeyse tek ustası Bay Hearn'ün sihri sayesinde, bize gerçekdışı görünen bir dünyanın bu narin, şeffaf, hayaletimsi eskizlerinde insanın peşini bırakmayan bir ruhsal gerçeklik hissi bulunur.

"Atlantic Monthly" dergisinin 1903 Şubat sayısında yayımlanan tesirli ve çok güzel bir denemede, Paul Elmer More, Bay Hearn'ün sanatında "üç ayrı yolun kesiştiğini" ve büyüsünün sırrının da işte bu olduğunu söyler. "Japonya'nın estetik anlayışına tarihle nakşedilen Hindistan'ın dinî insiyakına –özellikle Budizm'e– Bay Hearn Batı ilminin yorumlayıcı ruhunu katıyor ve bu üç gelenek, Hearn'ün zihnindeki acayip duygudaşlık sayesinde birbiriyle kaynaşarak zengin ve yeni bir bileşik ortaya çıkarıyor – edebiyata daha önce bilinmeyen psikolojik bir yaklaşım getiren, ender rastlanır bir bileşik." Bay More'un denemesi, Bay Hearn'ün takdir ve şükranını kazanmak gibi bir övgüye mazhar oldu ve şayet yazıyı burada tekrar yayımlamak mümkün olsaydı, eski Japonya'ya dair bu yeni öyküler en güzel şekilde tanıtılmış olurdu. O öyküler ki, Bay More'un dediği gibi, "Hindistan'ın yalın rüyaları, Japonya'nın sade güzelliği ve Avrupa'nın duraksız ilminin karışımıyla ortaya çıkan tuhaf" bir özdekleri var.

Mart, 1904.

Aşağıdaki Kvaidan, diğer adıyla Tuhaf Öyküler'in çoğu Yaso-Kidan, Bukkyo-Hyakkva-Zensho, Kokon-Chomonshu, Tama-Sudare ve Hyaku-Monogatari gibi eski Japon kitaplarından alınmıştır. Hikâyelerin bazıları Çin kökenli olabilir: Örneğin "Akinosuke'nin Rüyası" kesinlikle Çin kaynaklıdır. Fakat hikâye anlatıcısı, bu alıntı öyküleri yerelleştirecek şekilde renklendirip yeni bir şekil vermiş...

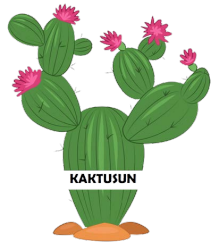
"Yuki-Onna" isimli acayip öykü bana, Musaşi ilindeki

Çofu'lu çiftçi Nishitama-gori tarafından, doğduğu köydeki bir efsane olarak anlatılmıştır. Japon dilinde hiç yazılmış mıdır bilmiyorum ama aktardığı alışılmadık inanışın bir zamanlar Japonya'nın çoğu bölgesinde ve çok ilginç şekillerde var olduğu kesin...

"Riki-Baka" ise şahsen tecrübe ettiğim bir vaka. Onu olduğu gibi, neredeyse aynen yazdım; sadece Japon anlatıcının söz ettiği soyadını değiştirdim.

L.H.

Tokyo, Japonya, 20 Ocak 1904.

MİMİ-NAŞİ-HOİÇİ'NİN HİKÂYESİ

Heike (diğer adıyla Taira) boyuyla Genci (diğer adıyla Minamoto) boyu arasında uzun süredir devam eden çekişmenin son savaşı yedi yüz yılı aşkın bir zaman önce, Dan-no-ura'da, Şimonoseki boğazlarında yaşandı. Savaşta Heike boyu kadınları ve çocuklarıyla yeryüzünden silindi; günümüzde Antoku Tenno adıyla hatırlanan, henüz çocuk yaştaki imparatorları da öyle. Ve o denizle sahile yedi yüz yıl boyunca hayaletler musallat oldu... Orada bulunan garip yengeçleri size başka yerde anlatmıştım. Heike yengeci denilen ve sırtlarında insan yüzleri görülen bu yengeçlerin Heike'li savaşçıların ruhları oldukları söylenir.* Zaten o kıyıda çok fazla garip şey görülür, duyulur. Karanlık gecelerde sahilde hayaletlere benzeyen binlerce ateş yanar ya da dalgaların üzerinde titreşir. Balıkçılar bu solgun ışıklara Onibi, şeytan ateşi der. Ve rüzgârlar ne zaman şiddetlense denizden büyük bağırtılar gelir, tıpkı savaş feryatları gibi.

Geçmiş yıllarda Heike'ler şimdikine kıyasla çok daha

* Bu ilginç yengeçlerin açıklaması için *Kotto* adlı eserime bakınız.

huzursuzdu. Gece geçen gemilere hiddetlenir, batırmaya çalışırlardı ve sürekli denizi kollar, yüzenleri dibe çekerlerdi. Heike ölülerini yatıştırmak için Akamagaseki'deki* Budist tapınağı Amidaci inşa edildi. Tapınağın yakınlarına, sahilin yanına bir de mezarlık yapıldı. İçine, boğulan imparatorun ve önemli tebaalarının adlarının yazıldığı anıtlar konuldu, ruhları adına devamlı Budist ayinleri düzenlendi. Tapınak inşa edilip mezarlar yapıldıktan sonra Heike'ler eskisinden daha az sorun çıkarır oldu ama ara sıra tuhaf şeyler yapmaya devam ederek tam anlamıyla huzura kavuşmadıklarını gösterdiler.

Birkaç yüzyıl önce Akamagaseki'de Hoiçi isminde kör bir adam yaşardı. Bu adam hikâye anlatma ve biva** çalma yeteneğiyle ün salmıştı. Çocukluğundan itibaren hikâye anlatıp biva çalma konusunda eğitim görmüş, daha delikanlıyken öğretmenlerini geçmişti. Usta bir biva-hoşi olarak daha ziyade Heike ve Genci tarihine dair hikâyeleriyle ünlendi. Dan-no-ura savaşının şarkısını söylerken "cinlerin [kicin] bile gözyaşlarını tutamadığı" söylenir.

Kariyerinin başlarında Hoiçi çok yoksuldu ama kendisine yardım eden iyi bir arkadaş buldu. Amidaci rahibi şiir ve müziği çok sever, Hoiçi'yi çalıp söylesin diye sık sık tapınağa çağırırdı. Sonraları delikanlının muhteşem yeteneğinden çok etkilenen rahip, Hoiçi'ye tapınakta yaşamayı teklif etti.

---

* Diğer adıyla Şimonoseki. Bakkan adıyla da bilinir.

** Dört telli bir lavta olan biva, genellikle müzikli hikâye anlatıcılığında kullanılır. Eskiden Heike-Monogatari öyküsünü anlatan ustalıklı halk ozanlarına biva-hoşi, yani "lavta rahibi" denirdi. Bu ismin nereden geldiği kesin olarak bilinmemekle birlikte, tıpkı "kör tellaklar" gibi "lavta rahipleri"nin de kafalarının tıraşlı olması ve bunun Budist rahiplere benzetilmesinden çıkmış olabilir. Biva, baçi adı verilen ve genellikle boynuzdan yapılan bir tür mızrapla çalınır.

Teklifi minnetle kabul edildi. Hoiçi'ye tapınakta bir oda verildi. Yiyecek ve barınma karşılığı yalnızca, bazı akşamlar müzik icra ederek rahibi memnun etmesi isteniyordu. Bunun dışında serbestti.

Bir yaz gecesi rahip, bir Budist ayini gerçekleştirmek üzere, cemaatinden ölen birinin evine çağrıldı. Yardımcısıyla giderek Hoiçi'yi tapınakta yalnız bıraktı. Sıcak bir geceydi, kör adam yatak odasının önündeki verandada serinlemeye çalışıyordu. Veranda, Amidaci'nin arkasındaki küçük bir bahçeye bakıyordu. Hoiçi orada rahibin dönüşünü beklerken yalnızlığını biva'sını çalarak hafifletmeye çalışıyordu. Gece yarısını geçmiş, rahip görünmemişti. Buna rağmen hava hâlâ içeride durulamayacak kadar sıcaktı, Hoiçi de dışarıda durmaya devam etti. Sonunda arka kapıdan yaklaşan adım sesleri duydu. Birisi bahçeyi geçip verandaya doğru ilerledi ve tam Hoiçi'nin önünde durdu ama rahip değildi gelen. Derinlerden gelen bir ses kör adamın adını söyledi – sertçe ve kabaca, samurayların astlarına seslenmesi gibi:

"Hoiçi!"

"Hai!"* diye cevap verdi kör adam; sesteki tehditkâr tınıdan korkmuştu. "Körüm ben! Kim olduğunuzu göremiyorum!"

"Korkacak bir şey yok," diye ünledi yabancı, şimdi daha yumuşak konuşuyordu. "Bu tapınağın yakınında kalıyorum ve sana bir mesaj iletmek için gönderildim. Son derece yüksek rütbeli bir kişi olan lordum, çok sayıda soylu refakatçisiyle birlikte şu an Akamagaseki'de kalıyor. Dan-no-ura savaşına sahne olan yeri görmek istedi ve bugün orayı ziyaret etti. Savaşın hikâyesini anlatmadaki becerini duyunca,

* (Ja.) Evet. –*çn*

icranı dinlemeyi arzu etti. O yüzden biva'nı al ve hemen benimle eve gel. Yüce kurul orada bekliyor."

O zamanlar bir samurayın emrine itaat etmemek kolay şey değildi. Hoiçi sandallarını giydi, biva'sını aldı ve yabancının peşine düştü. Adam Hoiçi'ye ustalıkla rehberlik ediyor ama onu çok hızlı yürümek mecburiyetinde bırakıyordu. Kendisini yönlendiren eli demir gibiydi ve savaşçının şangırtılı adımları baştan ayağa zırhlı olduğunu gösteriyordu – muhtemelen görevli bir saray muhafızıydı. Hoiçi'nin ilk andaki paniği geçmiş, kendisini şanslı addetmeye başlamıştı. Görevlinin "son derece yüksek rütbeli kişi" sözlerini hatırlayarak, anlatacağı hikâyeyi dinlemek isteyen lordun birinci sınıf bir daimyo'dan* aşağısı olamayacağını düşündü. Çok geçmeden samuray durdu, Hoiçi büyük bir geçide vardıklarını fark etti. Bu durum tuhafına gitmişti, çünkü kasabanın bu kısmında herhangi bir büyük geçidin varlığını hatırlamıyordu. "Kaimon!"** diye seslendi samuray. Bir kilit açılma sesi duyuldu ve ikili, geçitten girdi. Bir bahçeden geçip bir girişin önünde tekrar durdular. Görevli yüksek sesle bağırdı: "Oradakiler! Hoiçi'yi getirdim." Sonra telaşlı ayak sesleri, kayan sürmeli kapılar, açılan dış kapılar, sohbet eden kadın sesleri duyuldu. Hoiçi, kadınların dilinden, soylu bir evin hizmetçileri olduklarını anladı ama getirildiği yerin neresi olduğunu tahmin edemiyordu. Varsayımlarda bulunacak fazla zamanı da olmadı. Birkaç taş basamağı çıkmasına yardım edildi, son basamağa gelince sandallarını çıkarması söylendi. Bir kadın, eliyle onu yönlendire-

* (Ja.) Feodal bey. *–çn*

** Geçidin açılmasını isteyen saygılı bir ifade. Samuraylar bir lordun kapısından içeri kabul edilmek için muhafızlara seslenirken bu ifadeyi kullanırdı.

rek cilalı ahşap döşemelerden, hatırlanamayacak kadar çok sayıda, yuvarlak sütunlu köşelerden, mat camlı, muazzam geniş yerlerden geçirip geniş bir dairenin ortasına getirdi. Hoiçi burada çok sayıda insanın toplanmış bulunduğunu düşündü. Hışırdayan ipeğin sesi, ormandaki yaprakların sesini andırıyordu. Hoiçi ayrıca, alçak sesli konuşmalardan oluşan yüksek bir uğultu da duyuyordu, konuşmalar saraylı konuşmasıydı.

Hoiçi'ye rahatlaması söylendi, o da kendisi için hazır edilen bir yer minderi buldu. Mindere yerleşip aletini akort ettikten sonra, Roco (kadınların hizmetinden sorumlu kişi) olduğunu tahmin ettiği bir kadın sesi ona hitap ederek şöyle dedi: "Şimdi biva eşliğinde Heike'nin tarihinin anlatılması isteniyor."

Ne var ki tüm hikâyeyi anlatmak için çok geceler gerekeceğinden Hoiçi sordu:

"Hikâyenin tamamını anlatmak mümkün olmadığından, hangi bölümü anlatmamı arzu edersiniz?"

Kadın cevap verdi:

"Dan-no-ura savaşının öyküsünü anlat, zira en derin keder ondadır."*

O zaman Hoiçi sesini yükseltip acı denizde geçen savaşın şarkısını söylemeye başladı. Biva'sını muhteşem bir ustalıkla çalıyor, zorlanan kürekler ve telaşlı gemilerin, havada vızlayıp tıslayarak uçan okların, bağrışıp çarpışan adamların, birbirine çarpan çelik miğferlerin, suya düşen ölü bedenlerin sesine benzer sesler çıkarıyordu. Çalarken verdiği eslerde sağından solundan övgü dolu mırıldanmalar

* "Zira en derin keder o kısımdadır" [for the pity of that part is the deepest] da denebilir. Metnin aslında "pity"yerine kullanılan Japonca kelimenin anlamıysa "avare", yani "agâh, malumat".

çalınıyordu kulağına: "Ne müthiş bir sanatçı!" – "Bizim ilde böyle çalma duyulmamıştır!" – "Tüm imparatorlukta Hoiçi gibi bir şarkıcı daha yok!" Bunun üzerine Hoiçi'ye taze bir cesaret geldi ve eskisinden daha iyi çalıp söyledi. Dinleyicilerin sessiz şaşkınlığı derinleşti. Ama nihayetinde güzel ve çaresiz olanların kaderini, kadınlar ve çocukların hazin telef oluşunu ve kucağında imparatorluğun çocuğuyla ölüme giden Nii-no-Ama'yı anlatmaya başlayınca, tüm dinleyiciler acıyla, titrek ve upuzun bir feryat kopardı. Sonra da öyle gürültülü, öyle vahşi ağlayıp inlemeye başladılar ki kör adam yarattığı şiddet ve yastan ürktü. Hıçkırıp inlemeler uzun süre devam etti. Sonunda ağıt sesleri yavaş yavaş dindi ve ardından gelen büyük sessizlikte Hoiçi bir kez daha, Roco olduğunu düşündüğü kadının sesini duydu.

Kadın şöyle dedi:

"Biva çalmakta çok yetenekli olduğunu, hikâye anlatmada ise eşin benzerin olmadığını duymuştuk, yine de bu gece gösterdiğin ustalığın mümkün olabileceğini bilmezdik. Efendimiz memnuniyetle, uygun bir ödülle ödüllendirileceğini bildiriyor. Ama önümüzdeki altı gece boyunca her gece bir kez huzurunda çalmanı arzu ediyor. Ondan sonra haşmetlimiz muhtemelen dönüş yolculuğuna çıkacak. Bu sebeple yarın gece aynı saatte buraya geleceksin. Bu gece sana eşlik eden görevli yarın seni almaya gelecek... Sana bildirmem emredilen bir konu daha var. Yüce efendimizin Akamagaseki'de kaldığı süre boyunca, buraya yaptığın ziyaretleri kimseye anlatmaman gerekiyor. Tebdil-i kıyafet yolculuk etmesi* sebebiyle, burada olan-

* "Tebdil-i kıyafet yolculuk etmek" [travelling incognito] hikâyenin aslında kullanılan "shinobi no go-ryoko" ifadesine yakın bir ifade.

lardan hiç bahsedilmemesini emrediyor... Artık tapınağına dönmekte serbestsin."

Hoiçi teşekkürlerini sunduktan sonra bir kadın eli onu evin girişine yönlendirdi. Daha önce kendisine kılavuzluk eden görevli, evine götürmek için burada onu bekliyordu. Görevli, Hoiçi'yi tapınağın arkasındaki verandaya götürüp veda etti.

Hoiçi döndüğünde şafak sökmek üzereydi ama tapınaktaki yokluğu fark edilmemişti. Çok geç saatte dönen rahip, uyuduğunu düşünmüştü. Ertesi gün Hoiçi biraz dinlenme fırsatı buldu ve tuhaf macerası hakkında hiçbir şey söylemedi. Ertesi gece yarısı samuray yine gelerek Hoiçi'yi o ulu topluluğa götürdü. Hoiçi yine aynı başarıyı göstererek bir dinleti daha sergiledi. Ama bu ikinci ziyareti sırasında, tapınaktaki yokluğu kazara fark edilmişti. Sabah tapınağa dönünce rahibin huzuruna çağrıldı. Rahip sesinde müşfik bir sitemle şöyle dedi:

"Seni çok merak ettim dostum Hoiçi. Kör kör, tek başına dışarı çıkmak, hem de böyle geç bir saatte, tehlikelidir. Neden bize haber vermeden gittin? Sana eşlik etmesi için hizmetkârlardan birini görevlendirebilirdim. Nerelerdeydin bakalım?"

Hoiçi kaçamaklı yanıtladı:

"Affet beni, nazik dostum! Özel bir işim vardı, günün başka saatinde halledilebilecek bir konu da değildi."

Rahip, Hoiçi'nin ketumluğu karşısında kederlenmekten ziyade şaşırdı. Bunun doğal bir durum olmadığını hissetmiş, bir terslik olduğundan şüphelenmişti. Kör delikanlının kötü ruhlar tarafından efsunlanıp kandırıldığından korktu. Daha fazla soru sormadı ama tapınağın erkek hizmetkârlarından,

Hoiçi'nin hareketlerini gizlice izlemelerini, karanlık çöktükten sonra yine tapınaktan ayrılacak olursa onu takip etmelerini istedi.

Hemen ertesi gece Hoiçi tapınaktan çıkarken görüldü ve hizmetkârlar derhal fenerlerini yakıp peşine düştüler. Ne var ki yağmurlu bir geceydi ve etraf çok karanlıktı. Tapınağın adamları daha yola varamadan Hoiçi gözden kaybolmuştu. Anlaşılan çok hızlı yürümüştü. Körlüğü düşünülürse tuhaf bir şeydi bu çünkü yol çok bozuktu. Adamlar sokaklarda aceleyle ilerleyerek Hoiçi'nin ziyaret edebileceği tüm evlere baktılar ama kimse onu görmemişti. Sonunda sahil yolundan tapınağa dönerlerken Amidaci mezarlığında ateşli ateşli çalınan bir biva sesiyle irkildiler. Karanlık gecelerde hep ortalıkta uçuşan birkaç hayalet ateş dışında, o tarafta her şey simsiyahtı. Adamlar yine de aceleyle mezarlığa geldiler ve orada, fenerlerinin de yardımıyla Hoiçi'yi buldular. Yağan yağmurun altında Antoku Tenno'nun anıt mezarının önünde tek başına oturmuş, biva'sını tıngırdatıyor, yüksek sesle Dan-no-ura savaşının şarkısını söylüyordu. Önünde arkasında, tüm mezarların üzerinde ölülerin ateşleri yanıyordu, tıpkı mum alevleri gibi. Ölümlülerin karşısına daha önce hiç bu kadar çok Oni-bi çıktığı olmamıştı...

"Hoiçi-san! Hoiçi-san!" diye bağırdı hizmetkârlar, "Sen efsunlanmışsın! Hoiçi-san!"

Fakat kör adam onları duymuyor gibiydi. Bütün gayretiyle biva'sını çalıp tıngırdatıp çınlatıyor, gitgide artan bir vahşilikle Dan-no-ura savaşının şarkısını söylüyordu. Adamlar Hoiçi'yi tutup kulağına bağırdılar:

Hoiçi-san! Hoiçi-san! Hemen bizimle gel!"

Azarlayarak konuştu Hoiçi:

"Beni bu aziz topluluğun karşısında bu şekilde bölmeniz affedilemez."

Bunun üzerine, olanların garipliğine rağmen hizmetkârlar gülmekten kendilerini alamadı. Hoiçi'nin efsunlandığı kesindi; onu sıkıca tutup ayağa kaldırdılar ve var güçleriyle, alelacele tapınağa geri götürdüler. Tapınağa varınca rahibin emriyle Hoiçi'yi derhal ıslak giysilerinden kurtardılar. Sonra rahip, arkadaşının bu hayret verici davranışını eksiksiz açıklamasını istedi.

Hoiçi uzun süre konuşmakta tereddüt etti. Ama sonunda, davranışının iyi kalpli rahibi gerçekten de telaşlandırıp öfkelendirdiğini anlayınca çekincesini bir kenara bırakmaya karar verdi ve samurayın ilk ziyaretinden beri olup biten her şeyi nakletti.

Rahip dedi ki:

"Hoiçi, benim zavallı dostum, şu an çok büyük tehlikedesin! Tüm bunları bana daha önce anlatmamış olman ne talihsizlik! Seni bu tuhaf belanın içine sürükleyen müzikteki muhteşem yeteneğin oldu. Bu zamana kadar hiçbir eve gitmiş değilsin, bunu bil. Gecelerini mezarlıkta, Heike'lerin mezarları arasında geçiriyordun ve adamlarımız seni Antoku Tenno'nun anıt mezarının önünde, yağmurun altında otururken buldu. Hayal ettiğin her şey bir yanılsamaydı – ölülerin çağrısı hariç. Onlara itaat etmekle güçleri altına girdin. Bu olup bitenlerden sonra bir kez daha isteklerine itaat edersen seni paramparça ederler. Ama zaten er ya da geç, her halükârda mahvederlerdi seni... Bu gece seninle kalamayacağım, yine bir ayine çağrıldım. Ama gitmeden önce, bedenini korumak için üzerine kutsal metinler yazmak gerekecek."

Güneş alçalmadan rahip ve müritleri Hoiçi'yi soydular, sonra yazı fırçalarıyla göğsü, sırtı, başı, yüzü, boynu, uzuvları, elleri ve ayaklarını dolaştılar, ayak tabanlarını bile boş bırakmadılar ve tüm bedenine Hannya-Şin-Kyo denilen kutsal sutra'yı yazdılar.* Bu iş bitince rahip, Hoiçi'ye şöyle dedi:

"Bu gece ben gider gitmez verandada oturup beklemelisin. Seni çağıracaklardır. Ama ne olursa olsun cevap verme ve hareket etme. Hiçbir şey söyleme, kıpırdamadan otur – meditasyon yapar gibi. Kıpırdanır ya da en ufak bir ses çıkarırsan seni parçalara bölerler. Korkma, yardım çağırmayı da düşünme – çünkü hiçbir yardım seni kurtaramaz. Sana dediklerimi aynen yaparsan tehlike geçer ve artık korkacak bir şey kalmaz."

Karanlık çöktükten sonra rahip ve müritleri gitti. Hoiçi de kendisine verilen talimatlara uyarak verandaya oturdu. Biva'sını yanına koyup meditasyon tavrı takınarak kıpırtısız durdu. Öksürmemeye, yüksek sesle nefes alıp vermemeye özen gösteriyordu. Saatlerce böyle kaldı.

Sonra yol tarafından yaklaşan adım sesleri duydu. Sesler

---

* Küçük Pragna-Paramita-Hridaya-Sutra'ya Japoncada böyle denir. Pragna-Paramita ("Aşkın Bilgelik") denilen küçük ve büyük sutra'lar merhum Profesör Max Muller tarafından çevrilmiş olup Sacred Books of the East'in (Doğu'nun Kutsal Kitapları) 49. cildinde ("Budist Mahayana Sutraları") bulunabilir. Metnin bu hikâyede bahsedildiği gibi büyü amaçlı kullanımına gelince; bu sutra'nın, Biçimlerin Boşluğu Öğretisi hakkında, yani tüm fenomenlerin ve numenlerin gerçekdışılığı üzerine olduğunu belirtmekte fayda var... "Biçim boşluktur, boşluk ise biçimdir. Boşluk biçimden farklı değildir, biçim boşluktan farklı değildir. Biçim olan şey boşluktur. Boşluk olan şey biçimdir... Algı, isim, kavram ve bilgi de boşluktur... Göz, kulak, burun, dil, beden, zihin diye bir şey yoktur... Fakat bilincin örtüsü kalktığında, işte o zaman kişi [arayan kişi] tüm korkulardan azat olur ve değişimin erişemeyeceği bir noktaya ulaşarak nihai Nirvananın keyfini sürer."

kapıdan girip bahçeyi geçti, verandaya yaklaşıp Hoiçi'nin tam önünde durdu.

"Hoiçi!" diye seslendi derinden gelen bir ses. Ama kör adam nefesini tutup hareketsiz oturdu.

"Hoiçi!" diye seslendi bir kez daha, haşince. Üçüncü seferinde iyice vahşileşti:

"Hoiçi!"

Hoiçi taş gibi kıpırtısız durmaya devam ediyordu. Ses homurdandı:

"Yanıt yok! Olur iş değil! Adamı bulmalıyız."

Verandaya çıkan ağır ayakların gürültüsü işitildi. Ayaklar telaşsız adımlarla yaklaştı, Hoiçi'nin yanında durdu. Bunun üzerine Hoiçi'nin, tüm bedeninin kalbinin atışlarıyla sarsıldığını hissettiği uzun dakikalar boyunca ölüm sessizliği hüküm sürdü.

Nihayet aksi ses, yakınında mırıldandı:

"Biva işte burada ama çalgıcısında tek gördüğüm iki kulak! Demek bu yüzden cevap vermiyor: Cevap verecek ağzı yok, adamdan geriye yalnız kulakları kalmış... O zaman efendime bu kulakları götüreyim – haşmetlinin emirlerine mümkün mertebe itaat edildiğinin kanıtı olsun."

Aynı anda Hoiçi kulaklarının demir parmaklar tarafından tutulup koparıldığını hissetti! Acısı çok şiddetli olsa da hiç feryat etmedi. Ağır ayak sesleri verandada uzaklaşarak bahçeye indi, yola doğru ilerleyip kayboldu. Kör adam başının iki yanında yoğun kıvamlı, sıcak damlalar hissetti ama ellerini kaldırmaya cesaret edemedi...

Rahip gün doğmadan döndü. Aceleyle arka taraftaki verandaya geldi, yapış yapış bir şeye basıp kaydı ve dehşet dolu bir çığlık kopardı – zira fenerinin ışığında, bu yapışkan şeyin kan olduğunu görmüştü. Bununla birlikte Hoiçi'nin

meditasyon pozunda orada oturduğunu fark etti, yaralarından hâlâ kan sızıyordu.

İrkilen rahip, "Zavallı Hoiçi'm!" diye inledi. "Bu da ne? Yaralandın mı?"

Arkadaşının sesini duyan kör adam kendini güvende hissetti. Hıçkırıklara boğularak gece yaşadığı macerayı gözyaşları içinde anlattı.

"Zavallı, zavallı Hoiçi!" diye bağırdı rahip. "Hep benim hatam! Feci hatam! Vücudunun her yerine kutsal metinler yazılmıştı; kulakların hariç! İşin o kısmında yardımcıma güvendim ama görevini yapıp yapmadığını kontrol etmemekle çok ama çok büyük hata ettim. Ah, artık yapacak bir şey yok, tek yapabileceğimiz, yaralarını mümkün mertebe iyileştirmeye çalışmak... Neşelen dostum! Tehlike geçti. Bu ziyaretçiler bir daha asla başına bela olmayacak."

İyi bir doktorun yardımıyla Hoiçi kısa sürede iyileşti. Bu tuhaf maceranın hikâyesi de dünyanın dört bir yanına yayılıp onu ünlendirdi. Pek çok soylu kişi onu dinlemek için Akamagaseki'ye gidip hediye olarak büyük paralar verdiler. Böylece Hoiçi varlıklı bir adam oldu... Ama macerasından bu yana, bir tek Mimi-naşi-Hoiçi namıyla tanınır oldu: "Kulaksız Hoiçi".

OŞİDORİ

Mutsu ilinin Tamura-no-Go adlı ilçesinde yaşayan Sonco adında bir doğancı ve avcı vardı. Bir gün Sonco avlanmaya çıkıp hiç av bulamadı. Ama evine dönerken Akanuma adlı bir yerde, geçeceği nehirde bir arada yüzen bir çift oşidori* (mandarin ördeği) fark etti. Oşidori'leri öldürmek iyi değildir ama Sonco çok acıkmıştı. Böylece ikiliye nişan aldı. Oku erkeği delip geçti, dişi olansa kıyının ilerisindeki sazlıklara kaçarak gözden yitti. Sonco ölü kuşu eve götürüp pişirdi.

O gece sıkıntılı bir rüya gördü. Rüyasında güzel bir kadın odasına gelip yatağının başında durmuş, ağlamaya başlamıştı. Öyle acıklı ağlıyordu ki Sonco onu dinlerken kalbinin parçalandığını hissetti. Kadın feryat etti: "Ah, neden! Neden öldürdün onu? Suçu neydi? Biz Akanuma'da birlikte çok mutluyduk ama sen onu öldürdün! Sana ne zararı dokundu ki onun? Ne yaptığının farkında bile değilsin. Ah! Yaptığının ne zalim, ne kötü bir şey olduğunu biliyor musun? Sen beni de öldürdün çünkü ben kocam olmadan yaşayamam! Sana yalnız bunu söylemeye geldim." Ardından yine yüksek sesle ağlamaya başladı – feryatları öyle acıydı ki duyanın iliklerine işlerdi. Sonra şu şiiri okudu hıçkıra hıçkıra:

* Çok eski zamanlardan beri Uzakdoğu'da bu kuşlar evli çiftlerin sevgisinin sembolü olarak kabul edilegelmiştir.

Hi kurureba
Sasoeşi mono vo-
Akanuma no
Makomo no kure no
Hitori-ne zo uki!

("Alacakaranlık çökerken çağırdım onu, benimle geri dönsün diye! Akanuma sazlıklarının gölgesinde uyumak tek başına şimdi oysa! Ah! Ne anlatılmaz bir acı!")*

Bu mısraları okuduktan sonra haykırdı: "Ah, bilemezsin – ne yaptığını bilmiyorsun! Ama yarın Akanuma'ya gidince göreceksin – göreceksin..." Böyle deyip yürekleri dağlayan ağlamasıyla çekip gitti.

Sonco sabah uyandığında, gördüğü bu düş zihninde öyle canlı duruyordu ki kendini çok rahatsız hissetti. Kadının sözlerini hatırladı: "Ama yarın Akanuma'ya gidince göreceksin – göreceksin." Oraya bir an önce gitmeye karar verdi ki rüyasının yalnızca bir rüya olup olmadığını öğrenebilsin.

Böylece Akanuma'ya gitti. Orada, nehrin kıyısına gelince dişi oşidori'yi yalnız başına yüzerken gördü. Aynı anda kuş da Sonco'yu fark etti ama kaçmak yerine doğrudan ona doğru yüzdü. Yüzünde garip bir ifadeyle bakışlarını ona sabitlemişti. Sonra aniden gagasıyla kendi bedenini yırtıp parçaladı ve avcının gözleri önünde ölüverdi.

Sonco kafasını kazıyıp rahip oldu.

---

* Üçüncü mısrada hazin bir çift anlam var: Akanuma ("Kırmızı Bataklık") özel adını oluşturan heceler aynı zamanda akanu-ma, yani "kopmaz (ya da latif) bağımızın zamanı" olarak da okunabilir. Bu durumda şiir şu şekilde de çevrilebilir: "Gün batmaya başladığında onu da çağırmıştım bana eşlik etsin diye! Şimdiyse, ilişkimizin o mutlu günlerinden sonra, ne acı sazların gölgesinde uyuklamak tek başına!" – Makomo, sepet yapımında kullanılan büyük sazlardır.

OTEİ'NİN ÖYKÜSÜ

Uzun zaman önce, Eçizen ilinin Niigata kasabasında Nagao Çosei adında bir adam yaşardı.

Nagao'nun babası doktordu ve o da babasının mesleğini yapmak üzere eğitim görmüştü. Erken yaşta Otei isimli bir kızla nişanlanmıştı. Kız, babasının bir arkadaşının kızıydı ve iki aile de Nagao okulunu bitirir bitirmez bu evliliğin gerçekleşmesinde karar kılmıştı. Ne var ki Otei'nin sağlığı kötüydü. On beş yaşındayken ölümcül bir hastalığa yakalandı. Öleceğini anlayınca vedalaşmak için Nagao'yu çağırttı.

Nagao kızın başucunda diz çökmüş hâldeyken kız şöyle dedi:

"Nagao-sama, nişanlım benim, ta çocukluğumuzdan beri birbirimizle sözlüydük. Bu yılın sonunda da evlenecektik. Hâlbuki ben ölüyorum – bizim için neyin en hayırlısı olduğunu tanrılar bilir. Daha uzun yaşayacak olsam bile sadece başkalarına yük olup acı vermeye devam edecektim. Bu narin bedenle iyi bir eş olamazdım. Bu yüzden, yaşamayı istemek bile senin iyiliğin açısından çok bencilce bir istek olurdu. Ben ölümü kabullendim. Sen-

den de yas tutmayacağına dair söz vermeni istiyorum.... Hem tekrar buluşacağımızı düşündüğümü de sana söylemek istiyorum."

"Elbette tekrar buluşacağız," diye yanıt verdi Nagao coşkuyla. "Ve o Arı Ülke'de* ayrılık acısı olmayacak."

"Hayır, hayır!" diye karşılık verdi kız yumuşak bir sesle. "Kastettiğim Arı Ülke değil. Bu dünyada yeniden buluşmaya yazgılı olduğumuza inanıyorum – yarın gömülecek olsam da."

Nagao şaşkınlıkla kıza baktı ve onun, şaşkınlığına gülümsediğini gördü. Yumuşak, hülyalı sesiyle devam etti kız:

"Evet, bu dünyayı kastediyorum – şimdiki hayatını, Nagao-sama... Tabii senin de bunu istemen kaydıyla. Yalnız, bunun olması için tekrar bir kız çocuğu olarak doğmam, sonra büyüyüp kadın olmam gerek. O yüzden beklemen gerekecek. On beş-on altı yıl, uzun bir zaman bu... Ama sözlüm, müstakbel kocam, daha on dokuz yaşındasın."

Son anlarında kızı teskin etmek isteyen erkek şefkatle cevapladı:

"Seni beklemek, nişanlım, görev değil ancak zevktir. Biz yedi devranda birbirimize aitiz."

"Şüphen var gibi?" diye sorguladı kız, erkeğin yüzünü seyrederek.

"Sevgilim," diye yanıtladı, "seni başka bir bedende, başka bir isimleyken tanıyamazsam diye korkuyorum. Bana bir işaret, bir nişane söylemelisin."

"İşte bunu yapamam," dedi kız. "Nerede, nasıl buluşacağımızı ancak Tanrılar ve Budalar bilir. Ama ben eminim

* Budizm ekollerinden Arı Ülke Budizm'inde Arı Ülke'nin, aydınlanma ve özgürlüğe giden yolu kolaylaştıran bir basamak olduğuna inanılır –*çn*

–çok çok eminim ki– şayet sen beni almayı istersen sana geri gelebileceğim... Bu sözlerimi unutma."

Kızın sesi kesildi, gözleri kapandı. Ölmüştü.

Nagao'nun Otei'ye bağlılığı içtendi ve yası derin oldu. Kızın zokumyo'sunun* yazıldığı bir anıt taşı yaptırıp butsudan'ına** koydu. Her gün önüne sungular yerleştirdi. Otei'nin ölümünden hemen önce kendisine söylediği tuhaf şeyleri çok düşündü ve kızın ruhunu hoşnut etme umuduyla, şayet başka bir bedende kendisine dönecek olursa onunla evleneceğine dair andını kâğıda döktü. Yazdığı andı mührüyle mühürleyip Otei'nin anıt taşının yanındaki butsudan'a koydu.

Bununla beraber, Nagao evin tek oğlu olduğu için evlenmesi gerekliydi. Kısa süre sonra kendini ailesinin dileklerine boyun eğmek mecburiyetinde buldu ve babasının seçtiği bir eşi kabul etti. Evlendikten sonra da Otei'nin anıt taşı önüne sungular koymaya devam etti ve onu daima muhabbetle andı. Ama kızın hayali anısında kerte kerte solmaya başladı – tıpkı anımsaması güç bir düş gibi. Böylece yıllar geçti.

Bu yıllar boyunca Nagao'nun başına pek çok talihsizlik geldi. Önce ana babasını kaybetti, sonra da karısıyla tek çocuğunu. Böylece dünyada bir başına kaldı. Issız evini terk etti ve acılarını unutma umuduyla uzun bir yolculuğa çıktı.

---

* Budizm'deki zokumyo ("profan/din dışı isim") kelimesi, kişinin hayatı boyunca taşıdığı isim demektir. Buna karşılık kaimyo ("dinî isim") ya da homyo ("kutsal isim") ise ölümden sonra verilen isimlerdir. Ölümden sonra verilen bu dinî unvanlar mezar taşına ve cemaat tapınağında bulunan anıt taşına yazılır. Bunlarla ilgili bazı açıklamalar için *Exotics and Retrospectives* kitabımdaki "The Literature of the Dead" başlıklı yazıma bakınız.

** Budist evlerinde ölen kişinin anısına konulan sunak.

Seyahatleri esnasında bir gün İkao'ya vardı; kaplıcalarıyla ve güzel manzarasıyla hâlâ ünlü dağ köyüne. Mola verdiği köy hanında ona genç bir kız hizmet etti. Kızın yüzünü ilk görüşünde kalbi yerinden çıkacak gibi oldu. Kız Otei'ye öyle benziyordu ki Nagao rüya görmediğinden emin olmak için kendini çimdikledi. Ateş ve yiyecek getirmek, misafirin odasını düzenlemek için gelip gittikçe kızın her tavrı, her hareketi, Nagao'da gençliğinde sözlendiği kızın müşfik anısını uyandırıyordu. Kızla konuştu, kız da yumuşak, duru bir sesle karşılık verdi, öyle ki sesindeki tatlılık onu başka günlerin kederiyle kederlendirdi.

Sonra, büyük bir merakla kızı sorguya çekti:

"Abla, uzun zaman önce tanıdığım birine öyle benziyorsun ki bu odaya ilk girdiğinde irkildim. O yüzden bağışla ama nerede doğduğunu, adını sormak istiyorum."

Rahmetlinin, unuttuğu sesiyle, hemen şöyle cevap verdi kız:

"Adım Otei, sen de Eçigo'lu Nagao Çosei'sin, benim müstakbel kocam. On yedi yıl önce Niigata'da öldüm, sen de bu dünyaya kadın bedeninde dönecek olursam benimle evleneceğinin sözünü kâğıda döktün. Yazılı andını mührünle mühürleyip adımın yazılı olduğu taşın yanındaki butsudan'a koydun. İşte ben de bu yüzden geri geldim."

Bu son sözleri söylerken kız bilincini kaybetti.

Nagao onunla evlendi ve mutlu bir evlilikleri oldu. Ama kız İkao'da erkeğin sorularına verdiği cevapları sonrasında bir daha anımsayamadı. Geçmiş yaşamı hakkında da hiçbir şey anımsamıyordu. O buluşma ânında gizemli bir şekilde canlanan bir önceki yaşamının hatırası unutulup gitti ve bir daha da hatırlanmadı.

UBAZAKURA

Üç yüz yıl önce, İyo ilinin Onsengori adlı ilçesinin Asamimura adlı köyünde Tokubei adında iyi bir adam yaşardı. Tokubei ilçenin en zengin kişisi, hem de köyün muraosa'sı, yani ağasıydı. Pek çok konuda şanslı olmakla birlikte baba olmanın mutluluğuna varamadan kırk yaşına varmıştı. Bu yüzden karısıyla birlikte çocuksuzluğun elemiyle, Asamimura'da Saihoci adında ünlü bir tapınağı bulunan Fudo Myo O tanrısına çokça dua ederlerdi.

Sonunda duaları duyuldu, Tokubei'nin karısı bir kız doğurdu. Çocuk çok güzeldi, ona Tsuyu adını verdiler. Annenin sütü yetmediğinden, ufaklığı emzirmesi için O-Sode adında bir sütanne tuttular.

O-Tsuyu büyüyüp çok güzel bir kız oldu ama on beş yaşına basınca hastalandı. Doktorlar kızın öleceğini düşünüyordu. O zaman, O-Tsuyu'yu gerçek bir annenin sevgisiyle seven sütanne O-Sode, Saihoci tapınağına gidip kızın adına Fudo-sama'ya hararetle dua etti. Yirmi bir gün boyunca her gün tapınağa gidip dua etti ve bu sürenin sonunda O-Tsuyu birden ve tamamen iyileşti.

Tokubei'lerin evinde büyük sevinç vardı. Tokubei bu mutlu olayı kutlamak için tüm arkadaşlarına ziyafet verdi. Ne var ki ziyafet gecesi sütanne O-Sode aniden hastalandı, ertesi sabah da ona bakması için çağrılan doktor sütannenin ölmekte olduğunu bildirdi.

Büyük keder içindeki aile, ona veda etmek için yatağının yanı başında toplandı. Ama O-Sode onlara şöyle dedi:

"Size anlatmam gereken, bilmediğiniz bir şey var. Duam kabul oldu. Fudo-sama'ya, O-Tsuyu'nun yerine benim canımı alsınlar diye yalvardım ve bu büyük lütuf bana bahşedildi. O yüzden ölümüme üzülmemelisiniz... Ama bir isteğim var. Fudo-sama'ya hem şükranlarımızı sunmak adına hem de hatıra olsun diye Saihoci bahçesine bir kiraz ağacı dikeceğime söz verdim. Şimdi artık ağacı ben dikemem, o yüzden bu yemini benim adıma sizin yerine getirmenizi rica ediyorum... Hoşça kalın sevgili dostlarım, O-Tsuyu için seve seve öldüğümü unutmayın."

O-Sode'nin cenazesinden sonra, O-Tsuyu'nun ana babası Saihoci bahçesine bulabildikleri en güzel kiraz fidanını dikti. Ağaç büyüyüp serpildi ve bir sonraki yılın ikinci ayının on altıncı günü, yani O-Sode'nin ölüm yıldönümünde muhteşem çiçekler açtı. Sonra da iki yüz elli dört yıl boyunca, hep ikinci ayın on altıncı günü çiçek açmaya devam etti. Pembe-beyaz çiçekleri, bir kadının süt damlalarıyla nemlenmiş meme uçları gibiydi. İnsanlar bu ağaca Ubazakura dediler; Sütannenin Kiraz Ağacı.

DİPLOMASİ

İdamın yaşiki'nin* bahçesinde gerçekleşmesi emri verilmişti. Böylece adam bahçeye götürüldü ve Japon bahçelerinde hâlâ görebileceğiniz tobi-işi'lerin, yani yüksek taşların dizili olduğu geniş, kumlu bir alanda dizleri üzerine çöktürüldü. Kolları arkasından bağlıydı. Görevliler kovalarla su ve çakıl taşlarıyla dolu pirinç çuvalları getirdi. Sonra bu çuvalları diz çökmüş adamın etrafına yığdılar, böylece onu kıpırdayamayacağı şekilde sıkıştırdılar. Usta gelip düzenlemelere baktı. Yapılanları uygun bulduğundan, hiç yorum yapmadı.

İdam mahkûmu adam birden feryat ederek ona seslendi:

"Sayın beyim, hüküm yediğim hatayı bilerek işlemedim. Bu hataya sebep olan, yalnızca büyük aptallığım oldu. Ben Karma'm sebebiyle aptal doğduğumdan, bazen hatalar yapmama engel olamıyorum. Ama bir insanı aptal olduğu için öldürmek çok yanlış, bu yanlışın da bedeli ödenecek. Emin olun ki beni öldürmenizin intikamı alınacak. Sebep olduğunuz hınç intikam getirecek ve kötülükten kötülük doğacak."

---

* Daimyo mülkü –*çn*

Eğer bir kişi güçlü hınç duyguları hissederken öldürülürse o kişinin hayaleti katilden intikam alabilir. Samuray da bunu biliyordu. Çok nazikçe, neredeyse sevecenlikle yanıtladı:

"Bizi istediğin kadar korkutmana müsaade edeceğiz – ancak ölümünden sonra. Fakat sözlerine inanmak güç. Bize o büyük hıncını biraz göstermeye çalışır mısın – tabii kafan kesildikten sonra?"

"Sözüm olsun," diye yanıtladı adam.

"Pekâlâ," dedi samuray, uzun kılıcını çekerek. "Şimdi kelleni keseceğim. Tam önünde yüksek taşlardan biri var. Kafan kesildikten sonra bu taşı ısırmaya çalış. Şayet öfkeli hayaletin bunu yapmana yardımcı olabilirse içimizden bazıları korkabilir... Taşı ısırmayı deneyecek misin?"

"Isıracağım," diye bağırdı adam büyük bir öfkeyle. "Isıracağım! Isıracağım!"

Bir parıltı, bir vınlama oldu, çatırtılı bir darbe sesi duyuldu: Adamın iki büklüm bedeni pirinç çuvallarının üzerine serilmiş, kesilen boynunun iki yerinden kanlar uzaklara fışkırıyor, başı kumun üzerinde yuvarlanıyordu. Taşa doğru ağır ağır yuvarlandı, sonra aniden sıçrayıp taşın üst kenarını dişleriyle yakaladı, bir an büyük bir kuvvetle asılı kaldıktan sonra hareketsiz, yere düştü.

Kimse konuşmuyor ama görevliler korku içinde efendilerine bakıyordu. Efendiyse hiç aldırmaz görünüyordu. Kılıcını en yakınındaki görevliye uzatmakla yetindi, görevli de ahşap bir kepçeyle bıçağın sapından ucuna kadar su döküp sonra çeliği yaprak yaprak peçetelerle birkaç defa özenle sildi... Ve olayın törensel kısmı böylece sona erdi.

Sonraki aylarda görevlilerle hizmetkârlar, durmadan, ha-

yaletin ziyaret edeceği korkusuyla yaşadı. Vadedilen intikamın geleceğinden hiçbiri şüphe duymuyordu, sürekli dehşet içinde olmalarından ötürü de, var olmayan birçok şey işitip görüyorlardı. Bambuların arasından esen rüzgârdan, hatta bahçede birbirine karışan gölgelerden bile korkar olmuşlardı. Sonunda kafa kafaya verip, intikam ateşiyle yanan ruhun adına bir Segaki ayini* düzenlemesi için efendilerine başvurmaya karar verdiler.

"Son derece gereksiz," dedi samuray, baş görevlisi çalışanların genel arzusunu iletince... "Ölmekte olan bir adamın intikam arzusunun korkuya sebep olabileceğini anlıyorum. Ama bu durumda korkacak hiçbir şey yok."

Görevli, efendisine yalvaran gözlerle baktı ama bu ürkütücü güvencin sebebini sormaya da çekindi.

"Ah, sebebi gayet basit," dedi samuray, dile getirilmeyen şüpheleri sezerek. "Adamın sadece en son isteği tehlikeli olabilirdi. Ben onu bir işaret vermeye zorlayınca aklını intikam arzusundan uzaklaştırmış oldum. Oradaki taşı ısırma gayesiyle öldü ve bunu başardı da. Ama işte hepsi o kadar. Geri kalan her şeyi unutmuştur... O yüzden artık bu konuda endişelenmeniz gereksiz."

Ve sahiden de ölü adam bir daha rahatsızlık vermedi. Hiç ama hiçbir şey olmadı.

---

* Budizm'de ölen kişi için yapılan tören.

AYNA VE ÇAN

Sekiz yüzyıl önce Totomi* ilindeki Mugenyama rahipleri tapınaklarına büyük bir çan istiyordu, cemaatlerindeki kadınlardan, çanın metali için eski bronz aynalar getirerek katkıda bulunmalarını istediler.

O zamanlar Mugenyama'da yaşayan genç bir kadın vardı, bir çiftçinin karısıydı, çanın metalinde kullanılması için tapınağa aynasını armağan etti. Ama sonradan aynasına çok hayıflandı. Annesinin aynayla ilgili ona anlattıklarını hatırladı ve aynanın bir zamanlar yalnız annesine değil, annesinin annesine ve onun da annesine ait olduğunu ve yansıttığı mutlu gülümsemeleri anımsadı. Aynanın yerine rahiplere belli bir miktar para teklif edebilseydi elbette aile yadigârını kendisine geri vermelerini isteyebilirdi. Ama bunun için gereken para onda yoktu. Ne zaman tapınağa gitse, bir korkuluğun arkasında bir araya yığılmış yüzlerce aynanın ara-

* Günümüzde Şizuoka vilayetine bağlıdır.
[Bugün bile bazı Japon tapınaklarının avlularında bu amaçla bağışlanmış çok sayıda eski bronz ayna görebilirsiniz. Bu türden en büyük koleksiyonu Kyuşu bölgesinin Hakata şehrinde bulunan, Jodo mezhebine ait bir tapınağın bahçesinde görmüştüm. Aynalar, on metre boyunda bronz bir Amida Buda heykeli yapılması için verilmişti.]

sında, avluda duran kendi aynasını seçebiliyordu. Onu arkasındaki Şo-Çiku-Bai kabartmasından tanıyordu; annesi ona aynayı ilk gösterdiğinde bebek gözlerini zevklendiren o üç talih sembolünden: Çam, Bambu ve Erik Çiçeği. Aynayı çalıp saklamak için fırsat kolluyordu - yapabilseydi artık hep üzerine titreyecekti. Ama o fırsat hiç doğmadı ve genç kadın bu yüzden çok mutsuzlaştı, hayatının bir parçasını sersem gibi başkalarına verdiğini hissediyordu. Her aynanın bir kadının ruhu olduğuna dair eski deyişi (çoğu bronz aynanın arkasında Çincedeki Ruh karakteriyle ifade edilen gizemli bir deyiş) düşünüyor ve bunun, daha önce düşünmediği kadar garip olsa da doğru olmasından korkuyordu. Ama derdini kimseye anlatmaya cesaret edemiyordu.

Mugenyama için bağışlanan tüm aynalar dökümhaneye gönderilince çan dökümcüleri bunların arasında bir aynanın bir türlü erimediğini fark ettiler. Tekrar tekrar aynayı eritmeyi denediler ama ayna tüm çabalarına karşı koyuyordu. Anlaşılan, bu aynayı tapınağa veren kadın sonradan pişman olmuştu. Bağışını tüm kalbiyle yapmamıştı, o yüzden de aynaya bağlı kalan bencil ruhu ocağın içini soğutuyordu.

Tabii herkes olayı duymuştu ve kısa sürede, erimeyen aynanın kime ait olduğunu herkes öğrendi. Gizli kabahatinin böyle ortalığa dökülmesi zavallı kadını çok utandırmış ve öfkelendirmişti. Bu utanca dayanamadığı için de ardında bir veda mektubu bırakarak kendini suda boğdu. Mektupta şu sözler yazılıydı:

"Ben ölünce aynayı eritip çanı yapmak güç olmayacak. Ama her kim çanı çalarken kırarsa, benim hayaletim o kişiye büyük servet getirecek."

Öfkeyle ölen ya da öfkeyle intihar eden kişinin son di-

leği ya da vaadinin genellikle doğaüstü bir güç kazandığını bilirsiniz. Ölen kadının aynası eritilip çan başarıyla yapıldıktan sonra insanlar mektuptaki sözcükleri hâlâ hatırlıyordu. O sözcükleri yazan kişinin ruhunun, çanı kıran kişiyi zengin edeceğinden emindiler, böylece tapınağın avlusuna asılır asılmaz insanlar çanı çalmak için akın etti. Var güçleriyle çanın direğini sallıyorlardı ama çan sağlam çıkmıştı, insanların saldırılarına yiğitçe dayanıyordu. Ne var ki insanlar kolay kolay vazgeçecek gibi değildi. Günler boyu, günün her saati çanı hararetle çalmaya devam ettiler, rahiplerin itirazları hiç umurlarında değildi. Böylece bu çalma işi başa bela oldu, duruma dayanamayan rahipler tepeden aşağı bir bataklığın içine yuvarlayıp çandan kurtuldular. Bataklık derindi ve çanı tamamen yuttu, bu da çanın sonu oldu. Geriye yalnız efsanesi kaldı: Mugen-Kane, yani Mugen Çanı efsanesi.

Japonlarda Nazoraeru fiilinin akılda uyandırdığı hareketin her ne kadar açıklanamasa da büyülü bir etkisi olduğuna dair eski, garip inanışlar vardır. Sözcüğü hiçbir İngilizce sözcük tam manasıyla karşılamaz, zira birbirine benzeyen pek çok büyüyle, ayrıca çok sayıda ibadetin icrasıyla ilişkili olarak da kullanılır. Nazoraeru'nun sözlüklerde geçen anlamı "taklit etmek, benzemek, benzetmek"tir, ama ezoterik açıdan, sihirli ya da mucizevi bir sonuca ulaşmak amacıyla bir nesnenin veya eylemin muhayyilede bir başkasıyla yer değiştirmesi anlamına gelir.

Mesela, bir Budist tapınağı inşa etmeye yetecek paranız yok; bununla birlikte bir çakıl taşını rahatça bir Buda imgesinin önüne bırakabilirsiniz. Ve bunu, yeterince zengin olsanız size o tapınağı inşa ettirecek uhrevi bir duyguyla yapar-

sanız o çakıl taşının sevabı, tapınak inşa etmenin sevabına –neredeyse– denk olur... Altı bin yedi yüz yetmiş bir ciltlik Budizm metinlerinin hepsini okuyamazsınız ama metinleri içeren döner bir kütüphane yapabilir, onu çıkrık çevirir gibi döndürebilirsiniz. Ve bunu, altı bin yedi yüz yetmiş bir cildi de okuyabilmeyi yürekten dileyerek yaparsanız, tamamını okumuş kadar sevap kazanırsınız... Nazoraeru'nun dinî anlamlarını açıklamak için bu kadarı yeterlidir sanırım.

Kelimenin büyüyle ilişkili anlamlarını tam anlamıyla açıklamak için çok fazla örnek vermek gerekli ama bu öyküyü anlamak için şunlar iş görür: Tıpkı Rahibe Helen'ın balmumundan küçük bir erkek yapması gibi, saman çöplerinden küçük bir insan yapıp bunu en az on iki santim boyunda çivilerle, Öküz Saati'nde* bir tapınağın korusundaki herhangi bir ağaca çivilerseniz ve bunun üzerine, saman çöpünden o küçük insanın muhayyilede temsil ettiği kişi dayanılmaz acılar içinde ölürse, işte bu nazorareu'dur... Ya da diyelim evinize gece hırsız girdi ve değerli eşyalarınızı götürdü. Bahçenizde hırsızın ayak izlerini bulur da her birinin üzerinde hemen çok büyük bir moksa bitkisi yakarsanız hırsızın ayak tabanları alev alev yanar ve kendi arzusuyla geri dönüp kendini sizin merhametinize teslim etmedikçe huzur bulmaz. Nazorareu teriminin büyüyle ilgili bir diğer anlamı da budur. Üçüncü bir anlamı ise, çeşitli Mugen-Kane efsanelerinde kendini gösterir.

Bataklığa yuvarlandıktan sonra tabii artık çanı çalıp kırma imkânı kalmamıştı. Ama bu fırsatı kaybettikleri için hayıflanan insanlar zihinlerinde çanın yerine koydukları nesneleri vurup kırmaya başladılar, böylece bu kadar belaya

* 01:00 ile 03:00 arasındaki iki saatlik süre.

sebep olan ayna sahibinin ruhunu memnun etmeyi umuyorlardı. Bu kişilerden biri de Umegae adında bir kadındı. Heike boyundan bir savaşçı olan Kacivara Kagesue ile yakınlığı sebebiyle Japon efsanelerinde ünlüydü. Bu ikili birlikte seyahat ederken Kacivara bir gün parasızlık yüzünden çok dara düştü. Mugen Çanı geleneğini hatırlayan Umegae de bronz bir tas alıp zihninde onu çanın yerine koydu ve tası vura vura kırdı. Bir yandan da bağıra çağıra üç yüz altın istiyordu. İkilinin mola verdiği handaki misafirlerden biri vurma ve bağırış seslerinin sebebini sordu ve meselenin aslını öğrenince gerçekten de Umegae'ye altından yapılmış üç yüz ryo* verdi. Sonraları Umegae'nin bronz tası hakkında bir şarkı yapıldı, rakkaseler bu şarkıyı bugün bile söylerler:

Umegae no çozubachi tataite
O-kane ga deru naraba
Mina San mi-uke vo
Sore tanomimasu

["Umegae'nin su tasına vurmamla o kıymetli para bana gelecek olsa, hepsini tüm kadın yoldaşlarımın özgürlüğü için harcardım."]

Bu olaydan sonra Mugen-Kane'nin ünü çok arttı ve Umegae'nin şansına nail olma umuduyla pek çok insan onu taklit etti. Bunlardan biri de Oigava kıyısında, Mugenyama yakınlarında yaşayan hovarda bir çiftçiydi. Varını yoğunu sefahat âlemlerinde kaybeden bu çiftçi, bahçesindeki çamurla Mugen-Kane'nin kilden bir heykelini yaptı. Kilden çana vura vura kırdı, bir yandan da büyük bir serveti olsun diye feryat figan bağırıyordu.

* Para birimi.

Sonra çiftçinin önünde yerden, elinde ağzı kapalı bir çömlekle, uzun saçlı, beyaz elbiseli bir kadın sureti yükseldi. Ve şöyle dedi: "Coşkulu duana yanıt vermeye geldim çünkü bunu hak ediyor. Al bu çömleği." Böyle deyip çömleği çiftçinin ellerine bıraktı ve gözden kayboldu.

Adam mutluluktan uçarak evine koştu, karısına müjdeyi verecekti. Ağzı kapalı –ve ağır– çömlekle karısının önüne oturdu, birlikte çömleği açtılar. Bir de çömleğin ağzına kadar, tepeleme neyle dolu olduğunu görsünler...

Ama yok! Çömleğin neyle dolu olduğunu size söyleyemem.

Cİkİnİnkİ

Zen mezhebinden bir rahip olan Muso Kokuşi, bir keresinde Mino* ilinde tek başına yolculuk ederken dağlık bir bölgede yolunu kaybetti, burada ona yolu gösterecek kimse de yoktu. Uzun bir süre çaresizce etrafta dolandı. Artık gece kalacak bir yer bulmanın telaşına düşmeye başlamıştı ki güneşin son ışıklarıyla aydınlanan bir tepede, münzevi rahipler için inşa edilen ve anjitsu denilen şu küçük manastırlardan birini gördü. Manastır viran görünüyordu, buna rağmen Muso aceleyle yola düştü ve burada yaşlı bir rahibin yaşadığını gördü. Rahibe gece orada konaklamasına izin vermesi için yalvardı. Yaşlı adam bu ricayı şiddetle geri çevirdi, bununla birlikte Muso'yu bitişik vadideki bir mezraya yönlendirdi, orada kalacak yer ve yiyecek bulabilirdi.

Muso sonunda bir düzineden az çiftlik evinden oluşan mezraya vardı ve köyün muhtarının konutunda nezaketle karşılandı. Muso vardığında ana dairede toplanmış kırk elli kişi vardı ama ona ayrı, küçük bir oda gösterip hemen yiyecek ve yatak verdiler. Çok yorgun düşen Muso dinlenmek

* Günümüzde Gifu vilayetinin güneyinde yer alır.

için erkenden yattı ama gece yarısı olmak üzereydi ki yan daireden gelen yüksek sesli hıçkırıklarla uykusundan uyandı. Şimdi sürme kapılar nazikçe aralanmış, elinde yanan bir fenerle genç bir adam odaya girmişti. Adam onu selamlayıp şöyle dedi:

"Muhterem beyim, size bu acılı haberi vermek görevim: Artık bu evin reisi benim. Dün yalnızca en büyük oğuldum. Siz buraya geldiğinizde çok yorgun olduğunuz için size babamın ancak birkaç saat önce ölmüş olduğunu söylemedik. Yan odada gördüğünüz insanlar bu köyün sakinleridir. Hepsi de rahmetliye karşı son görevlerini yerine getirmek içi toplandılar, şimdi de beş kilometre ötedeki başka bir köye gidiyorlar. Zira bizim geleneğimize göre, ölüm olduğu gece hiçbirimiz köyde kalamayız. Gerekli sunguları sunup duaları ettikten sonra gider, cesedi yalnız bırakırız. Bu şekilde bir cesedin bırakıldığı evde her zaman tuhaf şeyler olur, o yüzden sizin de bizimle birlikte gelmenizin daha iyi olacağını düşünüyoruz. Öbür köyde size kalacak iyi bir yer bulabiliriz. Ama siz rahip olduğunuz için belki iblisler ve kötü ruhlardan korkunuz yoktur. Şayet cesetle yalnız kalmaktan korkmazsanız fakirhanemizi dilediğiniz gibi kullanabilirsiniz. Ancak size söylemeliyim ki, rahip olmayan hiç kimse bu gece burada kalmaya cesaret etmez."

Muso yanıtladı:

"İyi niyetiniz ve cömert misafirperverliğiniz için kalpten müteşekkirim. Ama geldiğimde babanızın öldüğünü bana söylememenize üzüldüm. Biraz yorgun olsam da, rahiplik görevimi yapmakta zorlanacak kadar yorgun değildim kesinlikle. Söyleseydiniz siz gitmeden bir ayin yapabilirdim. Bu durumda ayini siz gittikten sonra yapacağım. Sabaha

kadar da cenazenin yanında kalacağım. Burada yalnız kalmanın tehlikeli olduğuyla ilgili sözlerinizle ne kastettiğinizi bilmiyorum ama ben hayaletlerden, iblislerden korkmam. O yüzden lütfen benim adıma hiç kaygılanmayın."

Verilen bu güvencelerle keyfi yerine gelmiş görünen genç adam uygun sözlerle şükranlarını sundu. Sonra ailenin diğer üyeleriyle bitişik odada toplanmış olan ahâli, rahibin nazik sözleri kendilerine anlatılınca ona teşekkür etmeye geldiler. Sonrasında evin reisi şöyle dedi:

"Muhterem beyim, sizi yalnız bırakmak ne kadar içimize sinmese de artık veda etmek zorundayız. Köyümüzün kurallarına göre gece yarısından sonra hiçbirimiz burada kalamayız. Sayın beyim, biz burada değilken kıymetli cenazemize iyi bakmanızı istirham ederiz. Ve yokluğumuzda garip şeyler duyacak, görecek olursanız lütfen sabah döndüğümüzde bize anlatın."

Bunun üzerine rahip hariç herkes evden ayrıldı. Rahipse cenazenin bulunduğu odaya gitti. Cesedin önüne bilindik sungular yerleştirilmişti, bir de tomyo denilen küçük Budist lambası yanmaktaydı. Rahip dualar okuyarak cenaze ritüellerini gerçekleştirdi, sonra da meditasyon durumuna geçti. Böyle meditasyon yaparak sessiz saatler geçirdi, terk edilmiş köyde çıt çıkmıyordu. Ama gecenin en derin sessizliğinde odaya bir Şekil girdi, hiç gürültü yapmadan, belli belirsiz ve engin. Aynı anda Muso hareket etme ve konuşma gücünü yitirdiğini fark etti. Şeklin cesedi ellerine alırcasına havaya kaldırıp mideye indirdiğini gördü, bir kedinin fareyi mideye indirmesinden daha hızlıydı – başından başlayıp her şeyi yedi: saçları ve kemikleri, hatta kefeni bile. Bu canavar Şey, cesedi yiyip bitirdikten sonra sungulara dönüp onları da yedi. Sonra tıpkı geldiği gibi gizemli bir şekilde çekip gitti.

Ertesi sabah köylüler döndüklerinde rahibi köy ağasının evinin kapısında onları beklerken buldular. Hepsi sırayla rahibi selamladı. Eve girip odaya göz atınca kimse cenazenin ve adakların ortadan kaybolmasına dair şaşkınlık göstermedi. Ama evin beyi, Muso'ya şöyle dedi:

"Muhterem beyim, muhtemelen gece nahoş şeyler gördünüz. Hepimiz sizin için endişelendik. Ama sizi böyle canlı ve zarar görmemiş hâlde bulmaktan ötürü çok mutluyuz. Eğer mümkün olsaydı biz de seve seve sizinle kalırdık. Ama dün akşam size anlattığım gibi, köyümüzün yasası gereği bir ölüm olduktan sonra evlerimizden çıkıp cesedi yalnız bırakmaya mecburuz. Bu yasa ne zaman bozulsa ardından büyük talihsizlikler geldi. Yasaya itaat ettiğimizdeyse, yokluğumuzda cesedi ve sunguları kaybolmuş buluyoruz. Belki siz bunun sebebini görmüşsünüzdür."

Böylece Muso cenaze odasına girip cesedi ve sunguları mideye indiren soluk ve korkunç Şekli anlattı. Anlattıkları kimseyi şaşırtmışa benzemiyordu. Evin beyi konuştu:

"Bize anlattıklarınız, muhterem beyim, kadim zamanlardan beri bu meseleyle ilgili söylenenleri doğruluyor."

Muso sordu:

"Tepedeki rahip ölüleriniz için cenaze töreni yapmaz mı hiç?"

"Ne rahibi?" diye sordu genç adam.

"Dün akşam beni bu köye gönderen rahip," diye yanıtladı Muso. Şu tepedeki anjitsu'suna uğradım. Beni ağırlamayı reddetti ama buranın yolunu tarif etti."

Dinleyiciler şaşkınlık içinde birbirlerine bakıyorlardı. Bir anlık sessizlikten sonra evin beyi dedi ki:

"Muhterem beyim, o tepede rahip falan yok, anjitsu da yok. Kuşaklar var ki bu bölgede yaşayan hiçbir rahip olmadı."

Muso konu hakkında daha fazla bir şey demedi. Belli ki nazik ev sahipleri onun bir cin tarafından aldatıldığını düşünüyorlardı. Ama köylülerle vedalaşıp yoluyla ilgili tüm gerekli bilgileri aldıktan sonra tepedeki manastıra bir kez daha bakmaya karar verdi, böylece gerçekten kandırılıp kandırılmadığını anlayacaktı. Anjitsu'yu hiç güçlük çekmeden buldu ve bu defa manastırın yaşlı sakini onu içeri davet etti. Böyle yapıp Muso'nun önünde tevazuuyla diz çöktü. "Ah! Utanıyorum! Çok utanıyorum! Büyük utanç duyuyorum!"

"Kalmama izin vermediğiniz için utanmanıza gerek yok," dedi Muso. "Beni hemen şuracıktaki köye gönderdiniz. Orada bana çok nazik davrandılar, bu iyiliğiniz için size teşekkür ederim."

"Ben kimseye kalacak yer veremem," diye yanıtladı keşiş. "Utanmamın sebebi de kalmanıza izin vermemiş olmam değil. Beni gerçek şeklimde görmüş olduğunuz için utanıyorum sadece. Dün gece gözlerinizin önünde cesedi ve sunguları mideye indiren bendim... Bilin ki muhterem beyim, ben bir cikininki'yim*. İnsan eti yerim. Bana acıyın, beni bu duruma düşüren gizli yanlışımı itiraf etmeme izin verin.

"Uzun, çok uzun zaman önce bu ıssız bölgede rahiptim. Fersahlarca öteye kadar hiç başka rahip yoktu. Dolayısıyla o zamanlar vefat eden dağ ahâlisinin cenazeleri buraya getirilirdi – bazen büyük mesafelerden. Ben de cenazeler için gerekli kutsal ayini yapardım. Ama ayin yapıp ritüelleri

* Kelime anlamıyla, insan yiyen cin. Japon anlatıcı Sanskritçe "Rakşasa" terimini de vermiş ama çok fazla Rakşasa çeşidi olduğundan, bu kelime de cikininki kadar muğlak. Anlaşılan, buradaki cikininki kelimesi eski Budist kitaplarında sayılan, yirmi altı preta [aç ruh] sınıfını oluşturan Baramon-Rasetsu-Gaki'den birini işaret ediyor.

gerçekleştirmem yalnız iş icabıydı. Tek derdim, kutsal mesleğimin bana kazandırdığı yiyecek ve giysilerdi. Bu bencil saygısızlığımdan ötürü de öldükten hemen sonra yeniden doğdum; bir cikininki olarak. O zamandan beri de bu bölgede ölen insanların cesetleriyle beslenmeye mecburum. Hepsini dün gece gördüğünüz şekilde yiyip yutmak zorundayım... Ah muhterem beyim, benim için bir Segaki ayini* yapmanızı istirham ederim. Dualarınızla yardım edin bana, size yalvarırım, yardım edin ki bir an önce bu korkunç varoluştan kurtulabileyim..."

Bu ricasını dile getirir getirmez münzevi gözden kayboldu, aynı anda manastır da kayboldu. Ve Muso Kokuşi uzun çimenler arasında, go-rin-işi** denilen, çok eski ve üzerini yosunlar kaplamış bir mezarın yanında diz çökmüş hâlde buldu kendini. Bir rahibin mezarına benziyordu.

---

* Segaki ayini, gaki (preta), yani aç ruh durumuna geçmesi beklenen varlıklar adına gerçekleştirilen özel bir Budist ayinidir. Bu ayinin kısa bir açıklaması için *Japanese Miscellany* kitabıma bakınız.

** Kelime anlamıyla, "beş halkalı [ya da beş bölgeli] taş". Üst üste eklenmiş, her biri farklı formda beş parçadan oluşan bir cenaze anıtıdır. Beş parçanın her biri beş mistik unsuru sembolize eder: Uzam, Hava, Ateş, Su, Toprak.

MUCİNA

Tokyo'daki Akasaka Caddesi üzerinde Kii-no-kuni-zaka denilen bir yamaç vardır. Kii-no-kuni-zaka, Kii İli Yamacı anlamına gelir. Yamaca neden bu adın verildiğini bilmiyorum. Bu yamacın bir tarafında çok eski bir hendek vardır, derin ve çok geniştir. İki yanında uzanan yüksek yeşil setlerin üzerinde bahçeler vardır. Yolun diğer tarafındaysa bir imparatorluk sarayının yüksek ve azametli duvarları uzanır. Sokak lambaları ve cinrikişa'ların devrinden evvel bu bölge karanlık çöktükten sonra çok ıssız olurdu. Evlerine geç kalan yayalar, gün battıktan sonra tek başlarına Kii-no-kuni-zaka'ya tırmanmak yerine yollarını kilometrelerce uzatmayı tercih ederdi.

Hep bir zamanlar burada dolaşan bir Mucina yüzünden.*

Mucina'yı son gören, Kyobaşi semtinden, otuz yıl kadar önce ölen yaşlı bir tüccar olmuştu. Onun ağzından, hikâye şöyleydi:

Bir gece geç bir saatte Kii-no-kuni-zaka'yı telaşla tırma-

* Bir porsuk türü. Bazı hayvanların kendilerini dönüştürüp insanlara zarar verme yeteneği olduğu düşünülür.

nırken bir başına bir kadın fark etti; hendeğin kıyısına çömelmiş, acı acı ağlıyordu. Kadının kendini boğma niyetinde olmasından korkan adam gücünün yettiğince yardım teklif edip teselli vermek üzere durdu. Kadın narin ve zarif birine benziyordu, güzel giyinmişti. Saçları da iyi ailelerin genç kızlarının yaptığı gibi yapılmıştı. "Ocoçu,"* diye seslendi, kıza yaklaşarak. "Ocoçu, ağlama böyle! Derdin ne, söyle bana. Yardım edilecek bir şey varsa memnuniyetle yardım ederim." (Çok iyi bir adam olduğundan, sözlerinde ciddiydi.) Ama kız, yüzünü giysisinin uzun yenlerinden biriyle gizleyerek ağlamayı sürdürdü. "Ocoçu," dedi adam tekrar, elinden geldiğince yumuşak bir sesle. "Lütfen, lütfen dinle beni! Burası gece vakti genç kızlara uygun bir yer değil! Ağlama, rica ederim! Sana nasıl yardımcı olabilirim, onu söyle bana!" Kız yavaşça ayağa kalktı ama arkası adama dönüktü. Yeninin arkasından inleyip hıçkırmaya devam ediyordu. Adam elini hafifçe kızın omzuna koyup yalvardı: "Ocoçu! Ocoçu! Ocoçu! Dinle beni, sadece bir dakikacık! Ocoçu! Ocoçu!" O zaman Ocoçu ona doğru döndü, kolunu indirip eliyle yüzünü sıvazladı. İşte o zaman gördü ki kızın ne gözü, ne burnu, ne de ağzı vardı.** Çığlık atarak oradan kaçtı.

Kii-no-kuni-zaka'nın tepesine doğru koştu, koştu. Önünde koskoca bir karanlık ve boşluk uzanıyordu. Katiyen arkasına bakmaya cesaret edemeden öylece koşmaya devam etti. Sonunda bir fener gördü, o kadar uzaktaydı ki ateşböceği parıltısı gibi görünüyordu. Oraya doğru yöneldi. Gördüğü ışığın, tezgâhını yol kenarına kurmuş seyyar bir

* Ocoçu ("muhterem küçük hanım"), kişinin tanımadığı genç bir kadınla konuşurken kullandığı nazik bir hitap şekli.

** "Nopperabo" denilen, düz, tamamen boş bir yüze sahip hayaletler, büyük Japon hayaletleri ve şeytanları arasında önemli bir yer tutar.

soba* satıcısının fenerinden başka bir şey olmadığı anlaşıldı. Ama yaşadığı deneyimden sonra hangi ışık, hangi insanın yoldaşlığı olsa iyiydi. Kendini soba satıcısının ayaklarının dibine attı, "Ah! Aa! Aa!" diye feryat ediyordu.

"Kore! Kore!"** diye kabaca seslendi sobacı. "Dur bakalım! Derdin ne? Biri canını mı yaktı?"

"Hayır, kimse canımı yakmadı," diye soluk soluğa yanıtladı öteki. "Sadece... Ah! Aa!"

"Sadece korkuttu mu?" diye sordu seyyar satıcı soğuk bir ifadeyle. "Hırsızlar mı?"

Dehşete düşmüş adam, "Hırsızlar değil, hırsızlar değil," diye cevap verdi güçlükle. "Bir kadın... Bir kadın gördüm – hendeğin orada. Bana bir şey gösterdi... Ah! Ne gösterdiğini sana söyleyemem ki!"

"He!"** Sana gösterdiği BUNUN gibi bir şey miydi?" diye bağırdı sobacı, kendi yüzünü sıvazlayarak. Bunu yapmasıyla yüzü yumurtaya benzer bir hâl aldı... Ve o anda ışık söndü.

---

* Soba tel şehriyeyi andıran, karabuğdaydan yapılma bir erişte türüdür.

** Sinirli bir telaş ünlemi.

*** Demek öyle!

ROKURO-KUBİ

Yaklaşık beş yüz yıl önce İsogai Heidazaemon Taketsura adında bir samuray vardı, Kyuşu'lu Lord Kikuci'nin hizmetindeydi. İsogai, çok sayıdaki savaşçı atasından, askerliğe doğal bir yatkınlık ve olağanüstü bir güç miras almıştı. Daha küçük bir çocukken kılıç kullanma sanatında, okçulukta ve mızrak kullanmada öğretmenlerini geçmiş, gözü pek ve becerikli bir askerin tüm hünerlerini sergilemişti. Sonraları, Eikyo* savaşı zamanında kendini öyle bir gösterdi ki kendisine yüksek şeref madalyaları bahşedildi. Ama Kikuci hanesi yıkılınca İsogai kendini efendisiz buluverdi. Aslında kolaylıkla başka bir daimyo'nun hizmetine girebilirdi ama o hiçbir zaman yalnız kendi menfaatini düşünmemişti ve yüreği hâlâ eski lorduna sadıktı. O yüzden de dünyadan elini eteğini çekmeyi tercih etti. Böylece saçını kesti ve gezgin bir rahip olup Budist ismi olarak Kvairyo'yu aldı.

Ama rahip koromo'sunun** altında, Kvairyo'nun içindeki samuray yüreği sıcaklığını daima korudu. Tıpkı geçmiş

---

* Eikyo dönemi 1429 ile 1441 yılları arasında yaşanmıştır.

** Budist rahiplerin giydikleri kaftanın üst kısmına bu isim verilir.

yıllarda badirelere gülüp geçmesi gibi şimdi de tehlikelere burun büküyor, hava koşulları ve mevsim ne olursa olsun, başka hiçbir rahibin gitmeye cesaret edemediği yerlere yolculuk edip iyilik öğütlüyordu. Devir şiddet ve bozgun devriydi ve tek başına yolculuk eden kimseler için anayollar hiç güvenli değildi; bu kişi bir rahip olsa bile.

İlk uzun yolculuğu sırasında Kvairyo, Kai* ilini ziyaret etme fırsatı bulmuştu. Bir akşam ilin dağlarında yolculuk ederken, en yakın köyden fersahlarca ötede, çok ıssız bir bölgede üzerine karanlık çöküverdi. Böylece geceyi yıldızların altında geçirmeye razı oldu, yol kenarında çimenlikli uygun bir yer bulup uzandı ve uyumaya hazırlandı. Rahatsızlığı daima hoş karşılamıştı. Ona kalırsa, daha iyi bir şey bulunamadığı takdirde çıplak bir kayadan bile iyi yatak olurdu, çam ağaçlarının köklerindense mükemmel bir yastık. Bedeni demir gibiydi, çiyden, yağmurdan, dondan ve kardan hiç rahatsızlık duymazdı.

Yere yeni uzanmıştı ki yoldan elinde bir balta ve koca bir demet kesilmiş odunla bir adam çıkageldi. Bu oduncu, Kvairyo'yu yere uzanmış görünce durdu ve bir an sessizce durup baktıktan sonra sesinde büyük bir şaşkınlıkla şöyle dedi:

"Siz nasıl bir insansınız ki efendim, böyle bir yerde tek başınıza yatma cesaretini gösteriyorsunuz? Buraların ziyaretçileri olur, hem de pek çok. Kıllı Şeyler'den korkmuyor musunuz?"

"Dostum," diye neşeyle yanıtladı Kvairyo, "ben sadece gezgin bir rahibim. Halkın deyişiyle, 'Bulut ve Su Misafiri':

* Günümüzdeki Yamanaşi vilayeti.

Unsui-no-ryokaku.* Ve Kıllı Şeyler'den kastın cin tilkileri, cin porsuklarıysa, o türden yaratıklardan zerre korkmam. Issız yerlere gelince, böyle yerler hoşuma gider. Meditasyon için uygundur. Ben açık havada uyumaya alışkınım ve hayatımla ilgili hiç kaygı duymamayı öğrendim."

"Gerçekten de çok cesur bir adam olmalısınız Sayın Rahip," diye karşılık verdi köylü. "Burada böyle yattığınıza göre! Buranın kötü bir ünü vardır – çok kötü bir ün. Ama atalarımızın dediği gibi: Kunşi ayayuki ni çikayorazu ["Üstün insan kendini boş yere tehlikeye atmaz."] Sizi temin ederim beyim, burada uyumak çok tehlikeli. O yüzden, evim yalnızca sazdan yapılma sefil bir kulübe olmakla birlikte, bir an önce benimle evime gelmenizi rica ederim. Yiyecek olarak size sunacak hiçbir şeyim yok ama en azından başımızın üstünde bir çatı var, tehlikeden uzak uyuyabilirsiniz."

İçten konuşmuştu, adamın nazik üslubundan hoşlanan Kvairyo da bu mütevazı teklifi kabul etti. Oduncu onu dar bir patikadan götürdü, anayoldan geçip dağ ormanının içine girdiler. Engebeli ve tehlikeli bir yoldu. Bazen eteklerinde sarp uçurumlar uzanıyor, bazen ayak basmak için kaygan köklerden başka bir şey bulunmuyor, bazen de sivri kaya yığınlarının üzerinden veya arasından dolanmaları gerekiyordu. Ama nihayet, Kvairyo kendini bir tepenin üstündeki bir açıklıkta buldu. Başlarının üzerinde dolunay parlıyordu, önünde küçük bir saz kulübe gördü, içeriden neşeli bir aydınlık yayılıyordu. Oduncu, Kvairyo'yu evin arkasındaki bir barakaya götürdü, burada bambudan yapılmış borularla yakınlardaki bir dereden su geliyordu. İki adam bu suyla

* Gezgin rahipler için kullanılan bir ifade.

ayaklarını yıkadı. Barakanın ilerisinde bir sebze bahçesi, sedir ve bambu ağaçlarından oluşan bir de koruluk vardı. Ağaçların ötesindeyse heybetli bir yükseklikten dökülen bir çağlayanın ışıltısı görülüyor, ay ışığının altında uzun, beyaz bir elbise gibi salınıyordu.

Kvairyo rehberiyle birlikte kulübeye girince ortadaki ro'da* yanan küçük ateşte ellerini ısıtmakta olan dört kişi –erkekler ve kadınlar– gördü. Rahibin önünde yerlere kadar eğilip büyük bir saygıyla selam verdiler. Bu kadar yoksul ve her şeyden uzak yaşayan insanların bu kibar selamlama biçimlerini bilmeleri Kvairyo'yu şaşırtmıştı. "İyi insanlar bunlar," diye düşündü kendi kendine. "Görgü kurallarını iyi bilen birinden öğrenmiş olmalılar." Sonra ev sahibine ya da ötekilerin deyişiyle aruci'ye –evin reisine– dönerek şöyle dedi:

"Nezaketli konuşmandan ve hanenizin beni böyle kibar karşılamasından, hayatın boyunca odunculuk yapmadığını anlıyorum. Belki de eskiden üst sınıflardandın?"

Oduncu gülümseyerek cevap verdi:

"Yanılmıyorsunuz, beyim. Şimdi gördüğünüz hayatı yaşıyorsam da, bir zamanlar önemli biriydim. Benim öyküm, harap olmuş bir yaşamın öyküsü – kendi hatam sebebiyle harap olan bir yaşam. Eskiden bir daimyo'nun hizmetindeydim; o görevdeki rütbem hiç de önemsiz sayılmazdı. Ama kadınlara ve şaraba çok düşkündüm ve tutkum beni fenalığa itti. Bencilliğim evimize yıkım getirdi ve pek çok kişinin ölümüne sebep oldu. İntikam peşimi bırakmadı, uzun süre yurtta kaçak hayatı sürdüm. Şimdiyse yaptığım

* Odanın zeminine kurulan küçük ocaklara bu isim verilir. Ro, genellikle kare ve pek derin olmayan bir oyuk şeklindedir. İçi metalle kaplıdır, yarısına kadar külle doldurularak içinde kömür yakılır.

kötülüklerin kefaretini ödeyip atadan kalma yuvamı yeniden kurabilmek için sık sık dua ediyorum. Ama korkarım, bunun yolunu asla bulamayacağım. Yine de içten nedametimle ve talihsiz kimselere elimden geldiğince yardım ederek, işlediğim hataların karma'sını aşmaya çalışıyorum."

Kvairyo bu iyi niyet beyanından memnun olmuştu, aruci'ye dedi ki:

"Dostum, gençliklerinde hata etmeye meyilliyken sonraki yıllarda doğru yaşamakta pek azimli olan çok insan gördüm. Kutsal sutra'larda, yanlış eylemlerde çok gayretli olanların, gerçekten kararlı olurlarsa, doğru eylemlerde de çok gayretli olabilecekleri yazar. Senin yüreğinin iyiliğinden kuşkum yok. Umarım ki talihin açılsın. Bu gece senin için sutra okuyacak, geçmiş yanlışların karma'sını aşma gücünü bulman için dua edeceğim."

Bu sözlerle Kvairyo aruci'ye iyi geceler diledi, ev sahibi de onu yan taraftaki çok küçük bir odaya götürdü. Burada hazır edilmiş bir yatak vardı. Sonra herkes yatmaya gitti; kâğıt fenerin ışığında sutra okumaya başlayan rahip hariç. O, geç saatlere kadar okuyup dua etmeye devam etti. Sonra yatmadan önce manzaraya son bir göz atmak için küçük yatak odasındaki küçük bir pencereyi açtı. Güzel bir geceydi, gökte hiç bulut yoktu, hiç rüzgâr da yoktu ve ayın kuvvetli ışığı yaprakları keskin, kara gölgelere dönüştürüyor, bahçedeki çiylerin üzerine ışıltılar düşürüyordu. Cırcırböcekleri ve çanböceklerinin* tiz cırlamaları müzikal bir kargaşa yaratıyor, yakındaki çağlayanın sesi geceyle birlikte derinleşiyordu. Kvairyo suyun sesini dinledikçe susadığını

* "Suzumuşi" kelimesinin direkt çevirisi; farklı bir ötüşü olan bir cırcırböceği türü. Minik bir çanı andırması nedeniyle bu isim verilmiştir.

hissetti. Evin arkasındaki bambu suyolunu hatırlayan rahip oraya gidip uykudaki ev halkını rahatsız etmeden su içebileceğini düşündü. Kendi odasını ana odadan ayıran sürme kapıları çok sessizce açtı ve fenerin ışığında sırtüstü yatan beş bedeni gördü – hepsi de başsızdı!

Bir an hayretle kalakaldı, ortada işlenmiş bir suç olduğunu düşündü. Ama bir an sonra hiç kan olmadığını ve başsız boyunların kesilmiş gibi görünmediklerini fark etti. Sonra kendi kendine şöyle düşündü: "Bu ya cinlerin yarattığı bir yanılsama ya da ben bir Rokuro-Kubi'nin evine getirilmişim...* Soşinki** kitabında, başsız bir Rokuro-Kubi bedeni bulunur da o beden başka bir yere götürülürse, başın bir daha asla boyunla birleşemeyeceği yazar. Kitapta ayrıca, baş geri gelip de bedenini taşınmış hâlde bulursa kendini üç kez yere vurup –top gibi sekerek– büyük bir korkuyla soluk soluğa kalacağı ve ânında öleceği de yazar. Şimdi, eğer bunlar Rokuro-Kubi'yse bana karşı niyetleri iyi değildi, o hâlde kitapta söylenenleri yapmam haksızlık olmaz."

Aruci'nin bedenini ayaklarından yakalayıp pencereye doğru çekti ve dışarı itti. Sonra arka kapıya gitti ama kapının tahtalarla engellenmiş olduğunu gördü ve başların çatıdaki açık bırakılan duman deliğinden çıkmış olduklarını tahmin etti. Kapının önündeki tahtaları özenle sökerek bahçeye çıkmayı başardı ve olabildiğince dikkatli bir şekilde, ilerisindeki koruluğa doğru ilerledi. Korulukta konuşma sesleri duydu ve seslerin geldiği yöne doğru gitti. Gölgeler arasında süzülerek sonunda saklanmak için uygun bir yere ulaştı. Sonra, bir ağaç gövdesinin arkasından başları

* Rokuro-kobi genellikle, boynu muazzam ölçüde uzayabilen ama buna rağmen daima bedenine bağlı kalan cinler olarak bilinir.

** Doğaüstü hikâyelerden oluşan Çince bir derleme.

gördü – beşini de. Havada uçuşuyor, uçuşurken de sohbet ediyorlardı. Toprakta ve ağaçlar arasında buldukları kurt ve böcekleri yiyorlardı. Çok geçmeden aruci'nin başı yemeyi bırakıp şöyle dedi:

"Ah, bu gece gelen o gezgin rahip yok mu! Tüm vücudu nasıl da şişman! Onu yiyince karnımız bir güzel doyacak... Onunla o şekilde konuşmam aptallıktı, ruhum adına sutra'lar okumasına sebep oldu! Onları okurken yanına yaklaşmak zor olur, dua ettiği müddetçe ona dokunamayız. Ama artık sabah olmak üzere, belki uyumuştur... İçinizden biri eve gidip adamın ne yaptığına baksın."

Başka bir baş –genç bir kadının başı– bir yarasa hafifliğiyle derhal havalanıp eve uçtu. Birkaç dakika sonra geri geldi, sesinde büyük bir telaşla boğuk boğuk feryat ediyordu:

"Gezgin rahip evde yok – gitmiş! Ama en kötüsü bu değil. Aruci'mizin bedenini de almış ve onu nereye koyduğunu bilmiyorum."

Bu haber üzerine aruci'nin ay ışığında açık seçik görünen başı dehşetli bir ifade takındı. Gözleri canavar gibi açıldı, saçları diken diken ayağa kalktı, dişleri gıcırdadı. Sonra dudaklarından bir çığlık koptu ve hiddet dolu gözyaşları akıtarak bağırdı:

"Bedenimin yeri değiştirildiğine göre onunla yeniden birleşmek mümkün değil! O hâlde öleceğim! Hepsi de o rahibin yüzünden! Ölmeden önce o rahibi yakalayacağım! Parçalara böleceğim! Silip süpüreceğim onu! AH, İŞTE ORADA – şu ağacın arkasında! Ağacın arkasında saklanıyor! Bakın şuna! Şişman ödlek!"

Aynı anda aruci'nin başı, ardında diğer dört başla birlikte

Kvairyo'ya doğru atıldı. Ama güçlü kuvvetli rahip bir fidanı söküp silahlanmıştı bile ve o fidanla her gelen başa vurdu, muazzam darbelerle kendinden uzaklara savurdu. Dört tanesi uçup gitti. Ama aruci'nin başı üst üste sert darbeler almış olmasına rağmen çılgınca rahibin üzerine atılmaya devam ediyordu. Sonunda rahibi kaftanının sol kolundan yakaladı. Ama Kvairyo da bir o kadar atik davranarak başı saç topuzundan yakalayıp tekrar tekrar vurdu. Baş, rahibi bırakmadı ama uzun bir inilti kopardı, sonra da mücadele etmeyi bıraktı. Ölmüştü. Fakat dişleri hâlâ rahibin yenini tutuyordu ve Kvairyo olanca kuvvetine rağmen çeneleri bir türlü ayıramıyordu.

Baş hâlâ kolundan sallanır hâlde, eve geri döndü. Evde diğer dört Rokuro-Kubi'yi çömelir vaziyette gördü, yara bere içindeki ve kanayan başları vücutlarıyla birleşmişti. Ama arka kapıdaki rahibi fark ettikleri an hepsi birden, "Rahip! Rahip!" diye çığlıklar atarak diğer kapıdan ormana doğru kaçıp gittiler.

Doğuda gök aydınlanmaktaydı, şafak sökmek üzereydi ve Kvairyo cinlerin gücünün karanlık saatlerle sınırlı olduğunu biliyordu. Yenine yapışmış başa baktı – yüzü kan, köpük ve kile bulanmıştı. Yüksek sesle gülerek kendi kendine düşündü: "Ne miyage* ama! Bir cinin başı!" Sonra birkaç parça eşyasını toplayıp, yolculuğuna devam etmek üzere sakin sakin dağdan indi.

Yolculuğuna kaldığı yerden devam etti, ta ki Şinano'daki Suva'ya** varana dek. Suva'nın ana caddesine doğru uzun

---

* Seyahatten dönüldüğünde arkadaşlara ya da ev halkına verilen hediyeye bu isim verilir. Tabii miyage genellikle, seyahatin yapıldığı bölgede üretilen bir şeyden oluşur: Kvairyo'nun jestinin anlamı bu.

** Günümüzdeki Nagano vilayeti.

adımlarla ilerlerken baş, dirseğinden sallanmaktaydı. Bunu gören kadınlar bayıldı, çocuklar çığlık atarak kaçıştılar, büyük bir kalabalık ve yaygara oluştu. Sonunda torite'ler (o zamanlar polise böyle denirdi) rahibi yakalayıp hapse götürdü. Zira başın, öldürülmüş bir adama ait olduğunu, adam öldürülürken katilin kolunu dişleriyle yakaladığını düşünmüşlerdi. Kvairyo'ya gelince; kendisini sorgularlarken o yalnızca gülümsedi ve hiçbir şey söylemedi.

Böylece hapiste bir gece geçirdikten sonra bölge yargıçlarının huzuruna çıkarıldı. Kendisi gibi bir rahibin nasıl olup da koluna bir adamın başı yapışmış hâlde bulunduğunu ve ne cüretle suçunu böyle utanmazca insanların gözüne soktuğunu açıklaması istendi.

Kvairyo bu sorular karşısında uzun uzun ve yüksek sesle güldü, sonra konuştu:

"Beyler, başı yenime ben tutturmadım, o kendi kendini tutturdu – tamamen iradem dışında. Hem hiçbir suç da işlemedim ben. Zira bu bir insanın başı değil, bir cinin başı ve cinin ölümüne ben sebep olduysam bile bunu kan dökmek amacıyla değil, sadece kendi güvenliğimi sağlamak için gerekli tedbirleri almak suretiyle yaptım." Sonra tüm macerasını aktarmaya başladı – beş başla karşılaşmasını anlatırken bir kez daha içten bir kahkaha kopardı.

Ama yargıçlar gülmüyordu. Rahibin azılı bir suçlu, hikâyesinin ise akıllarına hakaret olduğuna kanaat getirmişlerdi. Dolayısıyla, daha fazla sorgulamaya ihtiyaç duymadan derhal idam edilmesine karar verdiler – çok yaşlı bir adam olan biri hariç hepsi. Bu yaşlı memur duruşma boyunca hiç söz söylememişti ama meslektaşlarının görüşünü öğrendikten sonra ayağa kalkıp şöyle dedi:

"Önce başı dikkatlice bir inceleyelim çünkü sanıyorum ki bu henüz yapılmadı. Eğer rahip doğruyu söylüyorsa bizzat baş ona tanıklık edecektir... Başı buraya getirin!"

Böylece, Kvairyo'nun omuzlarından sarkan koromo'ya hâlâ dişleriyle yapışmış hâldeki baş, yargıçların önüne kondu. Yaşlı adam başı evirdi çevirdi, dikkatle inceledi ve ensesinin üzerinde garip bazı kırmızı şekiller fark etti. Meslektaşlarının dikkatini bu şekillere çekti, ayrıca boynun hiçbir yanında herhangi bir silahla kesilme izi bulunmayışına bakmalarını istedi. Aksine, gövdeden ayrılma çizgisi, sapından kopup düşen bir yaprağınki kadar düzgündü... İhtiyar konuştu:

"Ben rahibin tastamam doğruyu söylediğine eminim. Bu bir Rokuro-Kubi başı. Nan-ho-i-butsu-şi kitabında, gerçek Rokuro-Kubi'lerin ensesinde daima bazı kırmızı şekillerin bulunduğu yazar. İşte şekiller: Bunların boyayla yapılmadığını siz de görebilirsiniz. Ayrıca, bu cinlerin çok eski zamanlardan beri Kai ilinin dağlarında yaşadıklarını da herkes bilir... Ama siz, bayım," diye seslendi, Kvairyo'ya dönerek, "siz ne güçlü kuvvetli bir rahipmişsiniz böyle? Çok az rahibin sahip olduğu bir cesarete sahip olduğunuzu kanıtladınız kesinlikle. Hem sizde rahipten ziyade asker havası var. Acaba bir zamanlar samuray sınıfından mıydınız?"

"Doğru tahmin ettiniz beyim," diye yanıtladı Kvairyo. "Rahip olmadan önce uzun süre askerlik yaptım ve o zamanlar ne insandan ne iblisten bir kez olsun korkmuşumdur. Adım Kyuşu'lu İsogai Heidazaemon Taketsura, belki aranızdan bu ismi hatırlayanlar çıkacaktır."

Bu ismin zikredilmesiyle mahkeme salonunu bir hayranlık mırıltısı doldurdu, zira bu ismi oradakilerin pek

çoğu hatırlıyordu. Ve Kvairyo kendini bir anda yargıçlar yerine dostlar arasında buldu – kardeşçe bir sevecenlikle hayranlıklarını gösterme telaşındaki dostlar. Şeref duyarak daimyo'nun evine kadar ona eşlik ettiler. Daimyo rahibi nezaketle karşılayıp ona bir ziyafet çekti. Gitmesine izin vermeden önce de güzel bir hediye sundu. Kvairyo Suva'dan ayrıldığında, şu fani dünyada bir rahibin duyabileceği en büyük mutluluğu duyuyordu. Başa gelince; Kvairyo şaka yollu, onu bir miyage için sakladığını söyleyerek yanında götürdü.

Şimdi geriye bir tek, başa ne olduğunu anlatmak kalıyor.

Suva'dan ayrıldıktan bir iki gün sonra Kvairyo bir soyguncuyla karşılaştı. Soyguncu onu tenha bir yerde durdurup soyunmasını emretti. Kvairyo hemen koromo'sunu çıkarıp soyguncuya sundu. Soyguncu yenden sarkan şeyi ilk bakışta gördü. Haydut cesur olmasına rağmen irkilmişti, giysiyi elinden düşürüp geri sıçradı. Sonra bağırdı: "Sen! Ne biçim rahipsin böyle? Ah, sen benden de kötü bir adamsın! Doğru, ben de insan öldürdüm ama kimsenin başını böyle yenime tutturup etrafta dolaşmadım... Demek, sayın rahip, biz aynı mizaçta insanlarız. Size hayranlık duyduğumu söylemeliyim! Şimdi, bu baş benim işime yarar, bununla insanları korkutabilirim. Onu bana satar mısın? Koromo'nun karşılığında kaftanımı alabilirsin ve baş için de beş ryo veririm."

Kvairyo cevapladı:

"Çok istiyorsan başı ve kaftanı almana izin veririm ama bunun insan başı olmadığını sana söylemeliyim. Bir cinin başı bu. O yüzden, onu alır da sonra başın derde girerse seni benim kandırmadığımı unutma."

"Ne hoş bir rahipsin sen!" diye bağırdı soyguncu. "Hem adam öldürüyorsun hem de bunun şakasını yapıyorsun! Ama ben gerçekten istekliyim. İşte kaftanım, para da burada – şimdi başı bana ver... Şakanın ne lüzumu var?"

"Al senin olsun," dedi Kvairyo. "Şaka etmiyordum. Burada komik olan bir şey varsa o da senin bir cinin başı için bu kadar çok para ödeyecek kadar aptal olman." Ve Kvairyo yüksek sesle gülerek yoluna gitti.

Böylece soyguncu başı ve koromo'yu aldı ve bir süre anayollarda cin-rahip oyunu oynadı. Ama Suva semtine varınca, orada başın gerçek hikâyesini öğrendi. O zaman Rokuro-Kubi'nin ruhunun başına dert açacağından korkmaya başladı. Bunun üzerine, başı geldiği yere geri götürüp bedeniyle birlikte gömmeyi aklına koydu. Kai'nin dağlarında ıssız kulübeye giden yolu buldu ama orada kimsecikler yoktu, vücudu da bulamadı. Böyle olunca, başı kulübenin arkasındaki koruluğa tek başına gömdü ve mezarın üzerine de bir mezar taşı koydurdu. Sonra Rokuro-Kubi'nin ruhuna bir Segaki ayini düzenletti. İşte, Rokuro-Kubi Taşı olarak bilinen bu mezar taşı bugün bile ayaktadır (en azından Japon hikâye anlatıcıları böyle söyler).

MEZARA GİDEN SIR

Uzun zaman önce, Tamba ilinde* İnamuraya Gensuke adında zengin bir tüccar yaşardı. Bu adamın Osono adında bir kızı vardı. Kız çok akıllı ve güzel olduğu için tüccar, taşra öğretmenlerinin kıza vereceği eğitimle yetinerek büyümesinin yazık olacağını düşünüyordu. Bu yüzden onu, yanına bazı güvenilir hizmetliler vererek Kyoto'ya gönderdi, böylece başkentli hanımlara öğretilen görgü kurallarının eğitimini alabilirdi. Bu şekilde bir eğitim aldıktan sonra kız, babasının aile dostu bir adamla, Nagaraya isimli bir tüccarla evlendi ve onunla yaklaşık dört yıl boyunca mutlu bir hayat sürdü. Bir çocukları vardı – bir oğlan. Ne var ki Osono, evliliklerinin dördüncü yılında hastalanıp öldü.

Osono'nun cenazesinin ertesi gecesi küçük oğlan, annesinin geri geldiğini ve yukarıdaki odada olduğunu söyledi. Ona gülümsemiş ama onunla konuşmamıştı, oğlan da korkup kaçmıştı. Bunun üzerine ailenin bazı üyeleri yukarı çıkıp daha önce Osono'ya ait olan odaya girdiler ve odada-

* Günümüz haritasında, Tamba kabaca Kyoto vilayetinin ortasına, Hyogo vilayetinin de bir kısmına denk gelir.

ki sunağın önünde yanan küçük bir lambanın ışığında ölü annenin suretini görünce irkildiler. Kadın, içinde hâlâ süsleri ve giysilerinin durduğu bir tansu'nun, yani şifonyerin önünde dikiliyor gibi görünüyordu. Başı ve omuzları çok net seçilebiliyordu ama belden aşağısı incelip, giderek görünmez oluyordu – kadının bozuk bir yansıması gibiydi ve su üzerindeki bir gölge gibi şeffaftı.

Bunun üzerine ahâli korkup odadan çıktı. Aşağı katta birbirleriyle istişareye başladılar ve Osono'nun kocasının annesi şöyle dedi: "Kadınlar ıvır zıvırlarını sever, Osono da eşyalarına çok bağlıydı. Belki onlara bakmak için geri gelmiştir. Ölülerin çoğu yapar bunu – eşyaları cemaatin tapınağına verilmediği sürece. Biz de Osono'nun kaftanları ve kuşaklarını tapınağa bağışlarsak muhtemelen ruhu huzur bulacaktır."

Bu işin mümkün olan en kısa sürede yapılması kararlaştırıldı. Böylece, ertesi sabah çekmeceler boşaltıldı ve Osono'nun tüm süsleri ve elbiseleri tapınağa götürüldü. Ama kadın ertesi gece yine geldi ve daha önce yaptığı gibi tansu'ya baktı. Ve ondan sonraki gece de geldi, ondan sonraki gece de... Her gece geldi – ve ev korku dolu bir yere dönüştü.

O zaman Osono'nun kocasının annesi, bağlı oldukları tapınağa gidip başrahibe tüm olup biteni anlattı ve hayalet konusunda yardım istedi. Burası bir Zen tapınağıydı, başrahip de bilge, yaşlı bir adamdı. Daigen Oşo olarak bilinirdi. "O tansu'nun içinde ya da yakınlarında kadını huzursuz eden bir şey olmalı," dedi.

"Ama tüm çekmeceleri boşalttık," diye yanıt verdi kadın, "tansu'nun içinde hiçbir şey yok."

"O hâlde," dedi Daigen Oşo, "bu gece evinize gelip odada nöbet tutacağım. Bakalım ne yapılabilir. Evdekilere, nöbetteyken ben çağırmadığım sürece odaya kimsenin girmemesini tembihlemelisin."

Günbatımından sonra Daigen Oşo eve geldi ve kendisi için hazırlanmış odayı buldu. Orada sutra'lar okuyarak tek başına durdu ve Sıçan Saati* geçene kadar hiçbir şey görünmedi. Sonra, tansu'nun önünde aniden Osono'nun sureti belirdi. Yüzünde özlemli bir bakış vardı ve gözlerini tansu'ya dikmişti.

Rahip bu gibi durumlar için salık verilen kutsal duayı mırıldandı, sonra Osono'nun kaimyo'sunun** suretine hitaben konuştu: "Buraya sana yardım etmeye geldim. Sanırım o tansu'nun içinde huzursuzlanmana sebep olan bir şey var. Onu senin için bulmaya çalışayım mı?" Gölge, hafif bir baş işaretiyle onay verir gibi görününce rahip ayağa kalkıp en üst çekmeceyi açtı. Çekmece boştu. Sonra sırayla ikinci, üçüncü ve dördüncü çekmeceyi açtı, dikkatle arkalarını ve altlarını araştırdı, şifonyerin içini de dikkatle inceledi. Hiçbir şey bulamadı. Ama suret, daha önce olduğu gibi hasretle bakmaya devam ediyordu. "İstediği ne olabilir?" diye düşündü rahip. Aniden, çekmecelerin kaplı olduğu kâğıdın altına bir şey gizlenmiş olabileceği geldi aklına. İlk çekmecenin kaplamasını söktü: Hiçbir şey yoktu! Sonra ikinci ve

---

* Sıçan Saati (Ne-no-Koku), Japonların zamanı tahmin etmek için kullandıkları eski yönteme göre ilk saattir. Gece yarısı ile gece saat iki arasındaki zamana karşılık gelir. Eski Japonya'da bir saat, günümüzün iki saatine denktir.

** Kaimyo, kişinin ölümünden sonra verilen Budist adı, yani dinî adı. Daha kesin konuşmak gerekirse, kelimenin anlamı "ahlak ismi"dir. (Bkz. *Exotics and Retrospectives* kitabımdaki "The Literature of the Dead" başlıklı yazım.)

üçüncü çekmecelerin kaplamasını söktü: Yine hiçbir şey yoktu. Sonunda, en alttaki çekmecenin kaplamasının altında bir mektup buldu. "Sana dert olan şey bu mu?" diye sordu. Kadının gölgesi adama doğru döndü – soluk bakışlarını mektuptan ayırmıyordu. "Bunu senin için yakayım mı?" diye sordu rahip. Kadın rahibin önünde eğildi. "Hemen bu sabah tapınakta yakılacak," diye söz verdi rahip, "ve onu benden başka kimse de okumayacak." Suret gülümseyip gözden kayboldu.

Rahip aşağı katta endişe içinde bekleşen aileyi bulmak üzere merdivenlerden inerken şafak sökmekteydi. "Endişelenmeyin," dedi onlara. "Bir daha görünmeyecek." Ve gerçekten de kadın bir daha görünmedi.

Mektup yakıldı. Osono'ya Kyoto'da okuduğu zamanlarda yazılmış bir aşk mektubuydu. Ama mektubun içinde neler yazdığını yalnızca rahip biliyordu ve sırrı da onunla birlikte mezara gitti.

YUKİ-ONNA

Musaşi ilinin* bir köyünde iki oduncu yaşardı: Mosaku ile Minokiçi. Bahsettiğim zamanlarda Mosaku yaşlı bir adamdı, çırağı Minokiçi ise on sekiz yaşında bir delikanlı. Her gün birlikte, köylerinden yaklaşık sekiz kilometre uzakta bulunan bir ormana giderlerdi. Ormana giden yolda geçmeleri gereken geniş bir nehir, bir de tekne vardı. Teknenin olduğu yere kaç defa köprü inşa edilmek istenmiş ama her seferinde seller köprüyü yıkıp götürmüştü. Nehir yükseldiğinde sıradan bir köprünün akıntıya dayanması imkânsızdır.

Mosaku ile Minokiçi çok soğuk bir akşam eve dönüş yolunda büyük bir kar fırtınasına yakalandı. Tekneye ulaştıklarında kayıkçının, teknesini nehrin öbür yanında bırakıp gitmiş olduğunu gördüler. O gün yüzülecek gün değildi, oduncular da kayıkçının kulübesine sığındı. Sığınacak bir yer bulmuş oldukları için kendilerini şanslı hissediyorlardı. Kulübede ne bir maltız ne de ateş yakacak bir yer vardı. Anca iki şiltelik** bir kulübeydi, tek bir kapısı vardı ve hiç

* Sınırlarının çoğu günümüz Tokyo'suna benzeyen, Saitama ve Kanagava vilayetlerinin de bir kısmını oluşturan eski bir il.

** Yaklaşık iki metrekarelik bir alan.

pencere yoktu. Mosaku ile Minokiçi kapıyı sıkıca kapayıp üzerlerinde sazdan yapılma yağmurluklarıyla dinlenmek üzere uzandılar. Başlarda çok üşümüyorlar ve fırtınanın kısa zamanda sona ereceğini düşünüyorlardı.

Yaşlı adam neredeyse hemen uykuya daldı ama genç Minokiçi yattığı yerde korkunç rüzgârı ve aralıksız şekilde kapıya çarpan karı dinleyerek uzun süre uyanık kaldı. Nehir köpürmüştü, kulübe ise denizdeki bir hurda yığını gibi sallanıp çatırdıyordu. Dehşetli bir fırtınaydı, hava her geçen dakika daha da soğuyor, Minokiçi yağmurluğunun altında tir tir titriyordu. Ama nihayet, soğuğa rağmen o da uyuyakaldı.

Yüzüne yağan karla uyandı. Kulübenin kapısı zorlanıp açılmıştı ve kar ışığıyla (yuki-akari) aydınlanan odada bir kadın gördü – tamamen beyazlar içinde bir kadın. Mosaku'nun üzerine eğilmiş, üzerine nefes üflüyordu ve nefesi parlak beyaz bir duman gibiydi. Neredeyse aynı anda Minokiçi'ye dönüp üzerine eğildi. Minokiçi bağırmaya çalıştı ama hiç ses çıkaramadığını fark etti. Beyaz kadın, yüzü neredeyse Minokiçi'ye değinceye dek, alçala alçala üzerine doğru eğildi. Minokiçi, gözleri kendisini korkutsa da, kadının çok güzel olduğunu gördü. Kadın kısa bir süre ona bakmaya devam etti, sonra gülümsedi ve fısıldadı: "Sana da diğer adama yaptığım gibi davranmaya niyetliydim. Ama sana acımaktan kendimi alamıyorum – çünkü öyle gençsin ki... Güzel bir oğlansın Minokiçi, şimdilik seni incitmeyeceğim. Ama bu gece gördüklerini birine anlatacak olursan, bu kişi annen bile olsa, haberim olur ve işte o zaman seni öldürürüm... Bu dediklerimi unutma!"

Bu sözleri söyledikten sonra ona arkasını döndü ve ka-

pıdan çıkıp gitti. O zaman Minokiçi artık hareket edebildiğini fark etti ve bir sıçrayışta kalkıp dışarı baktı. Ama kadın hiçbir yerde görünmüyordu, kar ise çılgınca kulübenin içine doluyordu. Minokiçi kapıyı kapattı ve önüne ahşap çubuklar yerleştirerek sağlama aldı. Kapı rüzgârdan açılmış olabilir mi diye merak etti, belki de sadece düş görüyordum ve kapıdaki kar ışığının parıltısını beyaz bir kadın suretine benzettim diye düşündü ama emin olamadı. Mosaku'ya seslendi, yaşlı adam cevap vermeyince korkuya kapıldı. Karanlıkta elini uzatarak Mosaku'nun yüzüne dokundu: Buz kesmişti! Mosaku çoktan ölmüştü...

Şafak söktüğünde fırtına sona ermişti ve güneş biraz yükseldikten sonra kayıkçı, durağına döndüğünde Minokiçi'yi Mosaku'nun donmuş bedeninin yanında kendinden geçmiş vaziyette buldu. Minokiçi'ye vakit kaybetmeden müdahale edildi ve kısa sürede kendine geldi ama o korkunç gecenin soğuğunun etkisiyle uzun süre hasta kaldı. Ayrıca yaşlı adamın ölümünden de çok korkmuştu ama beyazlı kadının hayali hakkında hiçbir şey söylemedi. Yeniden iyileşir iyileşmez işine döndü – her sabah bir başına ormana gidiyor, gece olmadan da odun yığınlarıyla geri dönüyordu. Odunları satmasına annesi yardım ediyordu.

Sonraki yılın kış aylarında bir akşam eve dönüş yolundayken, aynı yoldan gitmekte olan bir kıza rastladı. Uzun, ince bir kızdı, çok da güzel görünüyordu. Minokiçi'nin selamına, kulağa âdeta serçe şakıması gibi gelen hoş bir sesle karşılık verdi. Sonra Minokiçi kızın yanından yürüdü ve konuşmaya başladılar. Kız adının Oyuki* olduğunu söyledi, hem anasını hem babasını yakın zaman önce kaybetmişti

* "Kar" anlamına gel bu isme sık rastlanır. Japonca kadın isimleri hakkında bkz. *Shadowings* adlı ciltteki yazım.

ve Yedo'ya* gitmekteydi. Orada uzaktan tanıdığı, kendisine bir hizmetçilik işi bulmasına yardım edebilecek birileri vardı. Minokiçi kısa sürede bu yabancı kızın büyüsüne kapıldı ve ona baktıkça kız gözüne daha da güzel göründü. Kıza nişanlısı olup olmadığını sordu, kız gülerek boşta olduğunu söyledi. Sonra, sıra ona gelince, o da Minokiçi'ye evli ya da sözlü olup olmadığını sordu. Minokiçi, yalnızca bakması gereken dul bir annesi olmakla birlikte, "namuslu bir gelin" meselesinin henüz söz konusu olmadığını anlattı, zira henüz çok gençti... Bunları paylaştıktan sonra uzun süre konuşmadan yürümeye devam ettiler ama ataların dediği gibi, Ki ga areba, me mo kuçi hodo ni mono vo iu: "Gözler kalbin aynasıdır." Köye ulaşana kadar birbirlerinden çok hoşlanır olmuşlardı. Sonra Minokiçi, Oyuki'yi biraz dinlenmesi için evine davet etti. Utangaç bir tereddütten sonra kız onunla gitmeyi kabul etti. Minokiçi'nin annesi kızı nezaketle karşılayıp onun için sıcak yemek hazırladı. Oyuki öyle hoş davranıyordu ki Minokiçi'nin annesi de ondan hemen hoşlandı ve kızı Yedo'ya yapacağı yolculuğu ertelemeye ikna etti. Sonunda iş olacağına vardı ve kız Yedo'ya hiç gitmedi. "Namuslu gelin" olarak o evde kaldı.

Oyuki çok iyi bir gelin çıkmıştı. Minokiçi'nin annesi yaklaşık beş yıl sonra ölürken son sözlerinde, oğlunun karısına muhabbetini anlatıp onu övdü. Ve Oyuki, Minokiçi'ye on çocuk doğurdu, erkekler ve kızlar – hepsi de çok güzel ve açık tenli çocuklardı.

Köy halkı Oyuki'nin muhteşem bir insan, tabiatı gereği kendilerinden farklı biri olduğunu düşünüyordu. Köylü kadınların çoğu erken yaşlanırdı, oysa Oyuki on çocuk annesi olduktan sonra bile, köye ilk geldiği günkü kadar genç ve

* Edo diye de yazılır; Tokyo'nun eski adı.

körpe görünüyordu.

Bir gece çocuklar yattıktan sonra Oyuki bir kâğıt fenerin ışığında dikiş dikiyordu ve onu izleyen Minokiçi şöyle dedi:

"Seni böyle dikiş dikerken görmek, yüzüne düşen ışıkla, on sekiz yaşında bir delikanlıyken başıma gelen tuhaf bir şeyi hatırlattı. O zaman, tıpkı senin şu an olduğun kadar güzel ve beyaz birini görmüştüm – gerçekten de sana çok benziyordu..."

Oyuki gözlerini işinden ayırmadan yanıtladı:

"Anlatsana bana... Nerede gördün onu?"

O zaman Minokiçi kayıkçının kulübesindeki o korkunç geceyi ve gülümseyip fısıldayarak üzerine eğilen Beyaz Kadın'ı ve Mosaku'nun sessiz sedasız ölümünü anlattı. Ve dedi ki:

"Uykuda ya da uyanık; senin kadar güzel birini bir tek o zaman gördüm. Tabii insan değildi o ve ben ondan korkmuştum – hem de çok. Ama öyle beyazdı ki! Doğrusu, gördüğümün bir düş mü yoksa Beyaz Kadın mı olduğundan hiçbir zaman emin olamadım."

Oyuki dikişini yere atıp ayağa kalktı ve oturduğu yerde Minokiçi'nin üzerine eğilerek yüzüne haykırmaya başladı:

"O bendim – ben – ben! Yuki'ydi o! Ve o zaman sana, bu konu hakkında kimseye tek bir söz edersen seni öldüreceğimi söylemiştim! Ama şu uyuyan çocuklar hatırına şimdi seni öldürmüyorum! Onlara çok ama çok iyi baksan iyi edersin çünkü senden en ufak bir şikâyetleri olursa sana hak ettiğin muameleyi gösteririm!"

Kadın çığlık attıkça sesi inceliyor, rüzgârın iniltisine benzer bir hâl alıyordu. Sonra eriyip parlak, beyaz bir sise dönüştü, çatı kirişlerine doğru yükseldi ve dalgalana dalgalana baca deliğinden çıkıp gitti... Bir daha da hiç görülmedi.

AOYAGİ'NİN ÖYKÜSÜ

Bummei devrinde [1469-1486], Noto* Lordu Hatakeyama Yoşimune'nin hizmetinde, Tomotada adında genç bir samuray vardı. Tomotada aslen Eçizen'liydi** ama küçük yaşta Noto daimyo'sunun sarayına uşak olarak alınmış ve o prensin gözetimi altında savaşçılık eğitimi görmüştü. Büyüdükçe hem iyi bir âlim hem de iyi bir asker olduğunu kanıtlayarak prensinin himayesinde kalmaya devam etti. Kendisine bahşedilmiş barışçıl karakteri, hitabet yeteneği ve çok yakışıklı olması sebebiyle hayranlık uyandırıyor, samuray yoldaşları tarafından çok seviliyordu.

Tomotada yirmi yaşlarındayken, Hatakeyama Yoşimune'nin akrabası, Kyoto'nun yüce daimyo'su Hosokava Masamoto'ya özel bir göreve gönderildi. Yolculuğunu Eçizen üzerinden yapması emredilen genç adam, yolu üzerindeki dul anasını ziyaret etmek için izin isteyip aldı.

Yola çıktığında yılın en soğuk zamanıydı ve güçlü bir atın tepesinde olmasına rağmen yavaş ilerlemek mecburi-

* Günümüzdeki İşikava bölgesinin kuzey kısmına denk gelen eski bir il.
** Günümüzdeki Fukui bölgesinin doğu bölgesine denk gelen eski bir il.

yetinde olduğunu gördü. İzlediği yol, yerleşim yerlerinin seyrek ve birbirinden uzak olduğu dağlık bir bölgeden geçiyordu. Yolculuğunun ikinci günü, at sırtında geçen yorucu saatlerden sonra, istediği mola yerine gece geç saatlerden önce varamayacağını fark edince canı sıkılmıştı. Endişelenmekte haklıydı zira muazzam soğuk bir rüzgârla birlikte şiddetli bir kar fırtınası başlamıştı ve atı yorgunluk belirtileri gösteriyordu. Ama zor anlar yaşayan Tomotada hiç beklemediği bir anda, söğüt ağaçlarının yetiştiği yakındaki bir tepenin doruğunda bir kulübenin sazdan yapılmış odasını fark ediverdi. Yorgun hayvanını güçlükle eve doğru sürdü ve rüzgâra karşı kapatılmış olan dış kapıya yüksek sesle vurdu. Kapıyı yaşlı bir kadın açtı, bu yakışıklı yabancıyı görünce şefkatle haykırdı: "Ah, ne yazık! Genç bir bey böyle bir havada tek başına seyahat etsin... Genç efendim, lütfen girin."

Tomotada atından indi ve atını arkadaki ahıra götürdükten sonra kulübeye girdi. Kulübede, bambu parçalarıyla yakılmış bir ateşin yanında ısınan yaşlı bir erkekle bir kız gördü. Onu saygılı bir şekilde ateşe yaklaşmaya davet ettiler, sonra da evin yaşlıları, yolculuğu hakkında sorular sorma cesaretini gösterdikleri yolcu için biraz pirinç şarabı ısıtıp yemek hazırlamaya koyuldu. Bu sırada genç kız bir paravanın arkasında gözden kayboldu. Tomotada, giysilerinin fena hâlde perişan, uzun, salık saçlarınınsa darmadağın olmasına karşın kızın inanılmaz derecede güzel olduğunu fark etmişti hayretle. Bu kadar güzel bir kızın böylesi sefil ve ıssız bir yerde yaşamasına şaşırmıştı.

Yaşlı adam ona dedi ki:

"Sayın beyim, bir sonraki köy uzaktır, lapa lapa kar yağıyor. Rüzgâr çok keskin, yol da çok bozuk. O sebeple bu gece

daha fazla ilerlemek muhtemelen tehlikeli olur. Bu mezbele her ne kadar size layık değilse de ve size hiçbir konfor sunamasak da bu gece bu sefil çatının altında kalmanız daha güvenli olabilir... Atınıza iyi bakarız."

Tomotada, genç kızı biraz daha görebilmesini sağlayacak bu fırsattan gizliden gizliye memnuniyet duyarak bu mütevazı teklifi kabul etti. Önüne hemen basit olmakla birlikte bolca yemek kondu ve kız da ona şarap servis etmek üzere paravanın arkasından çıktı. Üzerindekileri değiştirmiş; evde dokunmuş, kaba ama temiz bir kaftan giymişti; uzun, salık saçları da düzgünce taranıp düzeltilmişti. Kupasını doldurmak için öne eğildiği sırada Tomotada kızın hayatında gördüğü tüm kadınlardan kıyas kabul etmez derecede daha güzel olduğunu fark edip şaşırdı, ayrıca her hareketinde Tomotada'nın ağzını açık bırakan bir zarafet vardı. Ama ihtiyarlar kız adına özür dilemeye başlamışlardı: "Bayım, kızımız Aoyagi* burada, dağlarda, neredeyse tek başına büyüdü, hiç kibarlık bilmez. Aptallığını ve cehaletini bağışlamanıza duacıyız." Tomotada, böylesi alımlı bir kızın kendisine hizmet etmesinden dolayı kendini şanslı addettiğini söyleyerek karşı çıktı. Hayranlık dolu bakışlarının kızın yanaklarını kızarttığını görmesine rağmen gözlerini kızdan alamıyordu – önündeki şarapla yemeği tadına bile bakmadan bıraktı. "Efendim, bizim köylü yiyecekleri çok kötüdür ama yine de biraz yiyip içmeye çalışmanızı çok isteriz... Bu keskin rüzgâr içinizi üşütmüştür," dedi anne. Bunun üzerine ihtiyarları memnun etmek için Tomotada olabildiğince yiyip içti ama yanakları kızaran kızın cazibesi gözünde bü-

* "Yeşil Söğüt" anlamına gelir. Nadir rastlanmakla birlikte bu isim hâlâ kullanılmaktadır.

yümeye devam ediyordu. Onunla konuştu ve kızın konuşmasının da yüzü kadar tatlı olduğunu fark etti. Bunun gibi dağlarda büyümüş bir kız... Ama herhâlde ana babası bir zamanlar yüksek rütbeli kişilerdi çünkü kızın konuşması ve hareketleri üst tabakadan genç kızlarınki gibiydi. Tomotada birden, yüreğindeki hazzın verdiği ilhamla kıza şiir okumaya başladı. Aynı zamanda bir soruydu bu:

"Tadzunetsuru,
Hana ka tote koso,
Hi vo kurase,
Akenu ni otoru
Akane sasuran?"

["Bir ziyaret için çıktığım yolda çiçek gibi bir şey buldum, o sebeple burada geçiriyorum günümü... Daha şafak sökmeden nasıl parıldar şafağın kızıllığı – bunu hiç bilmiyorum işte."]*

Bir anlık tereddütten sonra kız şu dizelerle yanıt verdi:

"İzuru hi no
Honomeku iro vo
Vaga sode ni
Tsutsumaba asu mo
Kimiya tomaran."

---

* Bu şiir iki şekilde okunabilir. İki anlamlı birden çok ifade bulunmaktadır. Bununla birlikte, kompozisyonundaki sanatı açıklamak çok yer kaplar ve Batılı okurun da pek ilgisini çekmez. Tomotada'nın aktarmak istediği anlam şu şekilde ifade edilebilir: "Annemi ziyaret etmek için çıktığım yolculukta, çiçek kadar güzel bir varlıkla karşılaştım ve bu güzel insan uğruna burada geçiriyorum günlerimi... Güzel kadın, neden bu şafağa benzer allık yüzünde, daha şafak vakti gelmemişken? Beni sevdiğin için olabilir mi?"

[Kaftanımın yeniyle saklarsam ağaran güneşin solgun açık rengini, o zaman lordum sabah olunca da kalır belki."]*

Tomotada böylece hayranlığının kız tarafından kabul edildiğini öğrenmiş oldu ve kızın söylediği dizelerin verdiği güvencin zevki, kızın duygularını mısralarla dile getirmekteki becerisinin yarattığı şaşkınlığı bastırdı. Karşısında duran bu köylü genç kızdan daha güzeli ve zekisini elde etmek bir yana dursun, böylesiyle dünyanın hiçbir yerinde karşılaşmayı bile hayal edemeyeceğinden emindi artık. Kalbinden arzulu bir feryat yükseliyordu sanki: "Yoluna tanrıların çıkardığı bu şansı kaçırma!" Kısacası Tomotada büyülenmişti, hem öyle bir büyülenmişti ki daha fazla didiklemeden, bir yandan adını, soyunu sopunu ve Noto Lordu'nun nezdindeki rütbesini de anlatarak, ihtiyarlardan evlenmek üzere kızlarını istedi.

İhtiyarlar Tomotada'nın önünde şükran dolu şaşkınlık nidalarıyla yerlere kadar eğildi. Ancak, bariz bir tereddütle geçen birkaç dakika sonunda baba yanıt verdi:

"Sayın efendim, siz yüksek konumlu bir insansınız, daha yüksek yerlere gelmeniz de muhtemel. Bize lütfettiğiniz iyilik çok büyük, gerçekten de minnettarlığımızın derinliği ne söze dökülebilir ne ölçülebilir. Ama bu bizim kızımız hiçbir eğitimi öğretimi olmayan, ayaktakımından aptal bir taşra kızı olduğundan, onu sizin gibi soylu bir samurayın karısı yapmak yakışıksız olur. Bu konu hakkında konuşmak bile doğru değil... Ama mademki kız hoşunuza gitti ve köylülüklerini bağışlayıp büyük kabalıklarını görmezden gelme inceliğini gösterdiniz, biz de onu size naçiza-

* Bu şiiri başka bir şekilde daha okumak mümkün ama verilmek istenen yanıtın anlamını bu çeviri veriyor.

ne hizmetkârınız olarak sunmaktan memnuniyet duyarız. Bundan böyle buyurun onunla yüce gönlünüz nasıl arzu ediyorsa öyle yapın."

Fırtına sabaha kalmadan dinmiş, doğudan bulutsuz bir gün ağarmıştı. Aoyagi'nin giysisi yeni şafağın gül rengini sevgilisinin gözlerinden gizlese de, Tomotada daha fazla oyalanamazdı. Ama kızdan ayrılmaya da gönlü elvermiyordu. Yolculuğu için gereken her şey hazırlananınca kızın ana babasına şöyle dedi:

"Aldığımdan fazlasını istemek nankörlük gibi görünse de kızınızı bana karım olarak vermeniz için bir kez daha yalvarıyorum. Şimdi ondan ayrılmak benim için çok güç, o da bana eşlik etmeye istekli olduğuna göre, eğer izin verirseniz onu da böylecene yanımda götüreyim. Onu bana verirseniz sizi daima kendi ailem gibi tutarım... Bu arada, candan misafirperverliğinizin karşılığı olarak bu değersiz hediyeyi kabul buyurun."

Böyle diyerek mütevazı ev sahiplerinin önüne bir kese altın ryo koydu. Ama yaşlı adam uzunca bir süre yerlere yatıp kalktıktan sonra armağanı nazikçe geri itti ve şöyle dedi:

"Sevgili efendim, altın bizim işimize yaramaz, hem muhtemelen uzun, soğuk yolculuğunuz sırasında buna sizin ihtiyacınız olur. Buralarda biz hiçbir şey almayız, istesek bile kendimize pek fazla para harcayamayız... Kıza gelince; onu zaten size karşılıksız hediye olarak verdik biz – sizindir, dolayısıyla alıp götürmek için bizim iznimizi istemeniz gereksiz. O da zaten sizinle gelmeyi ve siz onun varlığına katlandığınız sürece hizmetkârınız olarak kalmayı umduğunu söyledi. Biz sadece, lütfedip onu kabul ettiğiniz için çok mutluyuz ve başınız dert görmesin diye dua ediyoruz.

Bu yerde ona düzgün giysiler bile veremiyorduk, nerede kaldı ki çeyiz verelim. Dahası, biz yaşlı olduğumuzdan her halükârda çok geçmeden ondan ayrılmamız gerekecekti. Dolayısıyla, onu yanınızda götürmek istemeniz büyük talih."

Tomotada'nın ihtiyarları bir hediye kabul etmeleri için ikna çabaları boşunaydı; görüyordu ki para hiç umurlarında değildi. Ama kızlarının kaderini onun ellerine teslim etmekte gerçekten hevesli olduklarını gördü, o yüzden de kızı yanında götürmeye karar verdi. Böylece kızı atına yerleştirip içten şükran sözcükleriyle ihtiyarlara şimdilik veda etti.

"Sayın bayım," diye yanıtladı baba, "müteşekkir olması gereken biziz, siz değil. Kızımıza karşı nazik olacağınızdan eminiz, onun adına hiçbir korkumuz yok..."

[Metnin Japonca aslında bu noktada anlatının doğal seyrinde tuhaf bir kesinti var. Buradan sonrası garip bir şekilde tutarsız. Tomotada'nın annesi, Aoyagi'nin ana babası ve Noto daimyo'su hakkında başka hiçbir şey söylenmiyor. Belli ki yazar bu noktada çalışmasından yorulmuş ve hikâyeyi irkiltici bir sona bağlamak için epey özensizce acele etmiş. Eksik bıraktığı yerleri ben tamamlayamayacağım, ne de hikâyenin kurgusundaki hataları onarmaya çalışacağım. Ancak açıklayıcı birkaç detay ekleme riskini göze almam şart, aksi hâlde hikâyenin geri kalanı kopuk olacak... Görünen o ki Tomotada, Aoyagi'yi paldır küldür Kyoto'ya götürüyor ve bu yüzden başı belaya giriyor ama sonrasında çiftin başından geçenler hakkında bilgi verilmiyor.]

...Samurayların, lordlarının rızası olmaksızın evlenmesine izin verilmez, Tomotada da görevini yerine getirmeden bu izni almayı umamazdı. Bu koşullar altında, Aoyagi'nin

güzelliğinin tehlikeli gözlerin dikkatini çekmesi ve bu gözlerin tuzak kurup kızı elinden almalarından korkmakta haklıydı. Bu sebeple Kyoto'da onu meraklı gözlerden saklı tutmaya çalıştı. Ne var ki Lord Hosokava'nın görevlilerinden biri bir gün Aoyagi'yi görüverdi, onun Tomotada'yla ilişkisini öğrendi ve durumu daimyo'ya bildirdi. Bunun üzerine, güzel yüzleri seven genç bir prens olan daimyo kızın haneye getirilmesi emrini verdi. Kız da merasime gerek duyulmadan hemen götürüldü.

Tomotada tarifsiz bir keder içindeydi ama çaresiz olduğunu da biliyordu. Çok uzaklardaki bir daimyo'nun hizmetindeki aciz bir elçiden başka bir şey değildi ve şu an, kendisinden çok daha güçlü, isteklerinden sual olunmaz bir daimyo'nun insafına kalmıştı. Dahası, Tomotada aptalca hareket ettiğini biliyordu, asker sınıfının kurallarına göre suç sayılan kaçak bir ilişkiye girmekle kendi talihsizliğine kendisi sebep olmuştu. Artık onun için yalnız tek bir umut vardı: Aoyagi'nin oradan kaçıp kendisiyle gelmeyi isteyeceği ve bunu yapabileceğine dair boş bir umut. Uzun uzun düşündükten sonra kıza mektup göndermeyi denemeye karar verdi. Bu elbette tehlikeli bir teşebbüstü, ona gönderilecek herhangi bir yazı daimyo'nun eline geçebilirdi ve hanede tutulan birine aşk mektubu göndermek affedilmez bir suçtu. Ama bu tehlikeyi göze almaya karar verdi ve Çince bir şiir şeklinde bir mektup yazıp kıza ulaştırmaya çalıştı. Şiir sadece yirmi sekiz karakterle yazılmıştı. Ama bu yirmi sekiz karakterle tutkusunun tüm derinliğini ifade edip kaybının tüm acısını ortaya serme niyetindeydi:*

* Çevirideki dizeler beylik görünse de, Japon hikâye anlatıcı bizi böyle olduğuna inandırıyor. Ben de dizelerin sadece genel anlamını vermeye çalıştım, birebir, etkili bir çeviri için uzmanlık gerekir.

Koşi o-son gocin vo ou;
Ryokuju namida vo tarete rakin vo hitataru;
Komon hitotabi irite fukaki koto umi no gotoşi;
Kore yori şoro kore rocin

[Şimdi genç prens mücevher gibi parlayan kızı takip ediyor yakından yakından,

Dökülen gözyaşları güzel kızın tüm giysisini ıslatıyor.

Ama yüce lord ona tutulmuş bir kere – denizler kadar derin arzusu.

Böylece bir ben kaldım perişan – bir ben kaldım avare.]

Bu şiirin gönderildiğinin ertesi akşamı Tomotada, Lord Hosokava'nın huzuruna çağrıldı. Genç adam hemen, güvenine ihanet edildiğinden şüphelendi, şayet mektubunu daimyo görmüşse en ağır cezayı alması kaçınılmazdı. "Şimdi ölüm emrimi verecek," diye düşündü Tomotada. "Ama Aoyagi bana geri verilmedikten sonra yaşamak umurumda değil. Üstelik ölüm cezası verilecek olursa en azından Hosokava'yı öldürmeyi deneyebilirim." Kılıçlarını kuşağına sokup hızla saraya yollandı.

Kabul salonuna girdiğince Lord Hosokava'nın dais'inde oturmakta olduğunu gördü, etrafı, tören cüppeleri ve kaftanları içerisindeki yüksek rütbeli samuraylarla çevriliydi. Hepsi heykel kadar sessizdi ve Tomotada reverans yapmak için ilerlerken bu sessizlik ona meşum ve ağır göründü, tıpkı fırtına öncesi sessizlik gibi. Ama Hosokava birden dais'inden indi ve genci kolundan tutarken şiiri okumaya başladı: "Koşi o-son gocin vo ou." Başını kaldıran Tomotada prensin gözündeki içten yaşları gördü.

Sonra Hosokava şöyle dedi:

"Birbirinizi bu kadar çok sevdiğiniz için, akrabam olan Noto Lordu adına evliliğinize izin verme yetkisini ben üstleniyorum. Düğününüz de şimdi huzurumda yapılacak. Konuklar toplandı, hediyeler hazır."

Lordun bir işaretiyle, bir başka daireyi gizleyen sürgülü kapılar açıldı ve Tomotada orada çok sayıda saray erkânının tören için toplanmış olduğunu gördü, Aoyagi de gelinlik giysisiyle onu beklemekteydi... Böylece Aoyagi, Tomotada'ya geri verilmişti. Düğün neşeli ve şatafatlı oldu ve prens ile hane halkı genç çifte değerli hediyeler verdiler.

Bu düğünden sonra Tomotada ile Aoyagi beş yıl boyunca mutlu mesut birlikte yaşadılar. Ama bir sabah Aoyagi kocasıyla evle ilgili bir meseleyi konuşurken aniden acıyla büyük bir feryat kopardı, sonra da bembeyaz kesilip hareketsiz kaldı. Birkaç dakika sonra dermansız bir sesle, "Bu kaba feryat için bağışla beni, ama öyle ani bir acıydı ki! Sevgili kocam, birlikteliğimiz daha eski bir varoluştaki bir Karma ilişkisi sayesinde olmuş olmalı ve bu mutlu ilişki, sanıyorum bizi ilerideki başka yaşamlarda tekrar bir araya getirecek. Ama şimdiki varoluşumuzda bu ilişki şu an sona erdi – ayrılmak üzereyiz. Benim için Nembutsu duasını oku, yalvarırım, çünkü ben ölüyorum."

"Ah! Ne tuhaf, çılgın kuruntular!" diye bağırdı irkilen koca. "Sadece biraz fenalaştın sevgilim! Biraz uzanıp dinlen, hastalığın geçecektir."

"Hayır, hayır!" diye yanıtladı Aoyagi. "Ölüyorum ben! Hayal değil – biliyorum! Hem artık gerçeği senden saklamak gereksiz, sevgili kocam – ben insan değilim. Benim ruhum bir ağacın ruhu, kalbim bir ağacın kalbi – söğüdün

özsuyudur benim hayatım. Ve bu acı anda birileri ağacımı kesiyor – o yüzden ölüyorum! Artık ağlamaya bile gücüm yetmiyor! Hadi, hemen Nembutsu'yu oku benim için... Hemen! Ah!"

Acı dolu bir feryat daha kopararak güzel başını yana çevirip yüzünü yeninin ardına gizlemeye çalıştı. Ama neredeyse aynı anda tüm bedeni çok garip bir şekilde çökerek küçülmeye başladı – küçüle küçüle yerle bir oldu. Tomotada ona yardım etmeye atıldı ama yardım edecek bir şey yoktu ortada! Sadece güzel yaratığın boş kalan kaftanı ve saçına taktığı süsler duruyordu şiltede, bedeni artık orada değildi...

Tomotada kafasını kazıyıp Budizm yeminlerini etti ve seyyah bir rahip oldu. İmparatorluğun tüm illerini gezdi ve ziyaret ettiği kutsal yerlerde Aoyagi'nin ruhuna dualar adadı. Hac yolculuğu sırasında Eçizen'e varınca, sevdiğinin ana babasının evini aradı. Ama daha önce evlerinin bulunduğu, tepeler arasındaki ıssız yere ulaşınca, kulübenin ortadan kaybolmuş olduğunu gördü. Bir zamanlar durduğu yeri gösterecek hiçbir işaret yoktu – ikisi yaşlı, biri genç, üç söğüt kökü dışında... O varmadan çok önce kesilmişlerdi.

Tomotada bu söğüt ağaçlarının köklerinin yanına, birtakım kutsal metinlerin yazılı olduğu bir anıt mezar dikti ve orada Aoyagi ile ailesinin ruhları adına pek çok Budist ayini düzenledi.

CİU-ROKU-ZAKURA

İyo ilinin* ilçesi Vakegori'de çok eski ve ünlü bir kiraz ağacı vardır, adına Ciu-roku-zakura, yani "On Altıncı Gün Kiraz Ağacı" denir çünkü sadece ama sadece her yılın ilk ayının on altıncı günü (eski ay takvimine göre) çiçek açar. Dolayısıyla çiçeklenme zamanı Büyük Soğuk Dönemi'dir, hâlbuki kiraz ağaçları normalde çiçek açmaya girişmek için bahar mevsimini beklerler. Ama Ciu-roku-zakura –en azından başlangıçta– kendine ait olmayan bir yaşamla çiçek açar. Bu ağaçta bir adamın hayaleti bulunur.

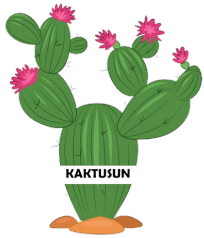
Bu adam İyo'lu bir samuraydı. Ağaç da onun bahçesinde büyümüştü ve bir zamanlar normal zamanında çiçeklenirdi – yani martın sonu ile nisan başı dolaylarında. Adam, çocukken bu ağacın altında oynardı. Ana babası, nine ve dedeleri ve atalarıysa yüz yıldan uzun süre, çiçeklenen dallarına her mevsim, methiyeler yazılı renkli kâğıtlardan parlak şeritler asmıştı. Adam çok yaşlanmış, tüm çocuklarından uzun yaşamıştı ve onun için dünyada bu ağaç dışında yaşamasını gerektiren hiçbir şey kalmamıştı. Ama heyhat! Yıllardan bir yıl, yaz mevsiminde ağaç kuruyup öldü!

* Günümüzde Ehime bölgesi.

Yaşlı adam ağacı için inanılmaz üzülüyordu. O zaman komşuları, teselli olması ümidiyle, onun için genç ve güzel bir kiraz ağacı bulup bahçesine diktiler. Adam komşularına teşekkür edip memnun olmuş gibi davrandı. Ama gerçekte kalbi acıyla doluydu, zira o yaşlı ağacı öyle çok sevmişti ki hiçbir şey onun kaybını avutamazdı.

Sonunda aklına mutluluk verici bir fikir geldi: Çürüyen ağaçları kurtarmanın bir yolunu hatırladı. (Günlerden, birinci ayın on altıncı günüydü.) Hemen bahçesine gidip kurumuş ağacın önünde eğilerek ona şöyle dedi: "Sana yalvarırım, bir kez daha çiçek açma lütfunda bulun – çünkü senin yerine ben öleceğim." (Çünkü tanrıların izniyle, bir kişinin kendi hayatını gerçekten de başka birine ya da bir canlıya, hatta bir ağaca bile verebileceğine inanılır, kişinin hayatını bu şekilde aktarmasına da "migavari ni tatsu" –"vekil olmak"– denir.) Sonra ağacın altına beyaz bir bez ve çeşitli örtüler serip bunların üzerine oturdu ve samuray geleneğine uyarak harakiri yaptı. Böylece hayaleti ağacın içine girdi ve o saat çiçek açmasını sağladı.

Ağaç hâlâ her yıl birinci ayın on altıncı günü, kar mevsiminde çiçek açar.

AKİNOSUKE'NİN RÜYASI

Yamato ilinin Toiçi adlı ilçesinde* Miyata Akinosuke isminde bir goşi yaşardı... [Burada şunu belirtmem gerekir: Japonya'nın feodal dönemlerinde asker çiftçilerden –toprak sahipleri– oluşan ayrıcalıklı bir sınıf vardı (İngiltere'deki "yeoman" sınıfına karşılık gelir) ve bunlara goşi denirdi.]

Akinosuke'nin bahçesinde kocaman, eski bir sedir ağacı vardı, boğucu günlerde bunun altında dinlenmeyi âdet edinmişti. Çok sıcak bir ikindi vakti kendisi gibi goşi olan iki arkadaşıyla bu ağacın altında oturmuş, sohbet edip şarap içerken birdenbire çok büyük bir uyku bastırdı – öyle uykusu gelmişti ki, arkadaşlarından, onların yanında biraz kestirmesine izin vermelerini rica etti. Sonra ağacın dibine uzandı ve şöyle bir rüya gördü:

Oracıkta, bahçesinde yatarken, koca bir daimyo alayına benzer bir kafile yakınlarındaki bir tepeden aşağı iniyor, kendisi de kafileye bakmak için ayağa kalkıyordu. Çok büyük, daha önce gördüklerinden çok daha azametli bir kafileydi bu ve onun evine doğru ilerliyordu. Kafilenin önünde

* Günümüzde Nara bölgesi.

zengin kılıklı genç erkekler gördü; parlak mavi ipekler asılmış, kocaman, cilalı bir saray arabasını, bir goşo-guruma'yı çekiyorlardı. Kafile evin yakınlarına varınca durdu ve zengin giyimli bir adam –belli ki önemli biriydi– öne çıkıp Akinosuke'ye doğru ilerledi, önünde yerlere kadar eğildi ve şöyle dedi:

"Sayın bayım, karşınızda Tokoyo Kokuo'sunun* kerai'sini [kulunu] görüyorsunuz. Efendim Kral hazretleri, sizi onun adına selamlamamı ve kendimi tamamen sizin emrinize sunmamı emretti. Ayrıca hazretlerinin sizi sarayında huzuruna arzu ettiğini de bildirmemi istedi. O yüzden, sizi taşımak için gönderilen şu muhterem arabaya buyurun hemen."

Bu sözleri duyan Akinosuke uygun bir yanıt vermek istedi ama konuşamayacak kadar afallamış ve utanmıştı – o anda iradesi eriyip gitmiş gibiydi, o yüzden kerai kendisinden ne istediyse onu yapabilirdi ancak. Arabaya girdi, kerai de onun yanına yerleşip işaret verdi; çekiciler ipekten urganları yakalayıp koca taşıtı güneye doğru döndürdüler ve yolculuk başladı.

Akinosuke'yi hayrete düşüren çok kısa bir süre sonra araba, daha önce hiç görmediği, Çin tarzı, devasa, iki katlı bir kapının (romon) önünde durdu. Burada kerai arabadan inip, "Şanlı varışımızı haber vermeye gidiyorum," diyerek gözden kayboldu. Biraz bekledikten sonra Akinosuke, mor

* Bu "Tokoyo" isminin anlamı belirsiz. Duruma göre, bilinmeyen herhangi bir ülkeyi ya da giden hiçbir yolcunun geri dönmediği keşfedilmemiş bir ülkeyi ya da Uzakdoğu fabllarındaki periler diyarı Horai Ülkesi'ni ifade edebilir. "Kokuo" kelimesi ise ülkenin hükümdarı demektir, dolayısıyla kral anlamına gelir. Öykünün aslında geçen Tokoyo no Kokuo deyişi "Horai Hükümdarı" ya da "Periler Diyarının Kralı" olarak tercüme edilebilir.

ipekten kaftanlar giymiş ve yüksek rütbe göstergesi büyük başlıklar takmış, soylu görünümlü iki erkeğin kapıdan geldiğini gördü. Bunlar Akinosuke'yi saygıyla selamladıktan sonra arabadan inmesine yardım ettiler ve onu o koca kapıdan, sonra da muazzam büyüklükte bir bahçeden geçirip bir sarayın girişine götürdüler. Girişin ön tarafı doğuda ve batıda kilometrelerce öteye uzanıyor gibiydi. Sonra Akinosuke müthiş büyüklükte, inanılmaz şatafatlı bir kabul odasına götürüldü. Refakatçileri onu şeref konuğu yerine götürüp saygıyla ondan uzağa oturdular, bu sırada tören giysileri giymiş hizmetçi kızlar yiyecek ve içecekler getirmekteydi. Akinosuke yiyip içtikten sonra mor kaftanlı iki görevli Akinosuke'nin önünde eğildi ve saray adabına uygun şekilde sırayla konuşarak şunları söylediler:

"Buraya çağrılma nedeninizi... görevimiz üzere size bildirmekten şeref duyarız... Efendimiz Kral Hazretleri damadı olmanızı arzu ediyor... ve bekâr kızı Prenses Hazretleriyle... hemen bugün evlenmenizi diliyor ve emrediyor... Birazdan sizi Kral'ın huzuruna götüreceğiz... Haşmetmeapları şu anda dahi sizi huzuruna almayı bekliyor... Ama önce size... uygun tören giysileri vermemiz gerekecek."*

Bunları söyledikten sonra görevliler birlikte ayağa kalkıp, içinde yaldız kaplamalı koca bir sandığın bulunduğu bir nişe doğru ilerledi. Sandığı açıp içinden pahalı malzemelerden yapılma çeşitli kaftan ve kuşaklar ile bir de kamuri –krallık başlığı– çıkardılar. Soylu bir damada yaraşır şekilde Akinosuke'yi bunlarla giydirdiler. Sonra huzura çıkarılacağı odaya götürüldü ve burada, büyük, siyah devlet başlığını

* Eski âdetlere göre son tümcenin iki hizmetkâr tarafından aynı anda söylenmesi gerekirdi. Tüm bu törensel usullere Japon tiyatrosunda hâlâ rastlanabilir.

takmış, sarı ipekten kaftanlar giyinmiş Tokoyo Kokuo'sunun daiza'nın* üzerinde oturduğunu gördü. Daiza'nın önünde, sağda ve solda, çok sayıda devlet büyüğü rütbelerine göre sırayla oturmuş, tapınaklardaki resimler kadar hareketsiz ve görkemliydiler. Akinosuke ortalarına doğru ilerledi ve âdet olduğu üzere üç kere yere kapanarak kralı selamladı. Kral da latif sözlerle onu selamladı, sonra dedi ki:

"Huzurumuza çağrılma sebebin sana zaten bildirildi. Biricik kızımızın kocası olmana karar verdik. Düğün töreni de şimdi gerçekleştirilecek."

Kral konuşmasını bitirince neşeli bir müzik sesi duyuldu ve Akinosuke'yi gelinin beklediği odaya götürmek üzere bir perdenin arkasından uzun bir zincir hâlinde sıra sıra güzel saray hanımları çıktı.

Oda muazzam büyüklükteydi, yine de düğün törenine tanıklık etmek üzere toplanmış sürüyle misafir zor sığıyordu. Akinosuke, yüzü kralın kızına dönük şekilde, kendisi için hazırlanmış yer minderindeki yerini alırken herkes önünde eğildi. Huriler gibi gözüküyordu gelin, kaftanı da yaz göğü kadar güzeldi. Evlilik, büyük şenlikler içerisinde gerçekleştirildi.

Daha sonra çift, sarayın bir başka bölümünde kendileri için hazırlanmış süite götürüldü ve orada çok sayıda soylunun tebriklerini ve sunulan sayısız düğün hediyesini kabul ettiler.

Birkaç gün sonra Akinosuke tekrar taht odasına çağrıldı. Bu kez eskisinden bile daha latif karşılandı ve Kral şöyle dedi:

---

* Feodal prenslerin ya da hükümdarların resmî görevleri sırasında oturduğu yükselti ya da platforma verilen isim. Kelime anlamıyla "büyük koltuk" anlamına gelir.

"Krallığımızın güneybatı bölümünde Raişu adında bir ada var. Seni o adaya vali atıyoruz. Halkın sadık ve uysal olduğunu göreceksin, ne var ki yasaları henüz Tokoyo yasalarıyla tam uyumlu hâle getirilmedi, âdetleri de gereğince düzenlenmedi. Sana bu halkın toplumsal vaziyetini olabildiğince düzeltme görevini tevdi ediyor, onları iyilik ve bilgelikle yönetmeni istiyoruz. Raişu'ya seyahatin için gerekli tüm hazırlıklar çoktan yapıldı."

Böylece Akinosuke ile gelini, Tokoyo sarayından ayrıldı, soylular ve devlet görevlilerinden oluşan koca bir konvoy refakatinde kıyıya gelip, kralın temin ettiği devlet gemisine bindiler. Kendilerinden yana esen rüzgârlarla birlikte Raişu'ya güvenli bir şekilde ulaştılar ve iyi kalpli ada halkını sahilde onları karşılamak için toplanmış hâlde buldular.

Akinosuke hemen yeni görevlerine girişti ve bunların zor görevler olmadığını anladı. Valiliğinin ilk üç yılında büyük çoğunlukla yasa hazırlama ve bunları yürürlüğe koymakla meşgul oldu ama kendisine yardım eden bilge danışmanları vardı ve işinden hiç sıkılmadı. Tüm bu işler bitince, kadim geleneklerin emrettiği ayin ve törenlere katılmak dışında faal olarak yapacak görevi kalmamıştı. Ülke öyle sağlıklı, öyle bereketliydi ki hastalık ve yoksulluk nedir bilinmiyordu. Akinosuke yirmi yıl daha kalıp Raişu'yu yönetti – buradaki toplam yirmi üç yıllık ikameti sırasında hayatından kederin gölgesi dahi geçmedi.

Ama valiliğinin yirmi dördüncü yılında başına büyük bir talihsizlik geldi: Kendisine beşi erkek, ikisi kız, yedi çocuk doğuran karısı hastalanıp öldü. Hanryoko ilçesindeki güzel bir tepenin doruğunda büyük bir törenle gömüldü, mezarının üzerine de olağanüstü derecede ihtişamlı bir anıt taşı

kondu. Ne var ki Akinosuke karısının ölümüne o kadar çok üzülüyordu ki artık yaşamak istemiyordu.

Kanuni yas süresi bitince Raişu'ya Tokoyo sarayından bir şişa, yani kraliyet elçisi geldi. Bu şişa Akinosuke'ye başsağlığı mesajını ilettikten sonra şöyle dedi:

"Yüce efendimiz Tokoyo Kralı'nın size iletmemi emrettiği sözler şunlar: 'Artık seni kendi halkına ve ülkene geri göndereceğiz. Yedi çocuğa gelince; onlar Kral'ın torunlarıdır ve münasip şekilde bakılacaklardır. Dolayısıyla, zihnini o konuda endişeye sokma.'"

Bu ferman üzerine Akinosuke itaat ederek gitmesi için gerekli hazırlıklara başladı. Tüm işler halledilip danışmanları ve itibarlı memurlarına veda etmesi için düzenlenen tören sona erince kendisine limana kadar büyük bir hürmetle eşlik edildi. Orada kendisini bekleyen gemiye bindi ve gemi, mavi göğün altında mavi denize doğru yelken açtı. Raişu adası da önce maviye, sonra griye dönüştü, sonra da sonsuza dek gözden yitti... O an Akinosuke birden uyandı – kendi bahçesindeki sedir ağacının altındaydı!

Bir an aptallaşıp sersemledi. Sonra iki arkadaşının hâlâ yanında oturmuş, içki içip neşeyle sohbet ettiklerini fark etti. Onlara afallamış bir hâlde bakarak bağırdı:

"Ne tuhaf!"

"Akinosuke rüya görmüş olmalı," diye bağırdı içlerinden biri, kahkahayla. "O kadar tuhaf ne gördün, Akinosuke?"

Bunun üzerine Akinosuke rüyasını anlattı – Tokoyo krallığına bağlı Raişu adasında yirmi üç yıl kaldığı rüyayı. Arkadaşları çok şaşırmıştı çünkü Akinosuke birkaç dakikadan fazla uyumamıştı.

Goşi'lerden biri dedi ki:

"Gerçekten de garip şeyler görmüşsün. Sen kestirirken biz de garip bir şey gördük. Yüzünün üzerinde bir iki dakika boyunca küçük, sarı bir kelebek uçuştu, biz de onu izledik. Sonra yanına, ağacın yakınında yere kondu ve neredeyse oraya konar konmaz bir delikten büyük, çok büyük bir karınca çıktı ve kelebeği yakalayıp deliğe çekti. Sen uyanmadan hemen önce aynı kelebeğin delikten geri çıkıp, daha önce yaptığı gibi yüzünün üzerinde uçuştuğunu gördük. Sonra da aniden gözden kayboldu, nereye gittiğini bilmiyoruz."

"Belki de Akinosuke'nin ruhuydu o," dedi diğer goşi. "Kelebeğin Akinosuke'nin ağzının içine uçtuğunu gördüğümü sandığım kesin... Ama o kelebek Akinosuke'nin ruhu olsa bile, rüyasını açıklamaz bu."

"Karıncalar açıklayabilir," diye yeniden lafa girdi ilk konuşan. "Karıncalar tuhaf varlıklar – muhtemelen cin onlar... Her neyse, bu sedir ağacının altında büyük bir karınca yuvası var."

"Bakalım o zaman!" diye bağırdı Akinosuke, bu fikir onu çok heyecanlandırmıştı. Kürek bulmaya gitti.

Sedir ağacının etrafı ve altındaki toprağın, çok şaşırtıcı bir şekilde, devasa bir karınca kolonisi tarafından kazılmış olduğu anlaşıldı. Karıncalar üstelik kazdıkları yerlerin içlerine yapılar inşa etmişlerdi; sazlar, kil ve bitki saplarından oluşan minik yapıları tuhaf bir biçimde minyatür kasabalara benziyordu. Diğerlerinden epeyce daha büyük bir yapının ortasında, sarımsı kanatları ve uzun, siyah bir başı olan çok büyük bir karıncanın bedeni etrafına çılgınca üşüşen küçük karıncalar vardı.

"İşte, düşümdeki Kral bu!" diye bağırdı Akinosuke, "ve işte Tokoyo sarayı... Olacak iş değil! Raişu bunun güneybatısında bir yerlerde olmalı – şu büyük kökün solunda... Evet! İşte orada! Ne tuhaf şey! Hanryoko dağını ve prensesin mezarını da bulabileceğime eminim."

Harabeye dönen yuvayı aradı, taradı ve nihayet, şekli Budist anıtlarına benzeyen, üzerine sudan aşınmış bir çakıl taşı dikilmiş küçük bir tümsek buldu. Tümseğin altında ise kile gömülmüş hâlde, dişi bir karıncanın ölü bedeni vardı.

RİKİ-BAKA

Adı Riki'ydi, "Güç" anlamına geliyordu ama insanlar ona "Riki-Baka" –Saf Riki, Aptal Riki– derdi çünkü daima çocuk kalacak şekilde doğmuştu. Aynı nedenden ötürü de ona karşı nazik davranırlardı – sinekliğin üzerine yanan bir kibrit koyarak bir evi ateşe verip alevleri görünce keyiften ellerini çırptığında bile değişmemişti bu. On altı yaşında uzun, güçlü bir delikanlıydı ama zihni hep iki yaş mutluluğunda kaldı, bu yüzden de ufacık çocuklarla oynamaya devam ediyordu. Mahallenin dört ile yedi yaş arasındaki daha büyük çocukları onunla oynamak istemezdi çünkü Riki şarkıları ve oyunlarını öğrenemiyordu. En sevdiği oyuncağı bir süpürgeydi, onu tahta at gibi kullanır, her seferinde saatlerce üzerinden inmez, insanı hayrete düşüren kahkahalarıyla evimin önündeki yamaçta bir aşağı bir yukarı gidip gelirdi. Ama sonunda, gürültüsüyle rahatsızlık vermeye başlar, ben de kendisine başka bir oyun yeri bulmasını söylemek zorunda kalırdım. İtaatkâr bir tavırla eğilir, sonra süpürgesini kederle ardında sürükleyerek çekip giderdi. Daima kibar ve ateşle oynama şansı verilmezse son derece zararsız olan

Riki'den pek şikâyet eden olmazdı. Sokağımızdaki yaşamla ilişkisi, bir köpeğin veya tavuğun ilişkisi kadardı ancak ve sonunda ortadan kaybolduğunda onu özlemedim. Fakat aylar aylar sonra bana Riki'yi hatırlatacak bir şey oldu.

O zaman, mahallemizin yakacak ihtiyacını karşılayan yaşlı oduncuya, "Riki'ye ne oldu?" diye sordum. Riki'nin odun demetlerini taşımakta ona sık sık yardım ettiğini hatırlıyordum.

"Riki-Baka mı?" diye yanıtladı yaşlı adam. "Ah, Riki öldü – zavallı çocuk! Evet, yaklaşık bir yıl önce birdenbire ölüverdi, doktorlar bir beyin hastalığı olduğu söyledi. Şimdi zavallı Riki hakkında garip bir hikâye de var.

"Riki öldüğünde annesi, çocuğun sol el ayasına 'Riki-Baka' adını yazdı. 'Riki'yi Çin karakterleriyle, 'Baka'yı ise kana* harfleriyle yazdı. Ve onun için pek çok dualar okudu – daha mutlu koşullarda yeniden doğabilsin diye.

"Sonra, üç ay kadar önce, Kocimaçi'deki** saygın Nanigaşi-sama*** hanesinde, sol el ayasında harfler bulunan bir oğlan doğdu. Bu harfler apaçık okunabiliyordu – 'RİKİ-BAKA!'

"Böylece hane halkı, bu doğumun birilerinin duasına yanıt olarak gerçekleşmiş olduğunu anladı ve her yeri soruşturmaya başladılar. Sonunda bir zerzevatçı, Uşigome semtinde bir zamanlar Riki-Baka isminde saf bir delikanlı yaşadığı ve çocuğun geçen sonbahar öldüğü haberini ulaştırdı, onlar da Riki'nin annesini araması için iki uşak gönderdiler.

"Bu uşaklar Riki'nin annesini bulup ona olan biteni anlattılar. Kadın müthiş memnun oldu çünkü Nanigaşi hanesi

* Kana: Japon fonetik alfabesi.

** Tokyo'nun bir bölümü.

*** "Falanca": Hearn'ün hanenin gerçek ismi yerine kullandığı kelime. –*çn*

çok zengin ve meşhur bir haneydi. Ama uşaklar, Nanigaşi-sama ailesinin çocuğun elindeki 'Baka' sözcüğü yüzünden çok kızgın olduğunu söylediler. 'Bu sizin Riki nerede gömülü?' diye sordular. 'Zendoci mezarlığında gömülü,' dedi kadın. 'Lütfen mezarının toprağından biraz verin bize,' diye rica etti uşaklar.

"Bunun üzerine kadın onlarla birlikte Zendoci tapınağına gidip Riki'nin mezarını gösterdi. Onlar da mezarın toprağından biraz yanlarına alıp bir furoşiki'ye* sardılar... Riki'nin annesine de bir miktar para verdiler – on yen."**

"İyi ama o toprakla ne yapacaklardı ki?" diye sordum.

"Eh," diye cevap verdi yaşlı adam, "anlarsın ya, çocuğun elinde o isimle büyümesine izin verilemezdi. Bir çocuğun vücuduna bu yolla gelen şekilleri çıkarmanın da başka yolu yoktur: Derisini, geçmiş yaşamındaki bedeninin mezarından alınan kille ovmak gerekir."

---

* Küçük paketleri sarıp taşımak için kullanılan, pamuktan veya başka bir dokuma malzemeden yapılmış kare bez parçası.

** On yen günümüzde hiçbir şey ama o zamanlar müthiş bir miktardı.

Hİ-MAVARİ

Evin arkasındaki ağaçlı tepede Robert'la peri çemberi* arıyoruz. Robert sekiz yaşında, sevimli ve çok akıllı – bense yediden biraz büyüğüm ve Robert'a büyük saygı duyuyorum. Parıl parıl, muhteşem bir ağustos günü, sıcak hava keskin, tatlı reçine kokularıyla dolu.

Hiç peri çemberi bulamıyoruz ama yüksek çimenler arasında bir sürü kozalak buluyoruz... Robert'a, fark etmeden bir peri çemberi içinde uykuya dalıp yedi yıl ortadan kaybolan, arkadaşları onu büyüden kurtardıktan sonra da bir daha hiç yemek yiyemeyen ve konuşamayan bir adam hakkındaki eski Gal öyküsünü anlatıyorum.

"İğne ucundan başka hiçbir şey yemezler, biliyorsun," diyor Robert.

"Kimler?" diye soruyorum.

"Cinler," diye cevap veriyor Robert.

Bu açıklama beni hayret ve şaşkınlıktan aptala çeviriyor... Ama Robert aniden bağırıyor:

---

* Üzerinde yetişen bir çeşit mantar nedeniyle rengi etrafındaki otlardan daha koyu olan daire şeklinde çimenlik alan. Halk arasında bunların dans eden periler yüzünden oluştuğuna inanılırdı –*çn*

"Şurada bir Arpçı var! Eve geliyor!"

Ve tepeden aşağı, arpçıyı dinlemeye koşuyoruz... Ne arpçı ama! Resimli kitaplardaki kır saçlı ozanlara hiç benzemiyor. Çatık kara kaşların altındaki kara gözleriyle, yağız, güçlü kuvvetli, hırpani kılıklı bir serseri. Halk ozanından çok duvarcıya benziyor – üstelik giysileri de fitilli kadifeden!

"Galce mi söyleyecek acaba?" diye mırıldanıyor Robert.

Bense hiçbir şey söyleyemeyecek kadar hayal kırıklığına uğramış hissediyorum. Arpçı arpını –devasa bir alet– kapı eşiğimize yerleştiriyor, pis parmaklarını kaydırarak aleti tıngırdatmaya koyuluyor, boğazını neredeyse öfkeli bir hırıltıyla temizleyip başlıyor:

İnan bana, bugün bayılarak izlediğim
Tüm bu tatlı, genç cazibe...

Aksanı, tavırları, sesi, her şeyi, beni anlatılmaz bir tiksintiye gark ediyor, yeni ve müthiş bir bayağılık duygusuyla sarmalıyor. "Bu şarkıyı söylemeye hakkın yok senin!" diye haykırmak istiyorum. Çünkü benim küçük dünyamın en sevgili, en güzel varlığının dudaklarından duymuştum onu – ve bu kaba saba, bayağı adamın onu söyleme cüretini göstermesi bir hakaretmiş gibi canımı sıkıyor, bir küstahlıkmış gibi beni öfkelendiriyordu. Ne var ki bu ancak bir an sürdü! "Bugün" sözcüğünü hecelemesiyle o derin, uğursuz ses aniden tarifi mümkün olmayan titrek bir hassasiyet kazanıyor – sonra fevkalade değişip olgunlaşarak koca bir orgun basına benzer tannan ve dolgun notalara dönüşüyor – o sırada beni daha önce hissettiğim hiçbir şeye benzemeyen bir duygu yakalıyor boğazımdan... Nasıl bir büyücülük öğ-

renmiş böyle? Nasıl bir giz bulmuş bu çatık kaşlı seyyah? Ah! Koca dünyada böyle okuyabilen başka kimse var mıdır? Şarkıcının sureti titreşip soluklaşıyor – ve ev, çimenlik, tüm görünür şekiller oynaşarak önümde yüzmeye başlıyor. Yine de içgüdüsel olarak bu adamdan korkuyorum – neredeyse nefret ediyorum ondan ve kudretiyle beni böylesine etkilediği için öfke ve utançla dolup taşıyorum...

Teşekkürsüz aldığı altı penilik hediyeyle zenginleşen arpçı uzun adımlarla yürüyüp giderken, "Ağlattı seni," diye şefkatle gözlemde bulunan Robert kafamı daha da karıştırıyor... "Ama sanırım çingeneydi. Çingeneler kötü insanlardır – ayrıca büyücüdür... Hadi ormana geri dönelim."

Tekrar çamlara tırmanıyoruz, orada güneşin beneklediği çimenler üzerine çömelip oturuyor, kasabayı ve denizi izliyoruz. Ama eskisi gibi oyun oynamıyoruz: Büyücünün sihri ikimiz üzerinde de çok güçlü... "Belki cindir," deme cesaretini buluyorum sonunda, "ya da peri?"

"Hayır," diyor Robert, "yalnızca bir çingene. Ama bu da o derece kötü sayılır. Çocukları çalar onlar, biliyorsun."

"Buraya gelirse ne yapacağız?" diyorum, bulunduğumuz yerin ıssızlığından ani bir dehşete kapılıp soluğum kesilerek.

"Ah, cesaret edemez," diye yanıt veriyor Robert. "Gündüz vakti yapamaz, biliyorsun."

[Daha dün Takata köyü yakınlarında, Japonların bizimle neredeyse aynı adı verdiği bir çiçek fark ettim: Himavari, "Günebakan" – ve kırk yıl aradan sonra o gezgin arpçının sesi bir kez daha kulaklarımda titreşti:

Tanrısına dönüyor Günebakan, batarken gün,

Yükselirken attığı o aynı bakışla.

O uzak Galler tepesinde, üzerine benek benek günışığı düşen gölgeleri gördüm bir kez daha ve Robert, o kız yüzü ve altın bukleleriyle bir an yine yanımdaydı. Peri çemberlerini arıyorduk... Hâlbuki Robert'ta gerçek olan ne vardıysa, hepsi uzun zaman önce yitip gitmiş olmalıydı ani bir değişimle... Arkadaşı için canını veren kişinin sevgisinden daha büyük sevgi yoktur dünyada...*]

* Yazar son cümlede Yeni Ahit Yuhanna 15:13'ten alıntı yapmış: Greater love hath no man than this, that a man lay down his life for his friend –*çn*

HORAİ

Mavinin derinliği boyutunu kaybetmişti, denizle gök aydınlık bir pus içinde birbirine karışıyordu. Bir bahar günü, vakit sabah.

Yalnızca gök ve deniz – uçsuz bucaksız bir mavilik... Geminin baş tarafındaki dalgacıklar gümüşsü bir ışık saçıyor, köpükler ardı ardına kıvrılarak dönüyor. Ama biraz ileride ne bir hareket ne başka bir şey var görünen... Yalnızca renk: enginlere uzanan, havanın mavisine karışıp eriyen suyun soluk ılık mavisi. Ufuk yok: yalnızca mesafeler, uzama yükselen – önünde açılan ve tepende devasa bir kavis çizen sonsuz boşluk, boyutla derinleşen renk. Ama uzakta, maviliğin ortasında, yüksek çatıları ay gibi boynuzlu ve kavisli, belli belirsiz saray kuleleri asılı durmakta – bellek kadar yumuşak bir günışığıyla aydınlanan, garip ve yaşlı bir ihtişamın gölgesi.

Bu şekilde tarif etmeye çalıştığım şey bir kakemono, yani ipek üzerine yapılmış bir Japon tablosu, niş duvarımda asılı. Tablonun adı da Şinkiro, "Serap" anlamına geliyor. Ama seraptaki şekiller hataya yer bırakmayacak denli açık. Şunlar

kutsal Horai'nin parıltılı giriş kapıları, şunlar da Ejderha Kral'ın sarayının aya benzer çatıları – tarzı ise (günümüze ait bir Japon ressamın fırçasından çıkmışsa da) iki bin yüz yıl öncesinin Çin tarzı...

O zamanın Çin kitaplarında saray hakkında şu kadarı anlatılır:

Horai'de ne ölüm ne acı vardır, kış yoktur. Saraydaki çiçekler hiç solmaz, meyveler hiç çürümez ve biri bu meyvelerden yalnız bir kerecik tadacak olsa bir daha hiç açlık susuzluk hissetmez. Horai'de her türlü hastalığı iyileştiren, tılsımlı So-rin-şi ve Riu-go-aoi ve Ban-kon-to bitkileri yetişir, bir de ölüleri dirilten sihirli Yo-şin-şi otu yetişir, bu sihirli ot sihirli bir suyla sulanır. Bu suyun tek bir yudumu sonsuz gençlik bahşeder. Horai halkı pirinçlerini çok çok küçük kâselerde yer ama ne kadar yenirse yensin bu kâselerdeki pirinç hiç bitmez – ta ki yiyen kişi daha fazlasını istemeyene kadar. Ve Horai halkı şaraplarını çok çok küçük kupalardan içer ama ne kadar büyük bir azimle içerse içsin hiç kimse bu kupalardan tekini olsun boşaltamaz – ta ki üzerine hoş bir sarhoşluk rehaveti çökene kadar.

Şin hanedanlığı zamanından kalma efsanelerde tüm bunlar ve fazlası anlatılır. Ama bu efsaneleri yazan insanların Horai'yi görmüş olmaları, serap bile olsa, inanılır şey değildir. Çünkü aslında, yiyeni sonsuza dek doyuran tılsımlı meyveler yoktur – ne ölüleri canlandıran sihirli otlar vardır, ne perili su çeşmesi, ne pirinci hiç eksilmeyen kâseler, ne de şarabı hiç eksilmeyen kupalar. Keder ve ölümün Horai'ye hiç uğramadığı doğru değildir, ne de kış olmadığı doğrudur. Horai'de kışlar soğuktur, o zaman rüzgâr insanın kemiklerine işler ve Ejderha Kral'ın çatılarına yığılan karlar canavar büyüklüğündedir.

Bununla birlikte Horai'de muhteşem şeyler de vardır ve hiçbir Çinli yazar bunların en muhteşeminden bahsetmez. Horai'nin atmosferini kastediyorum. Oraya özgü bir atmosferdir bu, o yüzden de Horai'deki günışığı diğer tüm günışıklarından daha beyazdır – gözü hiç kamaştırmayan süt beyazı bir ışık, şaşılacak ölçüde berrak ama son derece yumuşak. İnsan dönemimize ait bir atmosfer değildir bu, muazzam eskidir – öyle ki ne kadar eski olduğunu düşünmeye çalıştığımda korkuya kapılıyorum. Nitrojenle oksijen karışımı da değildir. Havadan oluşmaz hiç, hayaletlerden oluşur – kentilyonlarca ve kentilyonlarca neslin ruhunun tözü karışıp engin bir berraklık oluşturmuştur. Bizim usullerimize hiç benzemeyen usullerde düşünen insanların ruhları... Hangi ölümlü insan bu atmosferi soluyacak olsa, bu ruhların heyecanı kanına geçer ve içindeki hissi değiştirir, Uzam ve Zaman kavramlarını yeniden şekillendirirler. Böylece o kişi, yalnız bir zamanlar onların gördüğü gibi görür, yalnız onların hissettiği gibi hisseder ve yalnız onların düşündüğü gibi düşünür. Uyku kadar yumuşaktır bu algı değişiklikleri ve böylece algılanır olan Horai şöyle tarif edilebilir:

–Horai'de büyük kötülükler bilinmediği için insanların kalpleri asla yaşlanmaz. Ve yüreklerinin daima genç olması sebebiyle de Horai halkı doğumdan ölüme kadar gülümser – yalnız, Tanrıların aralarına keder gönderdiği zamanlar dışında. O zaman, keder çekip gidene kadar yüzlerini örterler. Horai'deki tüm insanlar, sanki aynı hanenin fertleriymişçesine birbirini sever ve birbirine güvenir. Ve kadınların konuşması kuşların şakımasına benzer çünkü kalpleri kuşların ruhu kadar hafiftir ve oyun oynayan genç kızların yenleri-

nin salınışı, geniş, yumuşak kanatların çırpışı gibi görünür. Horai'de elem dışında hiçbir şey gizlenmez çünkü utanmak için sebep yoktur ve hiçbir şey kilit altında tutulmaz çünkü hırsızlık olamaz. Ve geceleri de tıpkı gündüzleri olduğu gibi tüm kapılar sürgüsüz kalır çünkü korkmak için hiçbir sebep yoktur. Ve insanlar –ölümlü olsalar da– peri oldukları için, Ejderha Kral'ın sarayı dışında, Horai'deki her şey küçük, acayip ve tuhaftır. Ve bu peri halk gerçekten de pirinçlerini çok ama çok küçük kâselerden yer, şaraplarını çok ama çok küçük kupalardan içer...

–Bu görünenlerin çoğu, hayalet atmosferin solunmasından kaynaklı olabilir ama hepsi öyle değildir. Zira ölülerin yaptığı büyü, yalnızca bir Ülkü tılsımıdır, kadim bir umudun pırıltısı – ve kalplerin pek çoğunda bu umudun biraz olsun yerini bulduğu görülür, bencillikten uzak hayatların sade güzelliğinde, Kadın'ın tatlılığında...

–Batı'dan şeytani rüzgârlar esmekte Horai üzerine ve ah, o sihirli atmosfer gözleri önünde küçülüp yok olmakta. Şimdi sadece parçalar ve kesitler hâlinde duruyor – Japon ressamların manzaralarında gezinen şu uzun, parlak bulut kesitleri gibi. Bu parça parça peri buğusu altında Horai'yi hâlâ görebilirsiniz – her yerde olmasa da... Horai'nin bir adının da Şinkiro olduğunu unutmayın – Serap anlamına gelir, Manevi Görü. Ve işte Görü soluyor – bir daha hiç görünmeyecek, resimler ve şiirler ve düşler dışında...

BÖCEK İNCELEMELERİ

KELEBEKLER
I

Japon literatüründe "Rosan" adıyla bilinen Çinli âlim kadar şanslı olsam ne olurdu! Zira onu çok seven, on günde bir ziyaretine gelip ona kelebekler hakkında hikâyeler anlatan iki hayalet kız, iki ilahi kardeşi vardı. Kelebeklerle ilgili şahane Çin öyküleri vardır – hayalet öyküleri; ben onları bilmek istiyorum. Ama hiçbir zaman Çinceyi okuyamayacağım, hatta Japoncayı bile okuyamayacağım. Ve müthiş güçlüklerle tercüme etmeyi başardığım küçük Japon şiirinde Çin kelebek öykülerine öyle çok anıştırma var ki âdeta Tantalus'un yaşadığı işkenceyi çektim... Ama tabii hayalet kızlar benim gibi şüpheci birini ziyaret etmeye tenezzül dahi etmez.

Çok ıtırlı ve çok güzel olduğu için, kelebeklerin çiçek sanıp sürüler hâlinde peşine düştükleri Çinli kızla ilgili bütün hikâyeyi bilmek istiyorum mesela. Ayrıca, sevgililerini kelebeklere seçtiren İmparator Genso, diğer adıyla Ming Hvang'ın kelebekleri hakkında da daha fazla şey bilmek isterdim... Muhteşem bahçesinde şaraplı eğlenceler düzenlermiş ve bu eğlencelere müthiş güzellikte hanımlar katı-

lırmış. Aralarına salınan kafesli kelebekler hanımların en güzeline uçar, sonra bu güzele imparatorun himayesi bahşedilirmiş. Ne var ki Genso Kotei, Yokihi'yi (Çinliler ona Yang-Kvei-Fei der) gördükten sonra artık kelebeklerin seçimiyle uğraşmamış – talihsizlik, çünkü Yokihi, Genso'nun başına büyük dertler açmış... Sonra, Japonya'da Soşu adıyla ünlü Çinli âlimin yaşadığı tecrübe hakkında da daha çok şey bilmek isterdim. Bu âlim rüyasında kelebek olduğunu görmüş ve bu rüyada, bir kelebeğin duyduğu tüm hisleri hissetmiş. Çünkü ruhu gerçekten de kelebek suretinde ortalıkta gezinmekteymiş ve uyandığında, kelebeğin varoluşunun anıları ve hisleri zihninde öyle canlı kalmış ki insan gibi davranamamış... Son olarak, muhtelif kelebeklerin resmen bir İmparator ile onun görevlilerinin ruhları olarak kabul edildiği Çin metnini bilmek isterdim...

Bazı şiirler hariç olmak üzere, kelebekler hakkındaki Japon yazınının çoğunluğunun Çin kökenli olduğu anlaşılıyor. Hatta konu hakkındaki Japon sanatı, şarkıları ve âdetlerinde nefis bir ifade bulmuş o eski ulusal estetik duygu bile ilk olarak Çin öğretisinin etkisiyle gelişmiş olabilir. Japon şair ve ressamların geimyo, yani mesleki unvanları olarak Çomu ("Kelebek Rüyası"), İço ("Yalnız Kelebek") gibi isimler seçmelerini Çinli emsalleri açıklıyor şüphesiz. Bugün bile rakkaseler Çohana ("Kelebek Çiçeği"), Çokiçi ("Kelebek Şansı"), Çonosuke ("Kelebek Sayesi") gibi geimyo'ları tercih eder. Kelebek göndermeli sanatçı isimlerinin yanı sıra, bu türden gerçek kişi isimleri (yobina) de hâlâ kullanılır – "Kelebek" anlamına gelen Koço ya da Ço gibi. Bazı garip istisnalar olsa da bu isimleri çoğunlukla kadınlar taşır... Sırası gelmişken bahsedeyim, Mutsu ilinde hâlâ aile-

lerin en küçük kızına Tekona adı verilmesi gibi tuhaf, eski bir gelenek vardır – artık başka hiçbir yerde kullanılmayan bu acayip kelime Mutsu lehçesinde kelebek anlamına gelir. Eski günlerde bu sözcük aynı zamanda güzel kadın anlamına gelirdi...

Kelebekler hakkındaki bazı tuhaf Japon inanışlarının da Çin kaynaklı olması muhtemel ama bu inanışlar Çin'in kendisinden bile daha eski olabilir. Bana kalırsa en ilginci, yaşayan bir kişinin ruhunun kelebek suretinde ortalıkta gezinebilmesidir. Bu inanıştan birtakım hoş kuruntular türemiştir – misafir odanıza kelebek girer ve bambu paravanın arkasına konarsa en sevdiğiniz kişinin sizi görmeye gelmekte olduğu inancı gibi. Bir kelebeğin bir insanın ruhu olabilecek olması, ondan korkmak için gerekçe değildir. Bununla birlikte, kelebeklerin bile müthiş çoklukta ortaya çıkarak korku uyandırdığı zamanlar olur. Japon tarihinde böyle bir olay kaydedilmiştir. Taira-no-Masakado gizli gizli ünlü isyanına hazırlanırken Kyoto'da öyle muazzam bir kelebek istilası görülmüştür ki insanlar yaklaşmakta olan bir kötülük alametinin tezahürü olduğunu düşünerek korkmuştur. Belki de o kelebekler savaşta yok olup gitmeye mahkûm binlerce ruhun suretiydi ve savaşın arifesinde gizemli bir ölüm önsezisiyle huzursuz olmuşlardı.

Ancak, Japon inanışında kelebekler hayattaki bir kişinin ruhu olabileceği gibi ölü bir kişinin de ruhu olabilir. Aslına bakılırsa, ruhların bedenden nihai olarak ayrıldığını bildirmek için kelebek şekline bürünmesi âdettendir ve bu sebeple de eve giren kelebeklere nazik davranılmalıdır.

Halk arasında sevilen oyunlarda da bu inanışa ve bununla bağlantılı acayip kuruntulara anıştırmalar bulunur.

Örneğin, Tonde-deru-Koç-no-Kanzaşi, "Koço'nun Uçan Tokası" adında çok meşhur bir oyun vardır. Koço, üzerine atılan iftiralar ve gördüğü zalim muamele nedeniyle kendini öldüren güzel bir kadındır. Onun intikamını almak isteyen kişi, uzun süre bu yanlışın müsebbibini nafile arar durur. Ama sonunda ölü kadının tokası kelebeğe dönüşür ve kötü adamın saklandığı yerin üzerinde dolaşarak intikama kılavuzluk eder.

Elbette düğünlerde boy gösteren şu büyük kâğıt kelebeklerin (o-ço ve me-ço) hayaletlerle ilgili bir anlamı olduğu düşünülmemelidir. Sembol olarak kullanılan bu kelebekler hayat arkadaşlığının keyfini ve çiçeği burnunda çiftin, hayatı tıpkı hoş bir bahçede narin narin uçuşan, bir yükselip bir alçalarak salınan ama hiçbir zaman birbirinden çok uzaklaşmayan bir çift kelebek gibi yaşayabilmesi umudunu ifade eder.

II

Kelebekler hakkında ufak bir hokku* seçkisi, Japonların konunun estetik yönüne duyduğu ilgiyi göstermeye yardımcı olacaktır. Bazıları resimden ibarettir – on yedi heceli, minik renkli çizimler. Bazılarıysa hoş kuruntulardan, latif iddialardan fazlası değildir. Okur bunlardan çeşit çeşit bulabilir ama muhtemelen dizelerin kendisinden pek hoşlanmayacaktır. Vecize tarzı Japon şiirinden alınan zevk yavaş yavaş kazanılması gereken bir zevktir ve bu tür kompozisyonun sunduğu olanaklar ancak sabırlı incelemelerden sonra, kerte

* Haiku.

kerte, hak ettiği şekilde değerlendirilebilir. İvecen tenkitler, on yedi hecelik şiirleri ciddiye almanın "saçma olacağını" söyler. Peki ya, Crashaw'un Cana'daki evlilik şöleninde yaşanan mucize hakkındaki ünlü dizesine ne diyeceksiniz?

Nympha pudica Deum vidit, et erubuit.*

Yalnız on dört hece – ve işte ölümsüzlük. On yedi hecelik Japon dizeleriyle de bir bu kadar muhteşem –doğrusu daha muhteşem– işler çıkarılmıştır. Hem bir iki kez de değil, muhtemelen binlerce kere...

Ancak, edebî niteliklerinden başka sebeplerle seçilen aşağıdaki hokku'da hiçbir muhteşemlik bulunmaz:

Nugi-kakuru**
Haori sugata no
Koço kana!
[Tıpkı haori'nin çıkarıldığı an gibi – kelebeğin şekli!]
Torisaşi no

---

* "Su perilerinin en mütevazısı Tanrı'sını görüp kızardı." (Veya daha bilindik bir tercümeyle: "Suların en mütevazısı Tanrı'sını görüp kızardı.") Bu mısrada "nympha" kelimesinin ikili anlamı (klasik dönem şairleri tarafından hem su kaynağı hem de bir su kaynağının, membaın tanrısı anlamında kullanılır) bana Japon şairlerin oynadığı incelikli kelime oyunlarını hatırlatıyor.

** Daha çok nugi-kakeru olarak yazılır. Yukarıdaki şiirde de olduğu gibi ya "üstündekini çıkarıp asmak" ya da "üstündekini çıkarmaya başlamak" anlamına gelir. Daha serbest ama daha etkili bir çeviri için bu mısralar şu şekilde de okunabilir: "Haori'sini üstünden sıyıran bir kadın gibi – işte böyledir kelebeğin görüntüsü." Bu kıyası layıkıyla anlayabilmek için bahsedilen Japon giysisini görmüş olmak gerekir. Haori, ipek bir üst giysisidir – kollu bir pelerin türüdür, her iki cins tarafından da giyilir. Ancak şair burada, genellikle kullanılan renk ve malzeme bakımından daha zengin olan kadın haori'sinden bahsetmektedir. Giysinin kolları geniş, astarı genellikle parlak ipekten ve çoğunlukla güzel renklerle bezelidir. Haori çıkarılırken muhteşem astarı görünür ve böyle bir anda, bu ihtişamın dalgalı görüntüsü, hareket hâlindeki bir kelebeğin görüntüsüne pekâlâ benzetilebilir.

Sao no jama suru
Koço kana!
[Ah, kuş avcısının sopasının önüne çıkıp duruyor kelebek![*]]
Tsurigane ni
Tomarite nemuru
Koço kana!
[Tapınak çanına tünemiş, uyuyor kelebek:]
Neru-uçi mo
Asobu-yume vo ya–
Kusa no ço!
[Uyurken bile oyun düşü kuruyor – ah, çayırın kelebeği![**]]
Oki, oki yo!
Vaga tomo ni sen,
Neru-koço!
[Uyan! Uyan! Yoldaşım yapacağım seni, uyuyan kelebek.[***]]
Kago no tori
Ço vo urayamu
Metsuki kana!
[Ah, o kafesteki kuşun gözlerindeki hüzünlü ifade! Kelebeği kıskanan!]
Ço tonde–

---

* Kuş avcısının sopası ökseyle kaplıdır, mısralar da böceğin, sürekli adamın yoluna çıkarak sopasını kullanmasına engel olduğunu anlatıyor. Çünkü bu şekilde kuşlar kelebeğin ökselendiğini görünce dikkatli davranabilirler. Jama suru "önlemek, engel olmak" anlamına gelir.

** Dinlenirken bile kelebeğin kanatlarının arada titreştiği görülür – yaratık sanki düşünde uçtuğunu görüyor gibidir.

*** Tüm Japon hokku yazarları arasında en büyüğü Başo'nun küçük bir şiiri. Bu mısralardaki amaç, baharın neşeli duygusunu hissettirmektir.

Kaze naki hi to mo
Miezari ki!
[Gün rüzgârlı olmasa dahi* kanat çırpışı kelebeklerin!]

Rakkva eda ni
Kaeru to mireba–
Koço kana!
[Düşen çiçeğin döndüğünü gördüm dalına – heyhat! Kelebekmiş oysa!**]
Çiru-hana ni!
Karusa arasou
Koço kana!
[Nasıl da çırpınıyor kelebek, düşen çiçeklerin hafifliğiyle yarışabilmek için!***]
Çoço ya!
Onna no miçi no
Ato ya saki!
[Kadının yolu üzerindeki kelebeğe bak – bir arkasında kanat çırpıyor, bir önünde!]
Çoço ya!
Hana-nusubito vo

---

* Kelimenin tam anlamıyla, "rüzgârsız bir gün". Ama Japon şiirinde iki olumsuz, İngilizcede olduğu gibi cümleye mutlaka olumlu anlam vermez. Bu dizenin anlamı, hiç rüzgâr olmamasına rağmen kelebeklerin kanat çırpma hareketinin, en azından göze, güçlü bir esinti olduğu izlenimi verdiğidir.

** Budist atasözüne anıştırma: Rakkva eda ni kaerazu, ha-kyo futatabi terasazu ("Düşen çiçek dalına dönmez, kırılan ayna bir daha yansımaları göstermez.") - Atasözünde böyle demesine rağmen bana öyle geldi ki düşen bir çiçeğin dalına döndüğünü gördüm... Hayır: Bir kelebekmiş yalnızca...

*** Muhtemelen, dökülen kiraz çiçeği yapraklarının hafifçe çırpınmasına anıştırma.

Tsukete-yuku!

[Aha! İşte kelebek! Çiçekleri çalan kişinin peşinde!]

Aki no ço

Tomo nakereba ya;

Hito ni tsuku

[Biçare güz kelebeği! (Kendi ırkından) yoldaşı kalmayınca insanların (ya da "kişinin") peşine düştü!]

Ovarete mo,

İsoganu furi no

Çoço kana!

[Ah, kelebek! Kovalanırken bile hiç telaş havası yok.]

Ço va mina

Ciu-şiçi-haçi no

Sugata kana!

[Kelebekler, hepsi de on yedi-on sekiz yaşında görünür.*]

Ço tobu ya–

Kono yo no urami

Naki yo ni!

[Nasıl da eğleniyor kelebek – sanki bu dünyada hiç husumet (ya da "kıskançlık") yokmuşçasına!]

Ço tobu ya,

Kono yo ni nozomi

Nai yo ni!

[Ah, kelebek! Eğleniyor, var olduğu bu hayatta sanki arzu ettiği başka hiçbir şey yokmuşçasına.]

Nami no hana ni

---

* Bunun anlamı şudur: Kelebeklerin zarif hareketleri insana, zarif giysiler, uzun kolları dalgalanan kaftanlar içindeki genç kızların zarafetini hatırlatıyor... Eski bir Japon atasözü der ki: On sekizinde şeytan bile güzeldir: Oni mo ciu-haçi azami no hana: "Şeytan bile on sekizinde, devedikeninin çiçeği."

Tomari kanetaru,

Koço kana!

[Dalgaların (köpükten) çiçeklerine konmakta zorlanıyor kelebek! Eyvah!]

Mutsumaşi ya!–

Umare-kavareba

Nobe no ço.*

[(Gelecek yaşamımızda) kırdaki kelebekler olarak doğacak olursak, işte o zaman mutlu olabiliriz birlikte bir ihtimal!]

Nadeşiko ni

Çoço şiroşi–

Tare no kon?**

[Pembe çiçeğin üzerinde bir beyaz kelebek var, kimin ruhu acaba?]

İçi-niçi no

Tsuma to miekeri–

Ço futatsu.

[Bir günlük karısı sonunda göründü! Bir çift kelebek!]

Kite va mau,

Futari şidzuka no

Koço kana!

[Yaklaşırken dans ediyor ama sus pus kesiliyor sonunda buluşunca ikisi, kelebekler!]

---

* Bu mısralar şu şekilde tercüme edilirse belki daha etkili olabilir: "Birlikte mutlu mu diyorsun? Evet – gelecek yaşamlarımızdan birinde doğacak olursak yeniden kır kelebekleri olarak, işte o zaman uyum sağlayabiliriz birbirimize!" Bu şiiri ünlü şair İssa, karısından boşanınca yazmıştır.

** Ya da "Tare no tama?" [Metni dijitale aktaran kişinin notu: Hearn'ün notu, bu ideogramın alternatif olarak "can, öz" olarak da okunabileceğine dikkat çekiyor.]

Ço vo ou
Kokoro-moçitaşi
İtsumademo!
[Daima gösterebilsem kelebek kovalama yürekliliğini (arzusunu) keşke!*]

Kelebekler hakkındaki bu şiir örneklerinin yanı sıra, aynı konuda Japon düzyazı literatüründen de acayip bir örnek vermek istiyorum. Yazının ancak serbestçe çevirme teşebbüsünde bulunduğum aslı, Muşi-İsame ("Böcek Öğütleri") isimli ilginç, eski kitapta bulunabilir. Bu kitap bir kelebeğe söylev biçimindedir. Ama aslında toplumsal yükseliş ve çöküşün ahlaki önemini ima eden didaktik bir alegoridir:

"Şimdi, bahar güneşinin altında rüzgârlar nazik, çiçekler açıyor pembe pembe, çimenler yumuşak, insanların gönlü hoş. Kelebekler her yerde neşe içinde kanat çırpıyor: Şimdi pek çok insan kelebekler hakkında Çince mısralar, Japonca mısralar diziyor.

"Ve bu mevsim, Ey Kelebek, senin parıltılı gönencinin mevsimidir. Öyle hoşsun ki koca dünyada daha hoş hiçbir şey yok. Bu sebepten tüm diğer böcekler sana hayran, sana imreniyor – içlerinde tek biri bile yok ki sana imrenmesin. Sana imrenerek bakan yalnız böcekler de değil: İnsanlar da sana hem imreniyor hem hayranlık duyuyor. Çinli Soşu bir düşte senin şeklini aldı, Japon Sakoku öldükten sonra senin suretine büründü ve ruhen bu suretle zuhur etti. Hem sebep olduğun imrenmeyi paylaşan yalnız böcekler ve insanlık da değil: Ruhu olmayan eşyalar bile biçim de-

* Kelimenin tam anlamıyla, "Kelebek kovalayan bir yüreğe sahip olmak isterdim daima." – "Mutlu bir çocuk gibi basit şeylerden zevk alabilmeyi isterdim daima" anlamında.

ğiştirip senin şekline bürünüyor –arpaya bak bir– kelebeğe dönüşen ot.*

"O yüzden gururla dolusun ve kendi kendine düşünüyorsun: 'Tüm dünyada benden üstün bir şey yok!' Ah! Kalbinden neler geçtiğini pekâlâ tahmin edebiliyorum: Kendi şahsından pek hoşnutsun. Bu sebepten bırakıyorsun kendini, her rüzgâr seni kolaylıkla savursun; bu sebepten hiç yerinde duramıyorsun – hep ama hep düşünüyorsun: 'Koca dünyada benim kadar talihli kimse yok.'

"Ama biraz da kendi kişisel tarihini düşünmeye çalış bakalım. Hatırlamaya değer, bayağı bir tarafı vardır zira. Nasıl bir bayağılık mı? Doğduktan sonra epeyce bir süre suretinden keyif alman için hiçbir sebebin yoktu. Yalnızca bir lahana böceği, tüylü bir kurtçuktun ve öyle yoksuldun ki çıplaklığını örtecek tek bir kaftana bile yetmezdi gücün, görünüşün de tümden iğrençti. O günlerde herkes senin görüntünden nefret ederdi. Doğrusu kendinden utanmak için geçerli sebeplerin vardı ve öyle utanıyordun ki içine saklanmak için yaşlı sürgünler ve çerçöp topladın. Gizlenecek bir yuva yapıp onu bir dala astın – o zaman herkes sana seslendi: "Yağmurluk Böceği!" (Mino-muşi).** Ve hayatının o döneminde günahların çok ağırdı. Güzel kiraz ağaçlarının narin yeşil yaprakları arasında toplandınız sen ve arkadaşların ve olağanüstü bir çirkinlik yarattınız. Çok uzaklardan kiraz ağaçlarının güzelliğini izlemeye gelen insanların

* Halk arasında yaygın eski bir yanılgı – muhtemelen Çin'den ithal edilme.

** Larvanın suni örtüsünün Japon köylülerin giydiği mino'ya, yani sazdan yapılma yağmurluğa benzetilmesiyle ortaya çıkan bir isim. Sözlükte geçen "çantalı tırtıl" tercümesinin tam olarak doğru olup olmadığından emin değilim ama genellikle minomuşi denilen larvalar gerçekten de çantalı tırtılın örtüsüne çok benzer bir şey üretir.

umutlu gözleri sizin görüntünüzle incindi. Ve bundan daha da menfur bir şey var ki; suçluydun. O yoksul mu yoksul erkekler ve kadınların tarlalarında daikon* yetiştirdiğini, daikon'larına bakmak zorunda olmaları nedeniyle kalpleri acıyla dolana kadar sıcak güneşin altında çalışıp didindiğini biliyordun, buna rağmen arkadaşlarını da seninle gelmeye, daikon'ların yaprakları üzerinde, o yoksul insanların diktiği başka sebzelerin yaprakları üzerinde toplanmaya ikna ettin. Açgözlülüğünden, o yaprakları mahvettin ve hepsini kemirip eciş bücüş türlü şekillere soktun – o yoksul halkın dertlerini hiç umursamadın... Evet, böyle bir yaratıktın işte sen, yaptıkların da bunlardı.

"Şimdiyse hoş bir suretin var, eski yoldaşlarından, böceklerden iğreniyorsun. Ne zaman onlardan biriyle karşılaşacak olsan tanımazlıktan geliyorsun [kelimesi kelimesine çevrilecek olursa, "Seni tanımıyorum yüzü takınıyorsun"]. Şimdi varlıklı ve güçlü insanlardan başka kimseyi arkadaş istemiyorsun... Ah! O eski günleri unuttun, değil mi?

"İnsanların çoğunun geçmişini unuttuğu, şimdiki zarif şeklin ve beyaz kanatlarının görüntüsüne kapılıp hakkında Çince dizeler, Japonca dizeler yazdıkları hakikat. Eski suretinde sana bakmaya bile katlanamayan o soylu genç kız şimdi sana zevkle bakıyor ve tokasına tünemeni istiyor, üzerine konarsın umuduyla yelpazesini uzatıyor. Ama bu bana senin hakkındaki kadim Çin öyküsünü hatırlatıyor. Nahoş bir öykü...

"İmparator Genso zamanında İmparatorluk Sarayı'nda yüzlerce, binlerce güzel hanım tutulurdu – doğrusu sayıları

* Çok büyük, beyaz bir turp. "Daikon" kelime anlamıyla "büyük kök" demektir.

öyle çoktu ki bir erkeğin, içlerinden en güzelinin hangisi olduğuna karar vermek zordu. İşte tüm bu güzel kişiler tek bir yerde bir araya toplanmış, sen de özgürce uçmak üzere aralarına salınmıştın ve tokasının üzerine konduğun kızın yüce İmparatorluk Odası'na çağrılmasına karar verilmişti. O zamanlar birden fazla imparatoriçe olamazdı – ki haklı bir yasaydı bu ama senin yüzünden İmparator Genso yurtta büyük fitneye yol açtı. Aklın bir karış havada olduğu için, o kadar güzel kadın arasında mutlaka temiz kalpli birileri bulunacakken, sen güzellikten başka bir şeye bakmadın, o yüzden de dış görünümü en güzel olan kişiye yollandın. Böylece kadın hizmetlilerin çoğu kadınların nasıl davranmaları gerektiği hakkında düşünmeyi hepten bırakıp erkeklerin gözüne nasıl muhteşem görünebileceklerine kafa yormaya başladı. Sonunda da İmparator Genso acıklı ve acılı bir ölüm yaşadı – hepsi de senin uçarı, boş kafan yüzünden. Doğrusu, gerçek karakterin diğer konulardaki davranışlarında kolayca görülebilir. Sözgelimi, yaprakları solup dökülmeyen, her daim yeşil kalan ağaçlar vardır, pırnal meşe ve çam gibi – bunlar yüreği pek ağaçlardır, sağlam karakterli ağaçlar. Oysa sen onların katı ve resmî olduklarını söylüyorsun ve görünüşlerinden nefret ediyor, onları asla ziyaret etmiyorsun. Yalnız kiraz ağacına, kaido'ya*, şakayığa, sarı güle gidiyorsun. Bunlar hoşuna gidiyor çünkü onların gösterişli çiçekleri var ve sen yalnız onları hoşnut etmek istiyorsun. Böylesi bir tutum, seni temin ederim, çok yakışıksız. Bu ağaçların etkileyici çiçekleri var, orası kesin, ama açlığı gideren meyveleri yok. Onlar yalnız lüks ve gösterişten hoşlanan kişiler için makbuldür. Uçuşan kanatların ve

* Pyrus spectabilis. [Çin'e özgü bir elma ağacı –*çn*]

narin suretinin hoşlarına gitmesinin tek sebebi işte bu – o yüzden sana iyi davranıyorlar.

"Şimdi bu bahar mevsiminde varlıklı kimselerin bahçelerinde neşeyle dans eder ve çiçek açmış kiraz ağaçlarıyla kaplı güzel patikalarda gezinirken kendi kendine şöyle diyorsun: 'Dünyadaki hiç kimse benim kadar keyifli değildir, kimsenin böyle mükemmel arkadaşları yoktur. Ve insanlar ne derse desin en çok şakayığı severim – altın sarısı gül de canımın içidir ve tüm arzularına itaat ederim onun, kıvanç ve zevk duyarım bundan.' İşte böyle diyorsun. Ne var ki bereketli ve zarif çiçek mevsimi çok kısadır, yakında solup dökülürler. Sonra, yaz sıcaklarında yalnız yeşil yapraklar olur, çok geçmeden de sonbahar rüzgârları eser, o zaman yapraklar bile yağmur gibi dökülür, parari-parari*. İşte o zaman kaderin, atasözündeki gibi talihsiz bir kader olur: Tanomi ki no şita ni ame furu [Sığınmak için güvendiğim ağaçtan bile yağmur sızıyor]. Eski dostunu, kök yiyen böceği, kurtçuğu arar, eski günlerdeki deliğine dönmene izin versin diye ona yalvarırsın ama artık kanatların vardır, onlar yüzünden deliğe giremezsin ve bedenini gökle yer arasında hiçbir yerde barındıramazsın. Tüm kırlar artık kurumuştur ve dilini ıslatacak tek bir çiy damlası bile bulamazsın – senin için artık yatıp ölmekten başka yapacak bir şey kalmamıştır. Hepsi de o havai, uçarı kalbin yüzünden – fakat ah! Ne içler acısı bir son!"

---

* Ja. Parça parça –*ɕn*

III

Kelebekler hakkındaki Japon hikâyelerinin çoğu, daha önce söylediğim gibi, Çin kökenlidir. Ama yerli olması muhtemel bir tane biliyorum ve Uzakdoğu'da "romantik aşk" olmadığına inanan kişileri düşünerek, bu hikâyeyi anlatmaya değeceğini düşünüyorum.

Başkentin kenar mahallerindeki Sozanci tapınağının mezarlığın arkasında, uzun yıllardır tek başına duran bir kulübe vardı. Kulübede Takahama isimli yaşlı bir adamın otururdu. Takahama dostane tavırları sebebiyle mahallede sevilirdi ama hemen herkes onun biraz kaçık olduğunu düşünürdü. Budist yemini etmediği müddetçe, bir erkeğin evlenip aile kurması beklenir. Ne var ki Takahama ne dinî hayata aitti ne de evlenmeye ikna oluyordu. Hayatında herhangi bir kadınla yaşadığı bilinen bir aşk ilişkisi de yoktu. Elli yıldan uzun bir süre tamamen yalnız yaşamıştı.

Bir yaz Takahama hastalandı, artık fazla ömrü kalmadığını biliyordu. O zaman, çok bağlı olduğu dul yengesi ile onun yirmi yaşlarında bir delikanlı olan tek oğluna haber gönderdi. İkisi de hemen geldi ve yaşlı adamı son saatlerinde teskin edebilmek için ellerinden geleni yaptılar.

Bunaltıcı bir ikindi vakti dul kadın ile oğlu başucunda onu beklerken Takahama uyuyakaldı. Tam o anda çok büyük beyaz bir kelebek odaya girdi ve hasta adamın yastığına kondu. Yeğen kelebeği yelpazeyle uzaklaştırdı ama kelebek ânında yastığa döndü. Tekrar uzaklaştırılması ise üçüncü kez geri gelmesine yol açmaktan başka işe yaramadı. Bunun üzerine yeğen kelebeği önce bahçeye, sonra bahçe boyunca

kovalayıp açık bir kapıdan bitişikteki tapınağın mezarlığına yolladı. Ama kelebek daha ileri gitmek istemiyormuşçasına yeğenin önünde kanat çırpmaya devam etti. Öyle tuhaf davranıyordu ki çocuk bunun gerçekten kelebek mi yoksa bir ma* mı olduğunu merak etmeye başladı. Kelebeği bir kez daha kovalayıp mezarlığın içerisinde ilerilere kadar peşinden gitti, ta ki onun bir mezarın önünde uçtuğunu görene kadar. Bir kadın mezarıydı bu. Kelebek orada esrarengiz biçimde gözden kayboldu. Delikanlı onu boşuna aradı. Sonra mezar taşını inceledi. Taşta, bilmediği bir soyadıyla birlikte "Akiko"** adı yazıyordu, bir de Akiko'nun on sekiz yaşında öldüğünü bildiren bir ibare vardı. Anlaşılan mezar elli yıl önce yapılmıştı, üzerinde yosun toplanmaya başlamıştı. Fakat çok da iyi bakılmıştı, önünde taze çiçekler vardı, suluk da daha yeni doldurulmuştu.

Hasta odasına dönen genç adam, amcasının son nefesini verdiği haberiyle sarsıldı. Ölüm uyuyan adamı acı çektirmeden almıştı, ölü yüzü gülümsüyordu.

Genç adam annesine mezarlıkta gördüklerini anlattı.

"Ah!" diye bağırdı dul kadın. "Akiko demek!"

"İyi ama Akiko kim, anne?" diye sordu yeğen.

Dul kadın cevap verdi:

"Senin iyi kalpli amcan Akiko adında alımlı bir komşu kızıyla nişanlıydı. Akiko nikâh için tayin edilen günden çok kısa bir süre önce veremden öldü, müstakbel kocası da büyük bir kedere gömüldü. Akiko gömüldükten sonra asla evlenmemeye yemin etti ve mezarlığın yanındaki bu küçük evi inşa etti ki hep Akiko'nun mezarının yanı başında

---

* Kötücül bir ruh.

** Yaygın bir kadın adı.

olabilsin. Tüm bunlar olup biteli elli yılı geçti. O elli yılın her günü amcan yaz kış demeden mezarlığa gidip mezarın başında dua etti, mezarı süpürdü ve adaklar adadı. Ama bunun bahsinden hiç hoşlanmazdı ve asla bu konuda konuşmazdı... Demek nihayet Akiko onu almaya geldi, o beyaz kelebek onun ruhuydu."

IV

Kelebek Dansı (Koço-Mai) denilen çok eski bir Japon dansından bahsetmeyi az kalsın unutuyordum. Kelebek kostümleri giymiş dansçılar İmparatorluk Sarayı'nda sergilerdi bu dansı. Şimdilerde ara sıra da olsa yapılıyor mu bilmiyorum. Bu dansı öğrenmenin çok zor olduğu söylenir. Gereğince icra edilebilmesi için altı dansçı gerekir. El davullarıyla büyük davullar, küçük flütlerle büyük flütler ve Batılı Pan tanrısının bilmediği türde pan kavalları çalarken dansçıların her adımda, duruşta ve jestte geleneksel kurallara uyarak ve birbirleri etrafında çok yavaş dönerek belli figürler sergilemesi gerekir.

SİVRİSİNEKLER

Kendimi koruyabilmek amacıyla bir süredir Dr. Howard'ın kitabı "Sivrisinekler"i okuyorum. Sivrisinekler bana hiç rahat vermez. Oturduğum mahallede birkaç tür var ama içlerinden sadece biri ciddi eziyet – minik, iğne gibi bir şey, her yeri gümüş rengi benekler ve çizgilerle kaplı. Açtığı deliğin acısı elektrik yanığı kadar keskin ve sadece vızıltısının bile, yaklaşmakta olan acının niteliğini haber veren delici bir tınısı var – tıpkı belli kokuların belli tatları akla getirmesi gibi. Bu sivrisineğin, Dr. Howard'ın Stegomyia fasciata ya da Culex fasciatus dediği yaratıkla çok benzeştiğini düşünüyorum. Üstelik hareketleri de Stegomyia'nın aynısı. Sözgelimi, gece yerine gündüzleri ortaya çıkıyor ve özellikle öğleden sonraları çok çekilmez oluyor. Ayrıca bahçemin arka tarafındaki Budist mezarlığından –çok eski bir mezarlık– geldiklerini de keşfettim.

Dr. Howard'ın kitabı, sivrisineklerden kurtulmak için, üredikleri durgun suya biraz petrol ya da gazyağı dökmenin yeterli olacağını söylüyor. Yağın haftada bir kullanılması gerekliymiş, "her bir buçuk metrekarelik su için otuz gram,

daha küçük yüzeyler içinse orantılı miktarda." Ama benim mahallemin şartlarını bir düşünsenize!

İşkencecilerimin Budist mezarlığından geldiğini söylemiştim. Bu eski mezarlıkta neredeyse her mezarın yanında mizutame denilen bir su kabı veya haznesi bulunur. Çoğunlukla bu mizutame, mezar taşını tutan geniş kaidenin içine oyulmuş dikdörtgen biçimli bir oyuktan ibarettir. Bununla birlikte, kaide içerisinde su kabı bulunmayan, maliyetli cinsten mezarların önüne daha büyük, ayrı bir hazne konur. Bu kaplar tek bir taş bloğundan yapılır ve aile armasıyla ya da sembolik oymalarla süslenir. Hiç mizutame'si bulunmayan, en mütevazı mezarların önüneyse kupalar ya da başka kaplar içerisinde su konur – zira ölülerin suyu olması şarttır. Ölülere ayrıca çiçek de sunulmalıdır ve her mezarın önünde bir çift bambu kupa ya da başka çiçek kapları bulunur ve tabii bunların da içinde su olur. Mezarlıkta mezarların suyunu tedarik eden bir kuyu vardır. Müteveffanın akrabaları ya da arkadaşları ne zaman mezarı ziyaret etse haznelere ve kaplara taze su doldurulur. Ancak böylesi eski bir mezarlıkta binlerce mizutame, on binlerce de çiçeklik bulunduğundan, tüm bunların içindeki su her gün tazelenemez. Su bayatlar ve pislikle dolar. Derin hazneler kolay kolay kurumaz – Tokyo'da yağışlar on iki ayın dokuzunda bu hazneleri kısmen dolu tutmaya yetecek kadar boldur.

Velhasıl benim düşmanlarım işte bu su haznelerinde ve çiçekliklerde doğar. Ölülerin suyundan milyonlarcası ürer ve Budist öğretisine göre bunların bazıları, geçmiş yaşamlarındaki hatalar nedeniyle Ciki-ketsu-gaki, yani kan emici preta'lığa mahkûm edilen ölülerin reenkarnasyonları olabilir... Açıkçası, Culex fasciatus'un kötücüllüğü, bazı insan

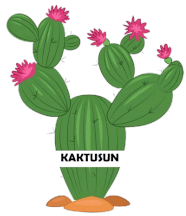
ruhlarının bu uğultulu minicik bedenlere sıkıştırıldığı vehmini doğrular niteliktedir...

Şimdi, gazyağı konusuna dönecek olursak, mevcut tüm durgun su yüzeylerini gazyağı tabakasıyla kaplayarak civardaki sivrisinekleri yok edebilirsiniz. Larvalar nefes almak için yüzeye çıktıklarında ölür, yetişkin dişilerse yumurtalarını bırakmak için suya yaklaştıklarında helak olurlar. Dr. Howard'ın kitabında ayrıca, elli bin kişilik bir Amerikan kasabasını sivrisineklerden arındırmanın maliyetinin üç yüz doları aşmadığını da okudum!

Tokyo şehri yönetimi –ki son derece bilimsel ve ilericidirler– birden, Budist mezarlıklarındaki tüm su yüzeylerinin düzenli aralıklarla gazyağı tabakasıyla kaplanması emri verecek olsa insanlar ne derdi merak ediyorum! Can almayı –gözle görünmez olanlar dahil– yasaklayan bir din böylesi bir emre nasıl cevap verirdi? Ataya saygı, böyle bir emre itaate razı gelmeyi hayal bile edebilir miydi? Sonra, Tokyo mezarlıklarındaki milyonlarca mizutame'ye ve on milyonlarca bambu çiçekliğe yedi günde bir dökülecek gazyağının işgücü ve zaman maliyetlerini düşünecek olursak... İmkânsız! Şehri sivrisineklerden arındırmak için kadim mezarlıkları yıkmak gerekir – ki bu, onlara bağlı Budist tapınaklarının da bozulması anlamına gelir ve bu da nilüfer havuzları, Sanskritçe yazılı mezar taşları, hörgüçlü köprüleri, kutsal korulukları ve garip gülüşlü Buda'larıyla, pek çok alımlı bahçenin yitip gitmesi demektir! Demek Culex fasciatus'un imha edilebilmesi için kadim bir inancın şiirlerinin yok edilmesi gerek – fazlasıyla büyük bir bedel şüphesiz!

Ayrıca vaktim gelince ben de o kadim Budist mezarlıklarından birine gömülmek isterim, böylece hayalet arkadaş-

larım da Meici'nin modalarını, değişikliklerini ve bozulmalarını umursamayan kadim ruhlar olur. Bahçemin ardındaki eski mezarlık uygun bir yer olur. Oradaki her şeyin ölçüsüz ve şaşırtıcı acayiplikte bir güzelliği var; her bir ağaç, her bir taş, yaşayan hiçbir beyinde artık var olmayan eski mi eski bir ülküyle şekillenmiş; gölgeler bile bu zamana ve bu güneşe ait değil, ne buhar, ne elektrik, ne manyetizma, ne de gazyağını hiç tanımayan, unutulmuş bir dünyanın gölgeleri! Üstelik büyük çanın gümbürtüsünde, içimde taşıdığım bütün bu on dokuzuncu yüzyıldan çok uzak, tuhaf duygular uyandıran hoş bir tını var, öyle ki belli belirsiz, gizli kaynaşmaları korkutuyor beni – leziz bir korku bu. Dalgalanan çan seslerini hiç duymuyorum da, hayaletimin akıl ermez bir parçasında bir mücadele, bir çırpınış fark ediyorum – milyonlarca ölüm ve doğumun gizinin ötesindeki ışığa ulaşmaya çabalayan hatıralardan başlayan bir his. O çanı duyabileceğim bir yerde olmayı umarım... Bir de Ciki-ketsu-gaki durumuna mahkûm olma olasılığını düşünerek, yeniden doğacak olursam, bir bambu çiçekliği ya da mizutame içerisinde doğma şansına sahip olmak isterim, ki oradan aheste aheste çıkıp, ince ve keskin şarkımı söyleyerek tanıdığım bazı insanları ısırabileyim.

KARINCALAR
I

Bu sabah gökyüzü, geceki borandan sonra hâlis ve büyüleyici bir mavi renkte. Hava –o enfes hava!– fırtınanın kırıp etrafa saçtığı sayısız çam dalından yayılan tatlı reçine kokularıyla dolu. Bitişikteki bambu koruluğunda Loto Sutra'sını okuyan kuşun flütü andıran ötüşünü duyuyorum, topraksa güney rüzgârı yüzünden son derece kıpırtısız. Epeydir geciken yaz artık gerçekten bizimle: Etrafta acayip Japon renkli kelebekler uçuşuyor, semi'ler* cırlıyor, arılar vızıldıyor, tatarcıklar güneşte dans ediyor, karıncalar bozulan yaşam alanlarını onarmakla meşgul... Aklıma bir Japon şiiri geliyor:

Yuku e naki:
Ari no sumai ya!
Go-getsu ame.

[Biçare yaratığın gidecek hiçbir yeri yok şimdi! Bu beşinci ayın yağmurunda, yazık karıncaların yuvalarına!]

Ne var ki bahçemdeki bu büyük siyah karıncaların acımaya ihtiyacı yok gibi görünüyor. Koca ağaçlar kökünden

* Ağustosböcekleri.

sökülür, evler paramparça olur, yollar yok olup giderken, onlar fırtınayı hayret edilesi bir şekilde savuşturdular. Hâlbuki tayfundan önce, toprak altındaki şehirlerinin kapılarını birtakım engellerle kapamaktan başka gözle görülür hiçbir önlem almadılar. Ve işte, bugünkü muzaffer didinmelerinin görüntüsü, beni Karıncalar üzerine bir deneme yazma teşebbüsüne sürükledi.

Tahkiklerime, eski Japon yazınından duygusal ya da metafiziksel bir şeylerle giriş yapmak isterdim. Ne var ki Japon arkadaşlarımın benim için konu hakkında bulabildiği her şey –pek değeri olmayan birkaç mısra dışında– Çinceydi. Bu Çince malzemeler çoğunlukla garip hikâyelerden oluşuyordu ve bunlardan bir tanesi bana alıntılamaya değer geldi – hiç yoktan iyidir.

Çin'in Taişu ilinde, yıllar boyu her gün belli bir tanrıçaya tutkuyla ibadet eden, dini bütün bir adam varmış. Bir sabah ibadetlerini yerine getirirken odasına sarı bir kaftan giymiş güzel bir kadın girmiş, gelip önünde durmuş. Büyük hayrete düşen adam, kadının ne istediğini ve içeriye niçin habersizce girdiğini sormuş. "Ben kadın değilim. Ben bu kadar uzun zamandır büyük bir inançla taptığın tanrıçayım, şimdi de ibadetlerinin boşuna olmadığını kanıtlamaya geldim... Karıncaların dilini bilir misin?" diye yanıt vermiş kadın. Adam yanıtlamış: "Ben alt tabakadan, cahil bir insanım – âlim değilim. Üst insanların dilini bile hiç bilmem." Bu sözler üzerine tanrıça gülümseyip göğsünden tütsülük şeklinde küçük bir kutu çıkarmış. Kutuyu açıp parmağını içine daldırmış ve içinden çıkardığı yağa benzer şeyi adamın kulaklarına sürmüş. "Şimdi," demiş adama, "git de birkaç karınca bulmaya

çalış, bulunca eğilip konuşmalarını dikkatle dinle. Ne dediklerini anlayacaksın ve duyduğun bazı şeyler senin yararına olacak... Yalnız, karıncaları korkutup rahatsız etmemen gerektiğini unutma." Sonra tanrıça kaybolup gitmiş.

Adam hemen karınca aramak için dışarı çıkmış. Kapısının eşiğinden daha ancak geçmiş ki evin kolonlarından birini tutan bir taşın üzerinde iki karınca fark etmiş. Üzerlerine eğilip dinlemiş ve konuşmalarını duyabildiğini, dediklerini anlayabildiğini görmüş hayretle. "Daha sıcak bir yer bulalım," diyormuş karıncalardan biri. "Neden?" diye sormuş öteki – "Buranın nesi var?" "Aşağısı çok nemli ve soğuk," demiş ilk karınca, "orada gömülü büyük bir hazine var, o yüzden günışığı etrafındaki toprağı ısıtamıyor." Sonra iki karınca birlikte yürüyüp gitmiş, karıncaları dinleyen adam da kürek bulmaya koşmuş.

Kolonun çevresini kazan adam çok geçmeden altın paralarla dolu büyük küpler bulmuş. Bulduğu hazine onu çok zengin etmiş.

Sonraları sık sık karıncaların sohbetlerini dinlemeye çalışmış. Ama konuşmalarını bir daha hiç duyamamış. Tanrıçanın yağı, adamın kulaklarını karıncaların gizemli diline sadece bir günlüğüne açmış.

Doğrusu ben de, tıpkı bu Çinli sofu gibi çok cahil bir insan olduğumu ve tabiatıyla karıncaların konuşmalarını duyamadığımı itiraf etmeliyim. Ama bazen sihirli çubuğuyla Bilim Perisi'nin kulaklarıma ve gözlerime dokunduğu olur. İşte o zaman, kısa bir süreliğine ben de duyulmayan şeyleri duyabilir, algılanamayan şeyleri algılayabilirim.

II

Hıristiyan olmayan bir halkın, bizimkinden ahlaken üstün bir uygarlık yarattığını söylemek muhtelif çevrelerde nasıl fena bir şey olarak görülüyorsa, aynı şekilde bazı kişiler de benim karıncalar hakkında söyleyeceklerimden hoşlanmayacaktır. Fakat böcekleri ve uygarlıkları Hıristiyanlığın nimetlerinden bağımsız değerlendiren, benim aklıma bile gelmeyecek kadar bilge insanlar var. Ben de Profesör David Sharp'ın karıncalarla ilgili aşağıdaki açıklamalarını içeren yeni Cambridge Doğal Tarihi'nden cesaret alıyorum:

"Yapılan gözlemler, bu böceklerin yaşamlarındaki çok çarpıcı fenomenleri ortaya çıkarmıştır. Doğrusu, böceklerin toplum içerisinde birlikte yaşama sanatını bizim türümüzden pek çok bakımdan daha mükemmel kavradığı ve bizlerden de, toplumsal yaşamı çokça kolaylaştıran bazı zanaat ve sanatlar edinmemizi bekledikleri çıkarımından kaçınmamız zordur."

Bazı bilgili kişilerin, eğitimli bir uzmanın bu düz ifadesine karşı çıkacağını tahmin ederim. Çağdaş bilim insanı, karıncalar ya da arılar konusunda duygusallaşma eğilimi göstermez, fakat sosyal evrim bakımından bu böceklerin "insanı aşmış" göründüğünü teslim etmekten de çekinmeyecektir. Kimsenin romantik temayüllerle suçlamayacağı Sayın Herbert Spencer, Profesör Sharp'tan çok daha ileri gidererek, karıncaların gerçekten de hem ahlaken hem iktisaden insanlığın ilerisinde olduğunu, yaşamlarının bütünüyle özgecil amaçlara adanmış olduğunu bizlere gösterir. Profesör Sharp, her ne kadar gerekli olmasa da, karıncalara övgüsünün haklılığını şu ihtimamlı gözlemle kanıtlar:

"Karıncanın yetkinliği insanınkine benzemez. O yetkin-

lik, bireyin refahından ziyade türün refahına adanmıştır ve tabiri caizse, bireyin refahı toplum yararına feda edilir ya da toplum yararına ihtisaslaştırılır."

Bu ifadeden açıkça anlaşılan, bireyin gelişiminin ortak refah uğruna feda edildiği bir sosyal devletin tatmin ediciliken uzak olduğu iması, insanın bakış açısından, muhtemelen doğrudur. Zira insan henüz tam mükemmelliğe kavuşmamıştır ve insan topluluğunun bireyselleşmenin ilerlemesinden kazanacağı çok şey vardır. Fakat sosyal böceklere yönelik örtük eleştiri sorgulamaya açıktır. "Bireyin gelişimi," der Herbert Spencer, "onun toplumsal işbirliğine daha iyi uyum sağlamasına bağlıdır ve toplumsal müreffehe vesile olan bu gelişim, ırkın devamına da vesile de olur." Diğer bir deyişle, bireyin değeri yalnızca toplumla ilişkisine bağlıdır. Böyle olunca da, bireyin o toplum uğruna fedasının iyi mi yoksa kötü bir şey mi olduğu, fertlerinin daha fazla bireyselleşmesinin o topluma ne kazandırabileceği veya ne kaybettirebileceğine bağlı olur... Fakat az sonra göreceğimiz gibi, karınca toplumunda ilgimizi en çok hak eden şey, etik koşullardır. Bunlar ise insan eleştirisini aşar, çünkü karıncalar, Bay Spencer'ın tarif ettiği o ahlaki evrim ülküsünü, "bencillik ile özgeciliğin birbiriyle uzlaşarak birbirine karıştığı bir hâl" olarak algılarlar: yani muhtemel tek hazzın, diğerkâm eylemin hazzı olduğu bir hâl olarak. Veyahut, yine Bay Spencer'dan alıntılayacak olursak, böcek toplumunun faaliyetleri, "toplumun esenliği sağlanana kadar bireysel esenliği tamamen erteleyen faaliyetlerdir, öyle ki bireysel yaşama, ancak toplumsal yaşama gerekli ihtimamın sağlanması için gerektiği ölçüde önem verildiği görülür... Birey, sadece gücünü korumak için ihtiyaç duyduğu kadar gıda alır ve ihtiyaç duyduğu kadar dinlenir."

III

Karıncaların bahçecilik ve ziraat yaptıklarını, mantar yetiştirmede becerikli olduklarını, farklı türde beş yüz seksen dört hayvanı evcilleştirdiklerini (eldeki bilgilere göre), sapasağlam kayalar içine tüneller açtıklarını, çocuklarının sağlığını tehlikeye düşürebilecek atmosferik değişikliklere karşı korunmayı bildiklerini, böceklerin ömürlerininse olağanüstü derecede uzun olduğunu (daha gelişmiş türlerin mensupları uzun yıllar yaşar) okurlarımın bildiğini umuyorum.

Fakat asıl bahsetmek istediğim konular bunlar değil. Konuşmak istediğim konu, karıncanın* hayrete şayan edebi, inanılmaz ahlakı. Bizim en dehşetli ahlaki ülkülerimiz, karıncaların ahlakına yetişemez – aradaki fark zamanla ölçülecek olsa, hiç yoksa yüz milyonlarca yıl geride kalırız! "Karınca" derken, elbette bütün karınca familyasını değil, en gelişmiş karınca türünü kastediyorum. Hâlihazırda bilinen yaklaşık iki bin karınca türü var ve bunlar toplumsal örgütlenmelerinde çok farklı derecelerde gelişim göstermekte. Biyolojik açıdan en fazla önem taşıyan bazı toplumsal fenomenler ve bunların ahlak konusuyla bir o kadar önemli ilişkisi, ancak en gelişmiş karınca toplumlarında gereğince incelenebilir.

Uzun ömürlü karıncanın göreceli tecrübesinin olası değeri hakkında son yıllarda yazılıp çizilen onca şeyden sonra,

---

* Bu bağlantıdaki ilginç bir bilgi de şudur: Karınca kelimesinin Japoncadaki karşılığı "ari", "böcek" için kullanılan karakterle "ahlaki fazilet, edep" (giri) anlamına gelen karakterin birleşiminden oluşan ideogramla gösterilir. Yani bu Çince karakterin anlamı aslında "Edep Böceği"dir.

karıncanın kendine özgü karakterini inkâr etme cüretini pek kimsenin göstermeyeceğini sanırım. Bu küçük yaratığın tamamen yeni türdeki zorlukları karşılama ve bunların üstesinden gelme, ayrıca tecrübesine tamamen yabancı koşullara ayak uydurma konusundaki zekâsı, önemli bir bağımsız düşünce gücünün kanıtı niteliğindedir. Fakat en azından şurası kesindir: Karıncanın, salt bencil bir yönelimle icra edebileceği bir bireyselliği yoktur – "bencil" kelimesini genel olarak kabul gördüğü hâliyle kullanıyorum. Bir karıncanın açgözlü olması, şehvani olması, yedi ölümcül günahtan herhangi birini, hatta çok küçük, önemsiz bir günahı bile işleme kabiliyetine sahip olması düşünülemez. Elbette bir karıncanın romantik, ideolojik, şairane olması, ya da metafizik spekülasyonlara meyilli olması da aynı ölçüde düşünülemez bir şeydir. Karınca zihninin mutlak gerçekçiliğe dayalı doğasına hiçbir insan zihni ulaşamaz – hiçbir insan, şu anki mizacıyla, karıncanın sahip olduğu o kusursuz faydacılığı gösteren bir zihinsel alışkanlık geliştiremez. Ne var ki bu üstün, faydacı zihin, ahlaki hata yetisinden yoksundur. Karıncanın herhangi bir dinî düşünceye sahip olmadığını kanıtlamak belki güçtür. Fakat bu gibi düşüncelerin karıncanın hiçbir işine yaramayacağı kesindir. Ahlaki zayıflık yetisinden yoksunluk, "ruhi kılavuz" ihtiyacının ötesindedir.

Karınca toplumunun karakterini ve karınca ahlakının doğasını bizler ancak muğlak bir şekilde algılayabiliriz ve bunu yapabilmek için dahi, henüz mümkün olmayan bir insan toplumunu ve beşeri ahlakı tahayyül edebilmemiz gerekir. O hâlde, harıl harıl, biteviye çalışan insanlarla dolu bir dünya hayal edelim – bu insanların hepsi de kadın ol-

sun. Bu kadınların hiçbiri, güçlerini korumak için gerekenin ötesinde tek bir lokma yemeye ikna edilemiyor veya bu yönde kandırılamıyor ve hiçbiri asla, sinir sistemlerini normal şekilde işler durumda tutmak için gerekenden bir saniye daha fazla uyumuyor. Ve hepsi de öyle acayip bir mizaca sahip ki, en ufak bir gereksiz düşkünlükleri, işlevsel birtakım dengesizliklere yol açıyor.

Bu kadın emekçilerin her gün yaptığı işler, yol yapımı, köprü inşası, ahşap kesme, sayısız türde mimari yapı, bahçecilik ve tarım, yüzlerce çeşit evcil hayvanın beslenip barındırılması, muhtelif kimyasal ürün imalatı, sayısız gıda maddesinin depolanıp saklanması ve ırkın çocuklarının bakımını kapsıyor. Tüm bu emek, ulus adına sarf ediliyor – bu ulusun hiçbir vatandaşının, kamu malları dışında, "mülkiyet" hakkında düşünmesi dahi kabil değil ve ulusun tek amacı, neredeyse tamamı kız olan gençlerin yetiştirilip eğitilmesi. Bebeklik dönemi uzun: Çocuklar çok uzun bir süre hem biçare hem şekilsiz oluyor, üstelik öyle narinler ki en ufak bir sıcaklık değişimine karşı bile çok özenle korunmaları şart. Neyse ki bakıcıları sağlık yasalarını anlıyor, hepsi de solunum, dezenfeksiyon, boşaltım, nemlilik ve mikropların (bakıcıların miyop gözlerine belki de ancak bizim mikroskop altında görebildiğimiz şekilde görünür olan mikroplar) tehlikeleri konusunda bilmesi gereken her şeyi enine boyuna biliyor. Aslında hijyenle ilgili tüm konular öyle iyi biliniyor ki hiçbir bakıcı, kendi bölgesinde sağlık koşullarıyla ilgili kesinlikle yanlış yapmıyor.

Bu mütemadi emeğe rağmen hiçbir işçi bakımsız durmuyor: Hepsi titizlik derecesinde tertipli, günde birkaç kez saç baş düzeltiyor. Ama her işçi bileklerine bağlı son derece

güzel taraklar ve fırçalarla doğduğundan, tuvalet odasında hiç zaman kaybedilmiyor. Kendilerini tertemiz tutmanın dışında, işçiler evlerini ve bahçelerini de çocukları uğruna kusursuz bir düzen içinde tutuyor. Günlük toz alma, süpürme, ovup fırçalama ve temizlik rutinini, deprem, volkan patlaması, taşkın veya dehşetli bir savaş dışında hiçbir şeyin bozmasına izin verilmiyor.

IV

Gelelim daha da garip bilgilere:

Bu aralıksız çalışma dünyası, Tanrıça Vesta'nın dünyasından daha fazlası. Bu dünyada zaman zaman erkeklerin görülebildiği doğru, ancak sadece belli mevsimlerde ortaya çıkarlar ve ne işçilerle ne de işlerle bir alakaları vardır. Belki halka yönelik tehlike oluşturan olağandışı şartlar hariç, hiçbiri işçilerle muhatap olmaya yeltenmez. Ve hiçbir işçi de bir erkekle konuşmayı aklından geçirmez – zira bu acayip dünyada erkekler aşağı varlıklardır, aynı şekilde savaşma ve çalışma yetisinden de yoksundur ve sadece lüzumlu şer varlıklar olarak müsamaha görürler. Belli mevsimlerde çok kısa bir süre için erkeklerle vakit geçirmeye tenezzül eden özel bir kadın sınıfı da –ırkın Seçilmiş Anneleri– vardır. Ama Seçilmiş Anneler çalışmaz ve koca almaları gerekir. İşçilerse bir erkekle yarenlik etmeyi rüyasında bile göremez – sırf böylesi bir birliktelik çok havai bir zaman kaybı olacağı için ya da işçiler tüm erkeklere mutlaka tarifsiz bir küçümsemeyle yaklaştığı için değil, işçinin izdivaç imkânı olmadığı için. Aslında bazı işçilerin döllenmesiz üreme kabiliyeti bu-

lunur ve hiç babası olmayan çocuklar doğurur. Bununla birlikte, genel kural olarak işçi, yalnızca ahlaki içgüdüleri bakımından tam anlamıyla kadınsıdır: "Anaçlık" dediğimiz tüm o sevecenliğe, sabra ve ferasete sahiptir, sadece cinsiyeti yok olmuştur – tıpkı Budist efsanesindeki Bakire Ejderha'nın cinsiyetinin olmaması gibi.

Yırtıcı yaratıklara, yani ülkenin düşmanlarına karşı savunma amacıyla işçilere silah temin edilir, ayrıca büyük bir askerî kuvvet tarafından korunurlar. Savaşçılar (en azından bazı topluluklarda) işçilerden o denli büyüktür ki, ilk bakışta bu ikisinin aynı ırktan olduğuna inanmak güçtür. Askerlerin muhafızlık ettikleri işçilerden yüz kat daha büyük olması nadir rastlanır bir durum değildir. Fakat tüm bu askerler Amazon'dur ya da daha doğru ifade etmek gerekirse yarı kadındır. Azimle çalışabilirler ama yapılarının savaşmaya ve genel olarak ağır işlere uygun olması sebebiyle, faydaları beceriden ziyade kuvvet gerektiren şeylerle sınırlıdır.

[Evrimsel olarak neden erkekler yerine kadınların askerlikte ve işçilikte ihtisaslaştığı meselesi, göründüğü kadar basit bir mesele olmayabilir. Ben bu soruyu yanıtlayamayacağımdan kesinlikle eminim. Bu konuda kararı tabiat ekonomisi vermiş olabilir. Çoğu yaşam formunda kadınlar sayı ve enerji bakımından erkekleri çokça aşar – belki de bu örnekte, özel bir savaşçı sınıfın geliştirilmesi için, bütün kadınların başlangıçta sahip olduğu büyük yaşam gücü kaynağından daha hızlı ve etkili biçimde faydalanılmış olabilir. Burada, doğurgan dişilerde hayat vermeye harcanacak tüm enerji, saldırgan bir gücün ya da çalışma kapasitesinin gelişimine yönlendirilmiş gibi görünmektedir.]

Hakiki kadınlardan –Seçilmiş Anneler– doğrusu çok az

vardır ve bunlar kraliçe muamelesi görür. Dur duraksız ve öyle büyük bir saygıyla hizmet görürler ki istekleri daha dile getirilmeden yerine getirilir. Varoluşun tüm gailelerinden muaftırlar – döl taşıma görevi hariç. Gece gündüz, mümkün olan her şekilde ilgi görürler. Bir tek onlar aşırı bol ve zengin yiyeceklerle beslenir – zürriyet adına, kraliçelere layık şekilde yiyip içmeleri ve dinlenmeleri şarttır. Psikolojik özellikleri de bu sınırsız zevk düşkünlüğüne imkân verir. Nadiren dışarı çıkarlar ve dışarı çıktıkları zaman yanlarında mutlaka güçlü bir refakatçi bulunur çünkü gereksiz yorgunluğa ve tehlikeye maruz kalmalarına izin verilemez. Muhtemelen dışarı çıkmak için büyük bir arzuları yoktur. Irkın tüm faaliyetleri onların etrafında döner: Irkın tüm zekâsı, uğraşısı ve gelişimi yalnızca bu Anneler ile çocuklarının esenliğine yönelmiştir.

Irkın son ve en düşük rütbelileri bu Annelerin kocalarıdır – zaruri Şer Varlıklar, yani erkekler. Bunlar, daha önce de belirttiğim gibi, sadece belli bir mevsimde ortaya çıkar ve ömürleri çok kısadır. Bazısının kaderinde kraliyet izdivacı olmasına rağmen, soylu kanlarıyla övünemezler bile çünkü kraliyet çocuğu değildirler; bakireden doğmadırlar –partenogenetik* çocuklar– ve özellikle de bu sebepten dolayı aşağı varlıklardır: gizemli bir soyaçekimin tesadüfi sonuçları. Fakat hangi çeşit olursa olsun, ulusun izin verdiği erkek sayısı çok azdır –ancak Seçilmiş Anneler'e kocalık etmeye yetecek kadar– ve bunlar da neredeyse görevleri biter bitmez can verir. Bu olağandışı dünyada, Doğa kanununun anlamı, Ruskin'in çabasız yaşamın suç olduğu öğretisiyle özdeştir ve erkekler işçi ya da savaşçı olarak işe yaramaz ol-

* Döllenmesiz üreme yoluyla üreyen –*çn*

duğundan, varlıklarının önemi ancak anlıktır. Tezcatlipoca bayramı için seçilip, kalbi sökülüp çıkarılmadan önce kendisine yirmi günlük balayı süresi verilen Aztek kurbanları gibi kurban edilmez bunlar. Fakat kaderleri bakımından daha talihli oldukları da söylenemez. Kaderinde tek geceliğine kraliyet damatlığı olduğunu, düğünden sonra yaşamak için manen hiçbir hakları kalmayacağını, hepsi için evliliğin kesin ölüm demek olduğunu ve nesiller boyu hayatta kalacak genç dul eşlerinin, kendileri için matem tutmasını bile umamayacaklarını bilerek yetişen gençler düşünün...

V

Fakat yukarıda bahsedilen her şey, gerçek "Böcek Dünyasının Romantizmi"ne ancak bir girizgâhtan ibarettir.

Açık ara, bu büyüleyici uygarlıkla ilgili en hayret verici keşif, cinsiyetin baskılanmasıdır. Karınca yaşamının bazı gelişmiş formlarında cinsiyet, bireylerin büyük çoğunluğunda ortadan kalkmıştır – gelişmiş karınca toplumlarının neredeyse tamamında cinsel yaşamın sadece ve tamamen türün devamlılığı için gerektiği kadar var olduğu görülür. Ama bu biyolojik gerçek, sunduğu etik önermeden çok daha az şaşırtıcıdır – zira seks eğiliminin fiiliyatta bastırılmasının, diğer bir deyişle düzenlenmesinin istemli olduğu görülmektedir! En azından türün ilgilendiği kısmı istemlidir. Artık bu şahane yaratıkların, gençliklerinde belli bir beslenme yöntemiyle cinselliği geliştirmeyi veya gelişimini durdurmayı öğrendikleri düşünülmektedir. Genel kanıya göre içgüdülerin en güçlüsü ve en zapt edilmezi olduğuna inanılan cinselliği

tamamen kontrol altında almayı başarmışlardır. Ve cinsel yaşamın böyle katı bir şekilde, soyun tükenmesini önlemek için gerekli sınırlar içine hapsedilmesi, ırkın uyguladığı pek çok hayati ekonomilerden (en şaşırtıcısı olsa da) yalnızca bir tanesidir. Her türlü egoist haz ("egoist" kelimesi yaygın anlamıyla kullanılmıştır) kapasitesi de, fizyolojik değişikliklikler yoluyla aynı ölçüde bastırılmıştır. Doğrudan veya dolaylı olarak türün yararına olabilecek olanlar hariç, hiçbir doğal arzuya izin verilmesi mümkün değildir. Gıda ve uyku gibi vazgeçilmez gereksinimler bile, sadece vücudun sağlıklı faaliyetinin idamesi için tam gerekli olduğu ölçüde tatmin edilir. Birey yalnızca topluluk yararına var olabilir, hareket edebilir ve düşünebilir ve topluluk da, kozmik yasanın izin verdiği ölçüde, Aşk'ın ya da Açlık'ın hükümranlığına boyun eğmeyi gururla reddeder.

Çoğumuz bir tür dinî itikat –gelecek bir ödül umudu ya da ceza korkusu– olmadan hiçbir uygarlığın var olamayacağı inancıyla yetiştirilmiştir. Ahlaki fikirlere dayalı yasaların ve bu yasaları uygulayacak etkin denetim mekanizmalarının yokluğunda, hemen herkesin, diğer herkesin zararına olacak şekilde, yalnızca şahsi kazanç peşinde koşacağı öğretildi bize. Güçlü zayıfı yok eder, acıma ve şefkat ortadan kalkar, koskoca sosyal yapı parçalanır gider... Bu öğretiler, insan doğasının kusurluluğunu itiraf eder âdeta ve bariz bir hakikat içerir. Fakat binler binler yıl önce, bu hakikati ilk ilan edenler, bencilliğin doğuştan imkânsız olacağı bir sosyal varoluş biçimini asla hayal etmemişlerdir. Aktif özgeciliğin hazzının, görev düşüncesini gereksiz kılacağı, içgüdüsel ahlakın her türden etik kuralı gereksiz kıldığı bir topluma (bu toplumun tüm fertleri öyle mutlak bir diğerkâmlıkla ve öyle

gayretkeş bir iyilikle doğar ki ahlak eğitimi, en küçükler için bile, az çok, değerli zamanlarının kaybı demektir) dair bizlere kesin kanıt sunmak, dinsiz Doğa'ya kalmıştır.

Evrimcilere göre, bu tarz bilgiler kaçınılmaz olarak, ahlaki idealizmin değerinin ancak ve ancak geçici olduğunu ve belli koşullar altında erdemden, iyilikten, özveriden (bu terimler insanlarca günümüzde anlaşıldığı hâliyle kullanılmıştır) daha iyi bir şeyin nihayet bunların yerini alabileceğini düşündürür. Ahlaki kavramların bulunmadığı bir dünyanın, davranışların böyle kavramlarla düzenlendiği bir dünyadan ahlaken daha iyi olup olmayacağı meselesiyle yüzleşmek zorunda kalır evrimci kişi. Hatta dinî emirlerin, ahlak yasalarının ve toplumumuzda geçerli etik standartların varlığının, toplumsal evrimin hâlâ çok ilkel bir aşamasında olduğumuzun kanıtı olup olmadığını kendine sorması şart olur. Bu sorular da doğal olarak bir başka soruya götürür: Bu gezegende insanlığın, tüm ülkülerin ötesinde bir etik duruma (bugün kötü dediğimiz her şeyin varoluştan çekilmiş, erdem dediğimiz her şeyinse içgüdüye dönüşmüş olduğu bir durum), etik kavramlar ve kuralların, gelişmiş karınca toplumlarında şu anda dahi olduğu gibi âdeta faydasız hâle geleceği bir özgecilik hâline ulaşması hiç mümkün olacak mıdır?

Modern düşüncenin devleri bu meseleye epey ilgi göstermiştir ve aralarında en büyük olanları –kısmen onaylayıcı bir– yanıt da bulmuştur. Herbert Spencer, insanlığın karıncalarınkine etik açıdan benzer bir uygarlık durumuna ulaşacağına inandığını ifade etmiştir:

"Alçak konumdaki yaratıklar olan bizler, tabiatın temelden değiştirildiği, böylece özgecil faaliyetlerin egoist faali-

yetlerle bir olduğu örnekler görüyorsak, benzer koşullarda benzer bir özdeşimin insanlar arasında da gerçekleşeceği çıkarımına karşı koymak çok zordur. Sosyal böcekler, bize bu konuda tam isabetli örnekler sunar: Bizlere, bireyin yaşamının ne şaşırtıcı derecelerde başka bireylerin yaşamlarına hizmete adanabileceğini gösteren örnekler... Ne karıncanın ne arının, bizim kelimeye yüklediğimiz anlamıyla, görev duygusuna sahip olması beklenemez. Ne de bu yaratıkların, yine bizim kelimeye yüklediğimiz anlamıyla, sürekli olarak fedakârlıkta bulunduğu söylenebilir... [Eldeki veriler], toplumsal örgütlenmenin, özgecil amaçlar peşinde de aynı ölçüde kuvvetli olacak bir tabiat yaratma imkânının bulunduğunu gösterir bize – tıpkı egoist amaçların peşinden gidildiği diğer örneklerde görüldüğü gibi. Ayrıca bu gibi örneklerde, diğer yüzü egoist olan amaçların peşinden koşarken de bu özgecil amaçların ardından gidilebileceği görülür. Toplumun ihtiyaçlarının karşılanması için, başkalarının refahına katkısı olan bu eylemlerin sürdürülmesi şarttır...

"Gelecekte daima, özsaygının başkalarına duyulan saygıya biteviye bağlı olacağı bir hâlin sürdürülmesi gerekmesi şöyle dursun, bilakis, başkalarına duyulan saygı sonunda öyle büyük bir haz kaynağı hâline gelecektir ki dosdoğru egoist doyumlardan elde edilen hazzı aşacaktır... İşte o zaman nihayet egoizm ile özgeciliğin uzlaşarak birbirine karıştığı bir vaziyet hâsıl olacaktır."

VI

Elbette yukarıdaki öngörüden, böcek toplumlarındaki çeşitli sınıfları birbirinden ayrıştıran yapısal adaptasyonlara benzer adaptasyonların temsil ettiği fizyolojik değişimlerden insan doğasının da geçeceği anlamı çıkmaz. Aktif çoğunluğun, seçili Annelerden oluşan pasif azınlık için çalışıp didinen yarı dişi işçilerle Amazonlardan oluştuğu bir insanlık durumu vaat edilmiş değildir bizlere. "Gelecekteki İnsan Nüfusu" bölümünde Bay Spencer bile, gelişkin ahlaki türlerin ortaya çıkması için kaçınılmaz olan fiziksel değişimlerle ilgili hiçbir detaylı açıklama sunmaya kalkışmamıştır. Bununla birlikte, mükemmel bir sinir sistemi ve insan doğurganlığının büyük ölçüde azalmasıyla ilgili genel açıklamasından, böyle bir ahlaki evrim için çok büyük miktarda bir fiziksel değişim gerekeceği anlaşılır. Hayatın tüm neşesini karşılıklı yardımlaşma hazzının oluşturacağı bir insanlığın geleceğine inanmak makulse şayet, böcek biyolojisinden elde edilen verilerle kanıtlandığı üzere, evrimsel açıdan imkân dahilinde olan başka dönüşümlerden –fiziksel ve ahlaki– geçebileceğini düşünmek de makul değil midir? Bilmiyorum. Ben, bu dünyaya gelmiş en büyük filozof olarak Herbert Spencer'ı hürmetle selamlıyorum ve onun öğretisine karşıt herhangi bir şey yazmak beni çok üzer. Böylelikle okur, yazdıklarımın sentetik felsefeden ilham aldığını anlamıştır. Takip eden düşüncelerden tamamen ben sorumluyum ve eğer hatam olursa günahı boynumadır.

Bay Spencer'ın öngördüğü ahlaki dönüşümlerin ancak fizyolojik değişim yoluyla ve çok büyük bir bedel karşılığında gerçekleşebileceğini düşünüyorum. Böcek toplum-

larında görülen etik koşullara, ancak en iğrenç ihtiyaçlara karşı milyonlarca yıl büyük bir adanmışlıkla sürdürülen çabalar yoluyla ulaşılmış olabilir. İnsan ırkının da eşit ölçüde acımasız bazı gereksinimleri karşılaması ve nihayet bunları denetimi altına almayı öğrenmesi gerekebilir. Bay Spencer, olası insani acıların en büyüklerinin zamanının henüz gelmediğini ve o zaman geldiğinde, çok büyük bir nüfus baskısı yaşanacağını göstermiştir. Ben, bu uzun baskı döneminin sonuçlarından birinin, insan zekâsı ve duygudaşlığında muazzam bir artış olacağını, bu zekâ artışının da insanın doğurganlığı pahasına gerçekleşeceğini anlıyorum. Fakat üreme kudretindeki bu düşüş, bize söylendiğine göre, toplumsal koşulların en gelişmişini sağlamaya yetmeyecek, sadece insani acıların esas sebebini oluşturan nüfus baskısını ortadan kaldıracaktır. İnsanlık, mükemmel toplumsal denge durumuna yaklaşacak ama asla tam olarak ulaşamayacaktır...

Tabii ekonomik problemleri çözmenin başka yolları keşfedilmediği sürece – tıpkı sosyal böceklerin cinsel yaşamı bastırarak yaptığı gibi.

Şu anda cinsel yaşama vakfedilen kuvvetlerin daha yüksek faaliyetlere aktarılmasını sağlamak amacıyla böylesi bir keşfin yapıldığını ve insan ırkının, gençlerinin çoğunluğunda cinselliğin gelişimini durdurduğunu düşünürsek, sonuç, karıncalarda olduğu gibi nihai bir polimorfizm* olamaz mı? Ve bu durumda, Gelecek Irk'ta gerçekten de çoğunluğun hiçbir cinsiyetten olmadığı, daha gelişkin türler (erilden ziyade dişil evrim yoluyla) görülemez mi?

---

* Bir popülasyonda iki ya da daha fazla sayıda farklı fenotipin (dışyapı) bulunması –*çn*

Şimdi bile çok sayıda kişinin bütünüyle özgecil saiklerle (dinî saikler bir yana) cinsellikten uzak durmaya karar verdiğini düşünürsek, özellikle elde edilecek belli kazanımlar göz önünde bulundurulursa, çok daha gelişmiş bir insanlığın, toplumun menfaati için cinsel yaşamın büyük bir kısmını zevkle feda etmesi olasılık dışı görülmemelidir. Bu kazançların biri de (insanların da daima karıncaların tabiatının izinden giderek cinsel yaşamı denetim altına alabildiğini farz ederek), yaşam süresinin olağanüstü uzaması olacaktır. Cinsiyeti aşan ileri insanlık türlerinin, binlerce yıllık bir yaşam hayalini gerçekleştirmesi mümkün olabilecektir.

Yapmak zorunda olduğumuz işlere kıyasla yaşamı şu an bile çok kısa buluyoruz; keşiflerin sürekli hızlanarak ilerlemesi ve bilgi birikiminin hiç durmadan genişlemesiyle, zaman geçtikçe, varoluşun kısalığına üzülmek için gittikçe daha fazla sebep bulacağımız kesin. Bilimin günün birinde, simyacıların umudu olan hayat iksirini bulması son derece olanaksız. Kozmik Güçler onları kandırmamıza izin vermez. Bize bahşettikleri tüm menfaatlerin bedelinin eksiksiz ödenmesi şart: Ebedi yasa, hiçbir şeyin karşılıksız olmadığı yönündedir. Belki uzun ömrün bedelinin, karıncaların zamanında ödemek zorunda kaldığı bedelle aynı olduğu anlaşılacaktır. Belki de, daha yaşlı bir gezegende, o bedel çoktan ödenmiştir ve üreme yetisi, türün diğerlerinden akla gelmeyecek şekillerde morfolojik olarak farklılaşmış bir sınıfla sınırlıdır.

VII

Fakat böcek biyolojisinden elde edilen veriler, insan evriminin gelecekteki seyri konusunda bu kadar çok şey söylerken, etiğin kozmik yasayla ilişkisiyle de alakalı çok önemli bir şeyler söylemiyor mu? Anlaşılan o ki, manevi insan tecrübesinin tüm alanlarda kınadığı şeyleri yapmaya muktedir yaratıkların, en ileri gelişmişlik düzeyine ulaşmasına izin verilmeyecek. Olası en büyük gücün diğerkâmlığın gücü olduğu ve ulvi güçlerin asla zulme ya da şehvete razı gelmeyeceği de anlaşılıyor. Tanrı diye bir şey olmayabilir ama tüm varlıkları şekillendirip yok eden kuvvetler tanrılardan çok daha hoşgörüsüz görünmektedir. Yıldızlarda "belirgin bir temayül" bulunduğunu kanıtlamak mümkün değil ama yine de kozmik işleyişin, insan egoizminin kökten karşısında yer alan tüm beşeri etik sistemlerinin değerini tasdiklediği görülmektedir.